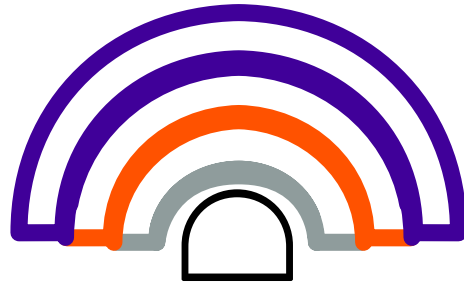

**DEMOS Eleştirel
Barış alışmaları
Konferansı 2023
Konferans Yayını**

Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği

DEMOS Eleştirel Barış Çalışmaları Konferansı

17 Eylül 2023

Yayına Hazırlayan

Sevcan Tiftik

Deşifre

Buse Akkaya

Tasarım

Ahmet Soykarcı

Yayımlayan

Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Derneği (DEMOS)

İletişim

Kavaklıdere Mah. Beykoz Sk. No: 14/5

Çankaya/Ankara 06540

info@demos.org.tr

www.demos.org.tr

[Twitter](#) [Facebook](#) [Instagram](#) [LinkedIn](#)

Bu etkinlik ve dijital yayın Friedrich Ebert Stiftung (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmektedir. Bu yayının içeriği FES'in resmi görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Açılış Konuşmaları	5
I. Oturum: Barış İnşasında Çatışma, Diyalog ve Müzakere	11
Barış Süreçlerinde Müzakere: Anlamaya Dayalı Bir Politika İnşa Etmek	11
Gençlerin Gözüyle Etnik Grup İçi Çatışmanın Analizi: Deneyimler ve Algılar	19
II. Oturum: Toplumsal Cinsiyet Lensinden Barış	35
Toplumsal Barış Sürecinde Ücretsiz Bakım Emeği ve Ev Kadınlarının Rolü	35
Türkiye'de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve Zorluklar	47
Filistinli LGBTİ+'ların Anti-Kolonyal Mücadelesini Tanımak	56
III. Oturum: Doğal Afetlerin Toplumsal Barışa Etkisi	81
Depreme Geçiş Dönemi Adaleti Perspektifinden Bakmak: 6 Şubat Sonrası İçin Politika Önerileri	81
Deprem Sonrası LGBTİ+'lar / Dayanışmanın LGBTİ+ Hali	94
Afete Müdahalenin Cinsiyeti: 6 Şubat Depremleri Sonrası Gönüllülerin Eşitsizlik ve Ayrımcılıkla Baş Etme Stratejileri	105
Kapanış ve Değerlendirme	117

Program

09.30 - 10.00 Kayıt

10.00 - 10.30 Açılış Konuşmaları

Dilan Elveren (DEMOS Genel Koordinatörü)

Mertcan Doğan - Sevcan Tiftik (DEMOS Araştırmacıları)

10.30 - 12.00 I. Oturum: Barış İnşasında Çatışma, Diyalog ve Müzakere

Moderatör: Mertcan Doğan

Mehmet İlhanlı: Gençlerin Gözüyle Etnik Grup İçi Çatışmanın Analizi:
Deneyimler ve Algılar

Alev Aslan: Barış Süreçlerinde Müzakere: Anlamaya Dayalı Bir Politika
İnşa Etmek

12.00 - 13.00 Yemek

13.00 - 14.30 II. Oturum: Toplumsal Cinsiyet Lensinden Barış

Moderatör: Sevcan Tiftik

Edanur Dursun: Toplumsal Barış Sürecinde Ücretsiz Bakım Emeği ve Ev
Kadınlarının Rolü

Program

İrem Akı: Türkiye’de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve
Zorluklar

Elif Balcı: Filistinli LGBTİ+’ların Anti-Kolonyal Mücadelesini Tanımak

14.30 - 15.00 Ara

15.00 - 16.30 III. Oturum: Doğal Afetlerin Toplumsal Barışa Etkisi

Moderatör: Dilan Elveren

Mertcan Doğan: Depreme Geçiş Dönemi Adaleti Perspektifinden Bakmak: 6
Şubat Sonrası İçin Politika Önerileri

Atalay Göçer: Deprem Sonrası LGBTİ+’lar / Dayanışmanın LGBTİ+ Hali

Soner Cem Gür: Afete Müdahalenin Cinsiyeti: 6 Şubat Depremleri Sonrası
Gönüllülerin Eşitsizlik ve Ayrımcılıkla Baş Etme Stratejileri

16.30 - 16.45 Ara

16.45 - 17.30 Kapanış ve Değerlendirme

Açılış Konuşmaları

Dilan Elveren: Merhaba herkese, hoş geldiniz. DEMOS'u size uzun uzadıya tanıtmayacağım ama barış alanında çalışan, bilgi üretmeyi amaçlayan, bu alanda ortak akıl üretmeyi amaçlayan sosyal bilimcilerin aslında bir araya gelerek kurduğu ve 2015'ten bu yana ilgi alanları, ihtiyaçları doğrultusunda gelişen canlı bir mekanizma diyebiliriz DEMOS için. Yani şu anki haliyle toplumsal barışı, çatışma dönüşümü, geçiş dönemi adaletini ve toplumsal hafızayı çalışıyor. Bugünkü konferansımız aslında tüm bu alanların kesiştiği yerde duracak ama yine de en genel haliyle toplumsal barış çatı konusunda birleşecek. Tekrar hepiniz hoş geldiniz. Ben Mertcan'a ve Sevcan'a hemen sözü bırakıyorum uzatmadan biraz daha konferansın mantığından,

nasıl yola çıktığımızdan bahsetmeleri için.

Mertcan Doğan: Hepiniz hoş geldiniz. Gerçekten bugün burada sizle birlikte olmak çok güzel. Bir süredir bu konferansın hazırlığını yapıyorduk aslında. Fikir şöyle çıktı diyebilirim; "ya neden biz bir araştırma örgütü olarak hiç konferans düzenlemedik bu zamana kadar" diye düşündük ve dedik ki "artık vakti geldi" sanırım. Nasıl bir başlık bulalım diye konuştuğumuzda da aklımıza gelen ilk şey Eleştirel Barış Çalışmaları oldu. Çünkü biz her zaman DEMOS olarak ana akıma alternatif bilgi üretmeye çalışıyoruz ve çalışmalarımızı buradan şekillendiriyoruz. Burada ana akım alternatif olmak nedir, eleştirel olmak nedir barış çalışmaları açısından belki biraz bundan bahsetmek gerekiyor. Alternatif olmak aslında barış meselesini devlet merkezli düşünmemek demek, güvenlik odaklı düşünmemek demek, dezavantajlı grupların farklı öznelliklerin dahil edildiği bir barışı tahayyül etmek demek, farklı kimlikleri kapsamak demek. Biz de buradan doğru bilgi üretmeye çalışıyoruz, öznelerle birlikte ve özneler için bilgi üretiyoruz. Bu aslında DEMOS'un çalışmalarını farklı kılan şey. Bunu da bu Eleştirel Barış Çalışmaları Konferansı'nda göstermek, yansıtmak istedik. Bu çerçevede üç farklı oturum oluşturduk. Umarım bugün birlikte sizlerle böyle bir perspektiften konuşuyor ve tartışıyor olacağız. Çok heyecanlıyız. Bence çok güzel ve verimli bir konferans olacak. Sizin katkılarınızı bekliyoruz mutlaka. Sizi duymak istiyoruz. Çok değerli panelistlerimiz var. Onlar da tekrar hoş geldiler deyip sözü Sevcan'a verebilirim.

Sevcan Tiftik: Teşekkürler Mertcan. Ben de hoş geldiniz diyerek başlamak istiyorum. Biraz konferansçı başı gibi oldum DEMOS'ta, DEMOS'a dahil sürecim böyle oldu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde sosyolojide doktora yapıyorum.

Açılış

Dilan Elveren
(DEMOS Genel Koordinatörü)

Mertcan Doğan
Sevcan Tiftik
(DEMOS Araştırmacıları)

Aynı zamanda DEMOS'un araştırmacılarından biriyim ve yönetim kurulu üyesiyim. Benim buraya dahil olmamla birlikte özellikle "neden konferans yapmıyoruz, madem pek çok şey yayınlıyoruz, yazılarımız çıkıyor, podcastlerimiz çıkıyor, bir de konferans yapmayalım" dedik. Hep birlikte kapalı atölyelerle ya da sadece rapor bazlı etkinliklerde bir araya gelmekten öze özellikle bizim alanlarımızda hep birlikte çalıştığımız ve ilgi duyduğumuz alanlarda biz neden teşvik edici olmayalım ve bu bilgiyi neden birlikte üretmeyelim? Konferanslar da buna bir aracılık etsin ve karşılıklı temaslara hem birbirimizi tanıyacağımız hem birbirimizin çalışma alanlarını tanıyacağımız hem de barışa, eleştirel barışa tek bir perspektiften değil, toplumsal cinsiyet lensinden, göç lensinden, mekan lensinden ve afet deneyimlerimizden bakmanın iyi olacağını düşündük. Maalesef büyük bir afeti deneyimledik...

Bunun dışında pek çok eleştirel diyebileceğimiz başlık, çalışma alanı ve perspektif barışla birlikte neden ele alınmıyor? Ayrıca bu konferansa ihtiyacımız şuradan da doğdu: Akademide yok sayılan bir konu olarak eleştirel barış ve akademide yok sayılan genç akademisyenler, akademisyen adayları, genç araştırmacılar neden burada yer almasın, birlikte bu bilgiyi neden üretmeyelim? O yüzden şimdi ilkinizi gerçekleştirdiğimiz için çok heyecanlıyız.

İlk olmasına rağmen yoğun başvuru aldık. Başvuruları bir güne program sığacak şekilde kabul etmek durumunda kaldık. Çünkü hem belirttiğimiz temalar doğrultusunda bize gelen başvuru çoktu öte yandan kısıtlı kapasitemiz bulunuyordu. Ama inanıyoruz ki gelecek sene ve bundan sonraki senelerde bu konferans için kapasitemiz artacak. Şimdiden bunu geliştirmeye çalışıyoruz ve iki günlük konferansla aranızda olacağız diyebiliriz ilerleyen yıllarda. Ve umuyorum akademide önü kapatılan, üstü örtülen,

yasaklanan ya da konusu yıkıcı biçimde eleştirilen, danışmanlığı bırakılan, konusunun başlığına "öyle demeyelim de, şöyle diyelim" denilen konuları özgürce akademide çalışabiliriz. Ama bunu orada çalışmasak bile alternatif alanlarda ve bir araya geldiğimiz, örgütlendiğimiz, yan yana geldiğimiz alanlardan biri olarak DEMOS, sizlerle. Yani DEMOS, bizim araştırma platformumuz. DEMOS, bizim sözümüzü ürettiğimiz platformumuz. Bu yüzden ilkinden itibaren bütün çalışmalarımızda, konferanslarımızda sizin de katkılarınızı bekliyoruz. Umuyorum önümüzdeki yıl da sizlerin de katılımıyla daha geniş imkanlarla ve daha farklı perspektiflerden, daha da kesişimsel perspektiflerden bir araya gelebiliriz. Bir de bu ihtiyacımıza afet damgasını vurduğu için biraz içimiz bu noktada buruk ama bunu da burada ele almak bizim için ayrıca önemli. Çünkü hem hafızaya değen bir yerden hem eleştirel barışa değen bir yerden hem de queer feminist bir yerden eleştirellik olması ve onarım bağlamında bugün bunları konuşuyor olmak çok değerli. Ve son vakitlerde biliyorsunuz barışla birlikte üzeri örtülen bir diğer mesele de zaten hem göç hem de toplumsal cinsiyet. Söz konusu LGBTİ+'lar ya da mülteciler olduğunda üzeri çiziliyor. Eleştirel barış, üçüyle birlikte karalanan bir şey haline geliyor ana akım çalışmalarda ve akademide maalesef. Umuyorum biz verimli tartışmalar yürütebileceğimiz ve birbirimizi besleyebileceğimiz, bir alan yaratmış oluruz niyetiyle sözü ilk oturumumuz için Mertcan'a ve Alev Hoca'ya devrediyorum.

CIKIS EXIT →

IRKEM
TUNAN

DEAN
EDURCA

ELI
BALCI

IREM
AKI

ELI
BALCI

IREM
AKI

IREM
AKI

IREM
AKI

Barış İnşasında Çatışma, Diyalog ve Müzakere

I. Oturum

Barış İnşasında Çatışma, Diyalog ve Müzakere

Moderatör: Mertcan Doğan

Alev Aslan: Barış Süreçlerinde
Müzakere: Anlamaya Dayalı Bir
Politika İnşa Etmek

Mehmet İlhanlı: Gençlerin
Gözüyle Etnik Grup İçi
Çatışmanın Analizi: Deneyimler
ve Algılar

Mertcan Doğan: İlk panelistimizi tanıtarak başlayacağım. Sevgili Alev Hoca bugün bizlerle. Alev Aslan, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladı ve yüksek lisansını yine aynı üniversitede "Avrupa Birliği ve Medya: Türkiye'de Yazılı Basında Avrupa Birliği Haberleri" başlıklı tez ile bitirdi. İstanbul Üniversitesi'nde doktora eğitimi aldığı dönemde demokrasi, müzakere ve iletişim süreçleri üzerine çalıştı ve "Kamusal Müzakere Süreçleri ve İletişim Stratejileri: Anayasa Platformu Vatandaş Toplantıları Örneği" başlıklı doktora tezini kaleme aldı. 2012 yılından beri İstanbul Üniversitesi'nde görev yapmakta olan Aslan, 2021 yılında doçent unvanını

aldı. Akademik ilgi alanları arasında siyasal iletişim, müzakere, kamusal konuşma, teknoloji, toplumsal cinsiyet ve dijital kültür gibi konular yer almaktadır. Bugün kendisi bizimle "Barış Süreçlerinde Müzakere: Anlamaya Dayalı Bir Politika İnşa Etmek" başlıklı konuşmasını paylaşacak. Şimdi sözü Alev Hoca'ya bırakıyorum.

Alev Aslan: Merhaba herkese. Öncelikle konuşmamın başında bu organizasyonu düzenleyen DEMOS'a ve bugün burada bulunan tüm katılımcılara teşekkür etmek istiyorum. Az önce yapılan konuşmalara istinaden şöyle bir yerden başlamak isterim. Doktora tezimi yazdığım dönemde Anayasa Platformu Vatandaş Toplantılarını takip etmiş ve yüzlerce yurttaşın katıldığı bu toplantılarda katılımcıların Anayasa tartışmalarını gözlemleme olanağı bulmuştum. Söz konusu toplantılarda, bir masa etrafında toplanmış bu katılımcıları arasında sürdürülen kamusal konuşmalar son derece özgür tartışmalara dayanıyordu o günlerde. Çoğu zaman tabu olarak kabul edilen, konuşulmaya kapalı olan çok sayıda meselenin konuşulabildiğine şahit olmuştuk. Bu toplantılar özelinde, son derece açık ve özgürlükçü bir kamusal konuşma ortamına yaklaşıldığını söylemek yanlış bir tespit olmayacaktır sanıyorum. O günler epey geride kalmış gibi gözüküyor... Ama şunu unutmamak gerekir ki bir toplum belli bir ivme kazandığında çita artık oraya yükselmiş demektir. Kimi dönemlerde gerilemeler yaşansa dahi tekrar sıçramanın yaşanabileceği umudunun altını çizerek başlamak istiyorum konuşmama.

Bugün burada benim ele alacağım mesele ise barış süreçlerinde müzakere ve anlamaya dayalı bir politikanın inşa edilme koşulları. Öncelikle şu sorularla başlamak istiyorum meseleye: Barışa giden süreçte müzakere nasıl sürdürülebilir? Barışın gerçekleştirilebilmesi için ne tür politikalar inşa etmek gerekir? Bu politikalar

neye dayanmalıdır? Anlamaya dayalı bir politika inşa etmek neleri gerektirir? Tüm bu sorulara yanıt ararken kamusal alan üzerine odaklanan iki düşünürü Habermas ve Arendt'e başvurarak konuyu açmaya gayret edeceğim.

Habermas ideal toplumu düşünmek için iletişimi, konuşmayı, dili ele alır. İdeal toplumun normatif modeli için bunlara dayanır esasında. Habermas konuşmanın içkin telos'unun "anlamak" olduğunu söyler. Yani biz neden konuşuyoruz? Çatışmaya dayalı da olsa, anlaşmaya dayalı da olsa konuşmaktaki temel gayemiz nedir, sorusunun yanıtı "anlamak"tır. Habermas'ı bildiğiniz gibi çoğu zaman Frankfurt Ekolü'nün son temsilcisi olarak anılır. Enstitü 1923 yılında Almanya'da kurulmuştur. Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü mensupları ilerleyen yıllarda, Nazi Almanyası döneminde, son derece karanlık günlerden geçmiş ve totaliter rejimin insanlık dışı uygulamalarına şahit olmuştur. Üstelik Nazizimin zaferi, İspanyol İç Savaşı'nda ilerici güçlerin yenilgisi, Enternasyonal Tugay'ın dağılması gibi çok sayıda olay önceleri Marx'ın düşüncelerine odaklanan Okul'un ilgi alanlarının giderek başka meselelere doğru kaymasına yol açmıştır. İçinden geçtikleri bu karanlık dönem neticede, Frankfurt Okulu temsilcilerinin düşüncelerine de iz bırakmıştır. Zamanın koşulları göz önünde bulundurulduğunda, o dönem ortaya atmış oldukları her yerin araçsal aklın tahakkümü altında olduğu iddiası son derece anlaşılır bir iddiadır. Ancak burada ekolün son dönem temsilcilerinden olan Habermas'ın bu konuda biraz farklı bir pencereden baktığını görüyoruz. Frankfurt Okulu'nun o her yerde tahakküm var, her yer karanlık içerisinde mottosuna Habermas bütünüyle katılmaz esasında. Habermas'a göre eğer her yer karanlığa gömüldüyse o zaman sözü söyleyen de artık karanlığın içindedir. İtiraz ettiği nokta böylesi toptancı bir anlayışın eleştiri imkânını da ortadan kaldırıyor olmasınadır aynı zamanda. Bu durum felsefi

ve politik bir çıkmaza yol açar ona göre. Modernliğin bu kadar eleştirilmesini kabul etmez, diğer yandan bir modernlik güzellemesi de yapmaz Habermas. Yapmış olduğu daha ziyade ölçülü bir modernlik savunusudur. Bu toptancı bakışı kabul etmemesinin bir nedeni de eleştirinin imkânlarını tam da modernliğin kendisinde buluyor olmasıdır. Yani içkin eleştiri modernliğin içerisinde zaten vardır. O halde umut ışığı hala orada bir yerde varlığını korumaktadır. Frankfurt Okulu'nun ilk dönem düşünürlerinden ve aynı zamanda Habermas'ın da hocası olan Adorno'nun "Yanlış hayat doğru yaşanmaz" ifadesi Habermas ve öncüleri arasındaki ayrışmayı ortaya koymak açısından önemlidir. Tahakkümün ve araçsal aklın artık her yere yayıldığını vurgulayan bir ifadedir bu. Yani her yer baskı barındırmaktadır, zor barındırmaktadır ve tahakküm her yerdedir. Elbette o dönem hatırlanacak olursa aydınlanmanın vadettiği güzellikleri sunmadığı ve son derece büyük bir hayal kırıklığının yaşandığı bir zaman dilimi söz konusu.

Habermas, bu noktada araçsal olmayan bir etkileşim biçiminin arayışına girer. Ve tam da bu noktada karşısına "dil" çıkar. Yani "dil" felsefesiyle uğraşanlar, aslında dille ne söylendiğinden çok dille ne yapıldığına bakarlar. Habermas da benzer bir biçimde dille ne yapabilir sorusuna odaklanır. İnsan dil dolayısıyla, dil üzerinden bir etkileşim kurar ve bu araçsal akıldan korunabilir diye düşünür Habermas. Bu noktada onun "kamusal alan" kavrayışına göz atalım biraz da. Habermas modernliğin içinde bir ışık ararken, tam da on sekizinci yüzyılda başladığını söylediği "kamusal alan"ı fark eder ve burada ortaya çıkan yeni bir burjuva kamusal alanın söz konusu olduğunu söyler. Kamusal alanın tam o dönemde ortaya çıkmasının birçok nedeni vardır elbette. Çünkü biliyorsunuz artık matbaa var, eserler çok sayıda basılıyor ve yaygınlaştırılıyor, gazeteler söz konusu vs. Dolayısıyla o güne kadar hiç var olmamış

olan bir entelektüel topluluğundan söz etmek mümkün. Ve bunlar kahvehanelerde ve salonlarda bir araya gelerek çeşitli konular üzerine konuşup fikir alışverişinde bulunuyorlar. Dolayısıyla Fransa'da ve İngiltere'de on sekizinci yüzyılda ortaya çıkan bu dönemi modernliğe özgü bir ışık olarak görüyor Habermas. Tüm bu meseleleri içeren ünlü eseri, Kamusalın Yapısal Dönüşümü adlı eserini 1962 yılında kaleme alıyor. Zorlamanın olmadığı, eşit, belli düzeyde şeffaf, baskının, şiddetin görece ortadan kalktığı, katılıma dayalı, eleştirel, en iyi argümanın zorlayıcı olmayan gücü söz konusu bu alanda. Yani Habermas'ın bulduğu şey ve bir ışık olarak önümüze koyduğu şey tam da bu. Kapsayıcı ve herkese açık bir kamusal konuşma alanı. Burada zor yok. Önyargı yok. Burası tamamen iktidar ilişkilerinden ayrı değil elbette. O döneme dair yazılan romanlara baktığımızda da Habermas'ın tüm övgülerine rağmen, bu alanın tam anlamıyla iktidar ilişkilerinden arı olmadığını görüyoruz. Fakat burada bir umut ışığının var olduğunu da görmemiz gerekiyor.

Habermas ilerleyen çalışmalarında dil meselesini daha derinlikli olarak ele alıyor. Habermas'a göre konuşmanın içkin telos'u zaten anlamaktır. Dil bu anlamda bir iş görür. Her konuşma anlamaya dayalı değildir, bunu Habermas stratejik konuşma olarak isimlendiriyor. Ancak aslında bunun dahi başarılı olabilmesi için bir anlam iletmeye ihtiyacı vardır. Her konuşmanın bir hakikat iddiası vardır. İşte bu konuşmaları Habermas üçe ayırıyor ve diyor ki biz dünyayı tasvir ediyoruz ve burada aslında bir hakikat iddiası taşıyoruz. Ya da bazen bir talepte dilekte bulunabiliyoruz ve bunun da bir hakikat iddiası var. Ya da bazen iç döküp, duygularımızı aktarıyoruz. Bu konuşmalar gündelik konuşma içerisine akıp gider ve hiç kimse muhatabına konuşmasının içerisinde var olan geçerlilik iddiasını söylemez çünkü bunu zaten doğal olarak bilir. Yani bizler her konuşmada durup şunu söylemiyoruz "Senin konuşmanın geçerlilik iddiası şuydu." Konuşma kendiliğinden akıp gider. Konuşma ne zaman

durur? Muhatabımız bize "hayır" dediği noktada konuşma durur. Yani bir iddiada bulunuyorsunuz, bir geçerlilik iddiasında ve karşı tarafta diyor ki "sana katılmıyorum, öyle değil böyle". Bu noktada Habermas'a göre konuşmanın bir üst versiyonu olan "söylem" başlar. Söylem ne demek? Karşılıklı argümanların geliştirilmesi. Konuşmanın geçerlilik iddiasına karşı çıktığı noktada ya konuşma biter ya da yeni argümanlarla konuşma sürdürülür. Ta ki bir uzlaşmaya, anlaşmaya varılana dek. Habermas "her konuşma böyle değildir" diyor. Yani hepsi aslında söylem değildir bunların. Bir kısmı da stratejik konuşmalardır. Habermas'ın stratejik konuşma dediği şey tam olarak şu: Siz aslında sadece haklı olmaya çalışıyorsunuz. Dolayısıyla bu noktada stratejik konuşma devreye girdiğinde müzakerenin zemini de kaybolmuş olur. Habermas belli başlı bazı kurallar belirliyor müzakerenin var olabilmesi için. Bunlardan bir tanesi eşit katılım. Yani buraya herkes eşit katılacak. Tüm deliller dinlenecek. Herkes hangi delille sahipse onu ortaya koyacak. Dışlama ve ayrımcılık olmayacak burada. Yani birileri kapsanırken diğerleri bu toplumsal uzlaşının dışına itilmeyecek, aksi durumda müzakere gerçek anlamda var olmaz. Diğer yandan bütün itirazların müzakere sürecine katılmalı. Ne tarz itirazlar var? Bütün bunların dinlenmesi gerekiyor. Ve yine müzakerenin daha üst bir doğruya ulaşmak amacıyla sürdürülmesi gerekiyor. Yani müzakerede amacımız eğer sadece daha iyi bir retorik sergilemek, daha çok ikna etmek, daha fazla oy almak, daha fazla gelir elde etmekse işte burada gerçek müzakereden söz etmek mümkün olmuyor. O halde toplumsal barış için bütün bunların dikkate alındığı, herkesin katılımına açık, eşit konuşma olanağının sağlandığı, tüm delillerin ve argümanların dinlendiği kamusal alanlar gerekiyor.

Ben bu noktada Arendt ile devam etmek istiyorum. Arendt'in düşüncelerinin kökeninde totalitarizm gibi insanlık tarihinin en tehlikeli rejimlerinden birini çok yakından tanıması var elbette. Totalitarizmin en önemli özelliğinin çoğulluğu, politikayı ve kamusal

alanı ortadan kaldırma çabası. Arendt tarafından çok net bir biçimde görülüyor bu. Kamusal alan içinde şiddetin bulunmadığı bir alan. Tüm yaşamı ve yapıtlarını siyasi alandan şiddeti arındırmaya adanmış olan bir düşünür olarak Arendt, kamusal alan düşüncesini hukuksal ilişkilerden ziyade, hayal gücüne, katılıma ve karşılıklı güvene dayandırıyor. Ona göre "anlamak" siyasal eylemle doğrudan ilgilidir. Bu noktada bilmenin ve anlamının aynı şeyler olmadığını hatırlatmak gerekebilir. Bir şeyi bilmek onu anlamakla aynı anlamı taşımaz, bu nedenle Arendtci bakış biricikliğini koruyarak ve kendi olmayı sürdürerek anlama çabasına girişmeyi ve başkalarının düşün dünyasının ziyaret etmeyi gerektirir. Böylece anlamaya dayalı bir politika inşa edilebilir. Diğer yandan politik eylem bilinçli biçimde diğerleri ile bir araya gelmek ile mümkün olabilir. Otokratik rejimler ise insanların bir araya gelmelerini istemez, onları atomize etmeye gayret ederler. O yüzden aslında ne kadar çok kimlik politikaları keskinleşirse, ne kadar çok toplum kutuplaşırsa otokratik rejimler o kadar çok amaçlarına ulaşmış olurlar. Çünkü bölüp yönetmek ister otokratik rejimler. Arendt kimliğe saldırılan yerden sahip çıkılmasını destekler ancak ona hapsolmeden elbette.

Ben buradan yola çıkarak her iki düşünürü dayanarak şunları söyleyebiliriz diyorum. Kamusal alanın ve kamusal konuşmanın anlamaya dayalı olduğu, tüm tarafların bir araya gelmesi gerektiği ve sürecin dışlamadan ziyade daha fazla kapsayıcılık ilkesine dayanması gerektiğini hatırlamamız gerekiyor. Diğer yandan bu alanda dezavantajlı grupların hikâyelerini dinlemek çok önemli. Çünkü ancak bu yolla anlamak mümkün olabilir. Başkasının zihin dünyasına konukluk ancak böyle gerçekleşebilir. Şunu söylemek gerekiyor, bütün bu dezavantajlı grupların müzakereye mutlaka masada bulunması ve deneyimlerini anlatması gerekiyor. Yaşanmış kötü deneyimleri yok saymak yerine var olduğunu kabul etmek ve onları hatırlamak, onlarla yüzleşmek

gerekiyor.

Mertcan Doğan: Şimdi Alev hocam izin verirse Mehmet'e bağlanacağım. Daha sonra bir soru cevap kısmı yapacağız. Çok teşekkür ediyorum öncelikle. Çok güzel bir sunumdu, kafamda çok fazla şey canlandırdı. Ben de bir Siyaset Bilimi öğrencisiyim. Anlattığınız şeyler çok hoşuma gitti gerçekten ve mesela agonizm konusunu çok çağrıştırdı. Biraz belki bunun üzerine de konuşmak mümkün olur soru cevap kısmında. Bir de Çözüm Süreci dönemine, herkesin çözüm süreci olarak bildiği, aslında Barış Süreci de diyebileceğimiz o dönem aklıma geldi. Siz toplumsal barış ve o müzakere alanı için ne gereklidir aslında dediğinizde, neleri başaramadık, neleri başarmamız gerekiyor bana, biraz bunları düşündürdünüz. Çok teşekkür ederim tekrar.

Alev Aslan: Ben teşekkür ederim.

Barış Süreçlerinde Müzakere: Anlamaya Dayalı Bir Politika İnşa Etmek

Mehmet İlhanlı:

Özet*

Bu araştırma, devlet-dışı birden fazla silahlı grup ile devlet arasındaki uzun süreli çatışmaların ortasında kalan gençlerin perspektifini ve deneyimini ortaya koyuyor. Gençlik ve çatışma ilgili literatür, genellikle devlet-dışı silahlı gruplar ile devletler arasındaki dinamiklere ve şiddetli çatışmalara odaklanırken, aynı etnik gruba mensup farklı toplulukların arasındaki çatışmaların gençlerin çatışma ve barış algılarını nasıl şekillendirdiğini göz ardı etmekte. Bu çalışma, gençlerin barış algılarını ve çatışma tecrübelerini anlamak amacıyla Kürtlerarası çatışmayı bir vaka incelemesi olarak ele alıyor. Çatışan taraflara bağlı gençlerle yapılan 21 derinlemesine görüşme üzerinden, araştırma, çatışma bölgelerinde yaşayan gençlerin karşılaştığı zorlukların kapsamlı bir analizini sunuyor.

Türkiye'deki Kürtler, devlet ile PKK arasındaki etno-politik çatışmanın yanı sıra, silahlı iki Kürt grubu arasındaki şiddetli bir çatışmayı da tecrübe ettiler. Kürt Hizbullahı ile PKK arasındaki şiddetli çatışma, 1990'ların başlarında patlak verdi ve kısa sürede Diyarbakır, Batman, Mardin ve Bingöl gibi Kürtlerin yoğun yaşadığı şehirlere hızlıca yayıldı. Çatışma, Kürt Hizbullahı'nın silahları bırakma kararı aldığı 2000'lerin başına kadar devam etti. 2012 yılında Kürt Hizbullahı ile bağlantılı olduğu iddia edilen Hür Dava Partisi'nin kuruluşu ile beraber Kürtlerarası çatışma farklı bir boyut kazandı. Kurulduğu günden bu yana HÜDA-PAR, Kürt şehirlerinde Halkların Demokratik Partisi (HDP) ile rekabet içinde bulunuyor. Bu siyasi rekabet, zaman zaman şiddetli çatışmalara dönüşmekte ve özellikle Kürt gençlerini hedef almakta.

Kürtlerarası bu çatışmada, hem mağdur hem de fail rolünü üstlenen gençler,

çatışma deneyimleri ve bu çatışmanın dönüşümüne dair fikirleriyle kritik bir pozisyonda bulunuyor. Bu bağlamda, bu araştırmanın bulguları, etnik grup içi çatışmaların anlaşılmasına katkı sunmanın yanı sıra, gençlerin bu tür çatışmalardaki rolünü anlamaya ve bu tür çatışmaların çözümünde gençlerin algı ve görüşlerini analiz etmek açısından da çeşitli perspektifler kazandırmayı hedefliyor.

Son olarak bu çalışma, Kürt gençlerinin çatışma ve barış algılarına ve deneyimlerine odaklanarak, etnik grup içi çatışmaların anlaşılması ve çözümünde gençlerin rolünü aktarmayı amaçlıyor. Nitekim Kürt gençlerinin çatışma bağlamındaki rolleri ve barışa yönelik perspektifleri hem akademik hem de politika alanlarında dikkate alınması gereken önemli bir konu. Dahası bu araştırmanın bulguları, gelecekteki araştırmalar için bir temel oluşturuyor ve etnik grup içi çatışmalarının daha etkili bir şekilde anlaşılmasına ve çözülmesine katkıda bulunuyor.

*Bu çalışmanın araştırma bulgularını da kapsayan genişletilmiş versiyonu farklı bir platformda yayınlanacağı için DEMOS dijital yayınında sadece sunum özetine yer verilmiştir. Ancak ilerideki soru-cevap kısmında Mehmet İlhanlı'nın yanıtlarına erişebilirsiniz.

Gençlerin Gözüyle Etnik Grup İçi Çatışmanın Analizi: Deneyimler ve Algılar

Mertcan Doğan: Mehmet teşekkürler, ağzına sağlık, çok güzeldi. Ben aslında çalışma konunu biliyordum uzaktan. Görüşmeleri yaptığın dönemden. Sonunda bunun böyle bir meyve vermesi, böyle bir araştırmaya dönüşmesi çok güzel oldu gerçekten. İyi ki geldin. Şimdi soru, cevap bölümüne geçeceğiz ama öncelikle Alev hocanın konuşmasına yönelik sorular alacağım.

Katılımcı 1: Çok teşekkürler sunum için. Konuşmanın temel şeyi anlamak üzerine. Burada anlamak tabii ki sadece Türkiye'ye dair bir şey değil aslında. Karşı tarafın duyguları deneyimlenir. Belki anlayamayacağımız bir şeyi anlamak gibi anlıyorum. Ama bir yandan da Habermas da... Bilmiyorum, soruyorum. Habermas'ta duygular meselesi hiç geçmedi gibi geliyor bana. Yani o karşılıklı iletişimde hakikatin ortaya çıkarılması, bilgilerin bir şekilde çarpıştırılması, strateji meselesi mesela manipülasyon vesaire. Ama orada hem stratejiyi etkileyen bir şey olarak, bir demagoji olarak etkilemek hem de aslında bilgi değil mesela yani beni anlamak ve oradaki belki hakikatin içinde bir şey. Belki biraz daha orayı açmanızı isteyebilirim sizden. Böyle bir şey var mı, siz ne düşünüyorsunuz? Teşekkürler.

Alev Aslan: Evet, konuşmanın kendisi zaten anlamak için var. Ama burada Arendt'in söz ettiği şey gerçek anlamda onun zihin dünyasına konuk olmak. Elbette dediğiniz konuda haklısınız. Bir başkasıyla empati yapmak oldukça zor bir şey ve onu kast etmiyor zaten. Ya da o duyguları yaşamak çok zor olabilir ama en azından onun anlam dünyasına konuk olarak anlamaya çalışmak da bir yol katetmek. Hatta bir araya gelmek dahi kıymetli. Yani varlığını reddettiğiniz insanlarla anlamak, bir araya gelmek, aynı masaya oturmak mümkün mü? Tam da işte o yüzden bütün bunlardan etkilenen bütün bunların tarafı olan herkesin ayrıştırılmadan aynı masaya gelmesini

koşulu mutlak olarak tavsiye ediyor. Bir de Arendt'te çoğulluk ilkesini zaten çok önemsiyor. Yani bütün o farklılıklarla LGBTİ+'larla, kadınlarla, bütün o farklılıklarla ya da etnisiteyle her neyse bir araya gelmek, aynı masada oturmak onun varlığını kabul etmek demek. Bütün o çoğulluğu kabul ederseniz ancak birlikte yaşamak mümkün olabilir. Elbette zor olduğunu kabul etmek gerek. Çünkü başkasının duygularını anlamak o kadar da kolay bir şey değil. Ama en azından ilkesel olarak anlamaya gayret etmekle, aynı masaya oturmakla da başlanabilir.

Katılımcı 2: Benim de şu ana kadarki kendi deneyimlerimde otoriter rejim, bana silah olarak kullandığı kimliğimi benimsemek ve bu yanlarıyla övünmek hayatımın büyük bir parçası olmuştu. Ama sizinki, bu politika hakkında söyledikleriniz benim kafamda çokça soru işaretine sebep oldu. Benim kendi kimliğimi ayrıştırıyor olmam, bunu da özümüyor olmam, bu totaliter rejimin beni ayrıştırıyor, ayrıştırılmış halini yönetiyor olmasına bir noktada etken oluyor yani. Bununla nasıl mücadele edeceğiz? Kendi kimliğimi benimsemem nasıl ayrıştırılmama yol açıyor? Bunun önüne nasıl geçebiliriz?

Alev Aslan: Aslında söylediğim yanlış anlaşılmasın lütfen. Şunu kastetmedim. Kimlikler elbette var. Onlara sahip de çıkılabilir. Hatta eğer o kimlikler saldırı altındaysa o kimliğe sahip çıkmak gerekir elbette. Ama mesele şu, bütün bu kimlik politikalarında sıkışıp kalmak, yani sadece muktedir olan "işte benim kimliğimdir" gibi bir yerden ve "o kimlikle ilgili her şey doğrudur" demek yanlışla yol açabilir. Çünkü tam da bu noktada aslında başkasıyla konuşabilmek, anlayabilmek artık mümkün olmuyor. Örneğin "ben kadını ve kadınlar ne derse doğrudur" demek. Bu diğer kimlikler için de böyle. Masaya oturmak, anlamak üzere oturmak kendimizin de yanlış olabileceği ön kabulüyle oturmayı gerektirir. Yani eğer ben mutlak doğruysam zaten

konuşma stratejik konuşmaya dönüşür sadece. Oysa biz burada karşılıklı argümanlar geliştirerek bir araya gelmek ve buradan da hakikate ulaşmayı amaçlıyorsak evet işte orada kimlik meselesine bu kadar takılmak, otokratik yönetimlerin aslında işine de gelen bir şey. Çünkü her birimiz kimliğimize bu kadar sıkı sarılır ve diğer kimliklerle teması kesersek aslında bu böl ve yönet tuzağına düşmüş oluyoruz demektir.

Katılımcı 3: Nefret söylemi üreten bir kişiyle aynı masada oturuyor olmak benim kendime hak gördüğüm bir şey. Ve bu noktada Arendt, bana karşı mutlak nefret söylemi üreten kişi eğer doğru ya da yanlış bir şeyden konuşacaksa mutlak yanlış yapıyor. O yüzden katılmıyorum uzlaşmak ya da müzakere etmek için masada olmak gerektiğine. Çünkü mutlak olarak yanlış bir şey, eğer doğru veya yanlış varsa elbet, var o noktada. Ve son olarak nokta olduğunu düşünmüyorum. Uzlaşma veya müzakere etmek için aslında olan çünkü benim adıma uzlaşılır diye bir noktada değil. Bu noktada ne düşünüyorsunuz?

Alev Aslan: Aslında tam da burada karşılıklılık ilkesi devreye giriyor. Gerçekten o da anlaşmak istiyor mu? Yani bir araya gelme amacı zaten o olmadı. Gerçekten de nefret üreten, gerçekten de manipülasyon yapmak isteyen, gerçekten de sadece stratejik konuşmaya dayanan, stratejik konuşan biriyle zaten anlaşmak mümkün olamaz aslında. Birlikte yaşamayı umut ediyorsa insanoğlu o halde bu ilkeleri, bunları dikkate almak gerekiyor.

Katılımcı 4: Hani isteyerek düşünmeyi seçmekten bahsettik ya aslında bir söylem üretmek. Geldiğimiz post-truth çağında insan bir söylem ürettiğinde onu kendi onaylayıcı mekanizmalarından geçiriyor. Belki kendi düşündüklerimiz belki

karşımızdaki çatışma yaşadığımız insan bazen geldiğiniz nokta da onun bilgi aldığı ya da kendini doğruladığı nokta da daha dogmatik bir kaynak olabilir. Ve tamamen farklı paradigmalardan bir olayı tartışıyorsak bu iki kişinin müzakere süreci dahilinde bir araya gelme imkânı yok. Öyle bir yerde ve isteyerek düşünmeyi seçmeyi aslında belki pozitivist paradigmayı kullanarak geliştirdiğimiz bir söylem olabilir. Ama aslında o diğer dogmatik paradigmayı kullanmak zorunda. Düşünce sürecinde seçti, seçtiği ya da yöneldiği yoldu o. Ve bu iki paradigmanın buluştuğu yerde asla bir barış sağlanamaz gibi geliyor ya da birbirlerine sadece kendi doğrularını direktme ve zorlama gibi bir ortam oluşturuyor. Bunlar nasıl çözülür ya da çözülebilir mi?

Alev Aslan: Bence oldukça zor sorular bunlar. Rahat çözülemez gibi duruyor, haklısınız. Eğer zaten Habermascı bakış açısıyla bakarsak her şeyi tartışılabilir diyor ama dogmatik bir yerden baktığınızda bazı konular tartışmaya zaten kapalı.

Katılımcı 4: Ama aslında şeyi düşünüyorum. Pozitivist bir süreçte elde edilmiş bir bilgi de aslında kendi dogmalarını üretiyor, diğer tarafta kutsal kitapları kendine kaynak olarak gören kişi de aslında burada pozitivist düşünen insanın dogmatik düşündüğünü düşünüyor. Biz de aynı şekilde onun aslında bilimsel süreçleri hiç düşünmeyip dogmatik bir yerden geldiğini düşünüyoruz. Karşı iki taraf da aslında ve zaten karşı tarafın değerlendirmesinin dogmatik olduğunu düşünüyor.

Mertcan Doğan: Tabii bilgi felsefesiyle doğrudan alakalı bir şey söylüyorsun. Haklısın. Şeyi de görmek lazım galiba hocam değil mi, hani müzakerenin moderniteye içkin bir tartışma olduğunu? Ve modernite eleştirisinin kendisi aslında (katılımcı 4'ün) söylediği şeye birazcık daha yakın. Moderniteyi ayrı bir perspektiften eleştirmek

mümkün ama eğer müzakere gibi bir meseleyi konuşuyorsak ve kamusal alanı nasıl inşa edilebilirizi tartışıyorsak biraz burada rasyonel akıl meselesini tartışmayı sanırım askıya almak gerekiyor. Çünkü bu sorduğun soru, çok temel bir soru. Çok haklı buluyorum. Demek istediğini de anladım. Ama galiba rasyonel akıl var mıdır gibi bir soruyu askıya almadan müzakereyi tartışmak pek mümkün olmuyor. Çünkü mesela özgür irade var mıdır? İşte bilen özne nasıl bir öznedir vesaire gibi bir yere de gidebilir gibi duyuldu benim açımdan söylediklerin. O yüzden belki onu askıya alarak tartışmak lazım. Teşekkürler katkı için. Eklemek istediğin bir şey var mı? Yoksa ben belki birkaç şey söyleyebilirim.

Aklıma getirdiği, çağırıştırdığı çok önemli şeyler vardı söylediklerinizin hocam. Sizin katkılarınızın da keza aynı şekilde. Mesela bu kendi cemaatine, kendi kabilene eleştirel olma meselesi aklıma Edward Said'in Entelektüel kitabında verdiği tartışmayı getirdi biraz. Ben şimdi günümüz aktivizmini ve günümüz aktivistlerini biraz ona benzetiyorum. O entellektüeli; yabancı, sürgün ve marjına olarak tanımlıyor ve bunun daimi bir pozisyon olduğunu söylüyordu. Sürekli içinde bulunduğunuz komüniteye yabancı olma hali, sürekli kendinizi sürgünde hissetme hali, bir yere ait olamama ve aynı zamanda da marjinal olma. Biraz günümüz aktivizmi de buna benziyor hakikaten. Bu eleştirel pozisyonu korumak bence de bir sosyal bilimci açısından çok önemli.

Habermas'ı tartışmaya açmanın da çok değerli bir katkı olduğunu düşündüm. Müzakere meselesiyle ilgili söyledikleriniz ve Habermas'tan yola çıkarak tartıştıklarınız da aslında literatürde sıklıkla tartışılıyor. Eğer müzakere meselesi ilginizi çekiyorsa aynı zamanda barış literatürü içerisinde nereye oturuyor diye biraz daha detaylı

bir inceleme yapmak istiyorsanız uzlaşma literatürüne bakmanızı tavsiye ederim. Mesela Sarah Maddison'ın agonizm ve radikal demokrasi tartışmalarından beslenerek ürettiği ve "agnostik uzlaş" adını verdiği bir kavram var. Agonizm ile yani aslında taraflar çatışırken uzlaşma hiç mümkün değilmiş gibi gözükürken de karşı argümanlar sürekli olarak üretilirken nasıl bir uzlaşma sağlanabilir, aslında tam da Maddison bunun gerekli olduğunu yani; nasıl ki demokrasinin ve o kamusal alana çıkmanın temeliyse karşı fikirleri duymak ve karşı fikirlerde belki de ısrar etmek, "hayır" diyebilmek demokrasinin temeli ise aynı şekilde agnostik uzlaşının da "hayır" diyebilmek ve birbirinin argümanlarını reddedebilmek olduğunu söylüyor. Her iki taraf da eğer "iki taraftan" bahsediyorsak tabii ki belli bir şekilde, belli oranda taviz vermezse uzlaşmanın da mümkün olamayacağını, taviz ortaya çıkana kadar tartışmanın ve karşılıklı görüşler sunup savunmanın önemli olduğunu söylüyor. Böyle kendimce küçük bir katkı yapayım dedim. Şimdi dilerseniz başka bir soru yoksa Alev hocama tekrar teşekkür ederim. Mehmet'e yönelik sorularınızı alabilirim.

Katılımcı 5: Öncelikle çok teşekkürler. HÜDA PAR'lı kadın görüşmecilerin olduğundan bahsettin, acaba yani örgüt içindeki kadınların konumu nasıl? "Aaa ne tür bir fonksiyonları var" da demek istemiyorum. Yani ne tür bir varoluşları var örgüt içinde buna dair herhangi bir veri elde edebildiniz mi?

Mehmet İlhanlı: Ya şöyle o çok ilginç bir mesele aslında. Ben danışman hocamla konuştuğum zamanda, HÜDA PAR'lılarla yani yaptığım görüşmeler genelde bir buçuk saate yakındı ama kadın arkadaşların görüşmeleri genelde yirmi beş dakikayla otuz beş dakika arasındaydı. Buradan bile aslında anlayabiliriz. Sürekli şuna atf yaptıklarını gördüm: "Yani sürekli işte partimiz iyidir. Liderimizin dediği gibi yani

kısacası şeydeyiz.” Kadınların aslında ikincil bir konumda olduğu, kadınların aslında görüşlerine çok da yer verilmediğini gördüm. En azından kendi datalarımın yola çıkarak bunu söylüyorum. Gözlemlerim olmadı maalesef. Keşke gözlemlerim de olsaydı ona izin vermediler. HÜDA PAR bir şekilde bir kadın profili çiziliyor işte annelik üzerinden, İslam üzerinden, fedakarlık üzerinden. Yani onlar evde kalmalı gibi söylemleri var. Biri ilginç şeyi söyledi. HÜDA PAR’lı bir genç katılımcı ile görüştük. Yasin Börü için kadın, Yasin’i öldüren terörist olun demişti. Buradan biraz da şey söyleyeyim şeyi anlayabilirsiniz, yani kadınların nasıl konumlandıkları parti içerisinde bunu anlayabilirsiniz bence. Böyle bir şey meselesi var ya, genç erkekler terörist olarak görülürken Orta Doğu’da genç kadınlar da bu teröristleri doğuran anneler olabiliyor. Belki de bu daha açık olur.

Katılımcı 6: Bir şeyi merak ediyorum. Gençlerle görüşülürken ortak müşterekler çağrıldı mı? Yani HDP’nin ya da işte PKK’nin eleştirdiği Demokratik İslam Kongreleri ve Sivil Cuma Namazlarında vesaire. Ya da HÜDA PAR’ın Kürtlüğe dair yaptığı açıklamalar için soruldu mu ya da sorulduysa sorudan neler çıktı?

Mehmet İlhanlı: Müştereklerden elbet bahsedildi. Ama bu Sivil Cuma Namazı, HÜDA PAR açısından daha şey olarak görülüyor; HÜDA PAR’ın o İslami pozisyonunu dengelemek açısından HDP tarafından kompanse ettiği gibi. Her iki tarafta daha çok yani bir dine atıf vardır. İslamiyet’te atıf vardır HÜDA PAR’lı gençler de HDP’li gençler de Kürtlük meselesine sıklıkla atfediyorlar ve biz iki tarafın da yani çevirsek kardeş kalbi olarak tanımlaması aslında başlı başına. O müşterekliği sağlayan bir şey. Dolayısıyla şeyi söyleyebilirim; hani İslamiyetten ziyade, İslamiyeti HÜDA PAR’lılar daha çok söylüyordu ama her iki grubun da sıklıkla atıf yaptığı bir şey vardır: Etnisite.

Katılımcı 7: Şu anda HÜDA PAR’ın geçmişte HDP’de olduğu gibi bir Türkiyelileşme süreci var. Tayyip Erdoğan’ın da dediği gibi “biz gittiğimiz zaman Türk bayrakları görüyoruz” gibi yorumları ve aslında inşa etmek istediği bir kompleks var, HÜDA PAR da dahil. Daha önce de buydu. HDP’nin yani yönetim kadrosu bazında biz Türkiyeliyiz, yani bir Türkiye birleşme iddiası vardı hedefinde. Zaman zaman iki partinin de böyle iddiaları olduğu ve bu söylemlendi daha sonra. Bu çözüm süreçleri olabilir. Emin değilim. Hocam daha iyi bilir. Bu Türkiyeleşme ara ara gündeme geliyor ve gidiyor. Yönetim kadroları bunu söylüyor. Ama alt kadro yani daha doğrusu alt kadro demeyeceğim işte, bir partili bir partizan buna nasıl yaklaşıyor? Bunu merak ediyorum. İşte silahlı kanatlar var, geçmişte vardı. Bugün silahla ilişkilerini merak ediyorum. Yani bir gencin. Çünkü yönetim kadroları bu ısrarla zaman zaman farklı vakitlerde özellikle sandık zamanında reddediyorlar. Yani Hizbullah’la, HÜDA PAR’ın bir ilgisi yoktur. PKK ile HDP’nin bir ilgisi yoktur ama işte bu gençler bu noktada ne düşünüyorlar? Yönetim kadroları, siyasi ve stratejik söylemler üretirlerken sizinle kurdukları ilişkiyle o görüşme sırasında buna nasıl yaklaştılar? Ne söylediler? Bunu merak ediyorum. Bu soruyu şununla bağlayacağım, özür dilerim uzattığım için: Yakın zamanda bir barış beklemediğinizi söylediniz, hatta yani “asla” dediniz. Doğru anladıysam. Bir uzlaşma beklemediğinizi söylediniz. Zaten çok makul değil. HÜDA PAR’ın bir zeytin dalı uzattığından söz ettiniz. Eskilerde ama şu an daha detay söylemler ürettiğini söylediniz. Doğru anlıyoruz sanırım. Bunun sebebi de iktidarla aralarındaki yakınlaşma ve işte HÜDA PAR’ın daha önce makbul değilken, daha evvel radikal söylemlerden uzak, daha barışçı söylemler üretiyorlardı. Çünkü makbul değillerdi aslında. Yani güçlü değillerdi. Bugün iktidarla bir oldular ve aslında hepimizin kaygılandığı birçok şeyin geçmişte faileriydiler ve sonra da olabilirler.

Bu noktada her silahlı ilişkiyi, gençlerin silahlı kanatla ilişkisini soruyorum. Hem yakın zamanda bir barış beklemediğiniz senaryonda. O zaman iktidarla bu kadar yakınlaşan bir HÜDA PAR'la güçsüzleşen, son zamanlarda üç tane haberi varsa bir çatışma bekliyor musunuz? Bu aslında benim endişem. Bunları yaşayan insanlar olabilir diye özellikle merak çok teşekkür ederim.

Mertcan Doğan: Tamam, bir eklememiz olacakmış belki aynı anda ikisine de cevap verirsin.

Katılımcı 8: Ümmetle millet arasında kaldıklarında ümmeti tercih edecek misiniz diye merak ettim. İki partiden gençler örneğin locada bir deneyimde o çatışma döneminde İslam devletinin etkisini bölgesel gelişmeleri nasıl değerlendiriyorlar? Oradan Türkiyelilik üzerine kendileri ayrıştıkları hani "böyle bir şey biz aslında hayal ediyoruz" diyerek, ne diyeyim belki yüksek hani kadrolardan uzakta baktığımızda daha mesafeli baktıkları bir Türkiye hayali de var mı? Çünkü HÜDA PAR için İslam devleti örneği de var. HÜDA PAR için ya orada ümmeti seçe seçe nereye kadar gidecekler? Şimdi AKP'yle yakınlaşmalar sonrasında bir söylemleri değişti. Hani nereye kadar bunu yansıtacaklarını bilmiyorum. Bu farklılığı nasıl görüyorsunuz? Ortak hayaller oluşabildiği, ortak bir hayal onu merak ediyorum. Minimumda buluşabiliyorlarsa bir yerde. Gençlerin en azından belki parti kadroları üstün kadrolardan daha farklı bir yaklaşım olabilir. Öyle bir eleştirelilik gördünüz mü? Kadınların çünkü biraz daha albümlerde kaldığını anladım. Biraz fark etmiyor şu an. Şimdi Rojava'da kadınların olduğu bir hani toplumsal olarak da siyasetin içinde olmak yani onu nasıl değerlendiriyorlar?

Mehmet İlhanlı: Yani şöyle Rojava meselesi özellikle önemli bence. Şundan dolayı yani HÜDA PAR partileştikten sonra evet kopuşlar yaşayan bir parti. Yani Türkiye'deki seküler kesime göre şu anki mevcut kadroda çok radikal ama ondan daha radikal olan gruplar bir şekilde zaten ayrılık işi desteği katıldılar o dönemde ve YPG'ye karşı savaş var. Dolayısıyla aslında biz bu Türklere özet çatışmanın bir devamını da bir şekilde şeyde görebiliyoruz. Bu birinci mesele. İkinci mesele İslam devleti meselesine gelince, yani şu benim anladığım şeydi. Dediğim gibi artık kendilerini tekrardan tanıtmaktan, tekrardan uzak durmak zorundalar Türkiye'yi. Çünkü çok ciddi suikastlarla, cinayetlerle, faili meçhullerle anıldılar. Bunu yaparken ilk yaptıkları şey şu. Bizim yaşam tarzımıza saygı duyunca biz Müslümanız. Halil İbrahim Sofrası meselesi gibi. Hem Halil İbrahim Sofrasında herkese yer var gibi, böyle bir söylemde bulunuyorlar. Fakat siz bunu değiştikçe işin içine girdikçe aslında anladığımız şey şu, İslam temelli bir anlayışı pratik etmek istiyorlar Türkiye'de. Yani İslami kuralların, en azından İslami kurallara göre yönetilmek istiyorlar.

Onlardan farklı diğer kesimleri de bu İslamın kuralı içerisinde farklı yaşayabilirler mantığına geliyor aslında. Yani buradaki temel motivasyon bu. Ama o ortak hayal nedir diye sorarsanız ama etnik kimlik üzerinden, ben üzerinden düşündüğünüzde Kürtçenin serbest olması vesaire iki farklı parti programlarında yer alıyor. Ama asıl nihayetinde de toplumun İslamı kurallar ve yönetilmesi ve tabii ki şeriat devletinin oluşturulması ama. Ama şu anda bunu sert bir tonda söyleyemiyorlar. Çünkü dediğim gibi topluma kendini tanıtmaya sürecinde yani ama seçim sonrası yavaş yavaş başladı. Mesela alkol zararlıdır vesaireler falan filan yasaklanmalı söylemi. Konserler yasaklanıyordu, gençlerin görüşmelerde atıf yaptığı bir şey oldu yani, biz neden ekonomi bu kadar kötüyken konserler yapıyoruz ki? Yani işte "ahlaki fuhuş"

neden? Bunu neden kadar yaygınlaştırıyoruz ki? Sürekli böyle bir şey vardı yani, gelişti. Hükümete karşı bir eleştiri de vardı.

Katılımcı 9: Çalışmaya yönelik motivasyonları neydi katılırken? Motivasyonları, beklentileri veya kaygıları var mıydı?

Mehmet İlhanlı: Çalışmaya dair daha teknik bir soruydu. Ben ilk başta HDP'yi bir şekilde 5-10 günde hallederim diye düşünüyordum. Tam tersi oldu. Ben günlerce yani böyle sürekli Diyarbakır sokaklarında HDP'lilere ulaşmaya çalışıyordum falan filan. Çünkü şöyle yani. Artık böyle Türkiye'nin en büyük üçüncü partisi ve dolayısıyla sürekli kendini gösterebiliyor kendini. Çok gelişti. Ama üç aşağı beş yukarı bilinen bir parti, görüşü bilinen bir parti vesaire. Tam tersi HÜDA PAR'la. Dolayısıyla böyle ön yargılarım da vardı. Fakat yani bir HÜDA PAR'la bir görüşmem iki saati bulmadı. Ben bir "gatekeeper" buldum. Genç, bir şekilde telefon açmasıyla Ankara'yı aradı. İşte "Gençlik Kolları Başkanlığı görüşebilir" dediler. Ben iki gün, iki, üç gün içerisinde aslında görüşmelerin çoğunu yapabildim. Bu da şundan kaynaklı; kendilerini anlatmak istiyorlar. Yani benim kara kaşım kara gözüm için benimle görüşüyorlar. Sorduğum soruların bazıları biraz böyle şeydi, rahatsız edebilecek sorulardı. Ama buna rağmen ısrarla kendi kendini anlatma ihtiyacı hissediyor seve seve bu görüşmeyi gerçekleştirdiler.

Katılımcı 10: HDP kısmı neden zor oldu?

Mehmet İlhanlı: Şundan dolayı, Parti Gençlik Meclisi'nin eş sözcüsü, milletvekili, hanımefendinin adı Dersim Dağ. Onunla görüşmeye çalıştım. Danışmanlarıma ulaştım ilk önce. Kabul etmedi. Yani kabul edebileceklerini ama milletvekiline ulaştıracaklarını

söylemişlerdi. Günlerce dönüşü olmadığında ben en son kendi telefonunun bulup ulaştım. Olmadı yani o oradaki sıkıntı orada başladı aslında. Yoksa şey değil. Diyarbakır'daki gençlere nispeten daha kolaydı ama.

Mertcan Doğan: Teşekkürler. Soru kısmını da tamamladık. İlk oturumumuz bitti. Hepinize katkılarınız için teşekkür ederiz.

Alev Aslan: Mehmet Hocanın konuşmasında dikkatimi çekti. Aslında ben de onun altını çizmek istiyordum. Karşılaşma alanlarından bahsetti, Mehmet Hoca ve dedi ki aslında eskiye nazaran daha az ön yargıya sahipler. Çünkü işte sosyal ağlarla da karşılaşıyorlar veya arkadaşlık kuruyorlar. Aslında belki anlamanın da esası burada yatıyor. İşte bir araya gelmenin, o çoğunlukların bir arada var olması böylece mümkün. Bu karşılaşma alanları çok kıymetli. Bu sayede karşılıklı ön yargılar yıkılabilir ve anlamanın yolu açılabilir. Teşekkürler.

Mertcan Doğan: Biz teşekkür ederiz. Şimdi öğlen arasına çıkacağız.

Filistinli LGBTI+ların Anti-kolonyal Mücadelesini Tanımak

**NO PRIDE IN
ISRAELI APARTHEID**

QUEERS AGAINST PINKWASHING

Toplumsal Cinsiyet Lensinden Barış

II. Oturum

Toplumsal Cinsiyet Lensinden Barış

Moderatör: Sevcan Tiftik

Edanur Dursun: Toplumsal Barış Sürecinde Ücretsiz Bakım Emeği ve Ev Kadınlarının Rolü

İrem Akı: Türkiye’de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve Zorluklar

Elif Balcı: Filistinli LGBTİ+’ların Anti-Kolonyal Mücadelesini Tanımak

Sevcan Tiftik: Tekrar hoş geldiniz. Geçtiğimiz oturumda barış inşasında çatışma, diyalog ve müzakereyi konuştuk. Sadece barış inşası odaklı kalmadan, yine çeşitli perspektiften tartışmaları yürüttüğümüz ve bunları dinlediğimiz bir oturum oldu. Şimdi yine kesişimsel bir oturumla barışa toplumsal cinsiyet lensinden bakacağız ve burada da üç konuşmacımız var. Edanur, bizlere “Toplumsal Barış Sürecinde Ücretsiz Bakım Emeği ve Ev Kadınlarının Rolü”, İrem bizlere “Türkiye’de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve Zorluklar”, Elif ise “Filistinli LGBTİ+’ların Anti-Kolonyal Mücadelesini Tanımak” başlıklı, toplumsal cinsiyet odağında konuşmalarını yapacaklar.

Ben önce sıra Edanur’da olduğu için

kısaca kendisini tanıtır sözünü ona vereceğim. Edanur Dursun, Gazi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden 2022 yılında mezun oldu. Eğitimine Ondokuz Mayıs Üniversitesi Nöropazarlama Yüksek Lisans bölümünde devam etmekte. 2 yıldır ücretsiz bakım emeği üzerine çalışmalarını sürdürmekte. Edanur, UN Women Türkiye ve UNICEF Türkiye ile birlikte ücretsiz bakım emeğini görünür kılmak üzerine saha araştırmalarına ve sanatsal çalışmalara devam ediyor. Söz sende Edanur.

Edanur Dursun: Teşekkürler. Harika. Teşekkür ediyorum bu güzel takdim için. Burada olmak çok güzel. Arkada da bahsediyordum, bu benim ilk akademik sunumum. Akademiyle çok hasır neşir olan biri değilim. Akademik bir sunum da yapmayacağım sizlere. Biraz kendi serüvenimden bahsedeceğim, ücretsiz bakım emeğiyle nasıl tanıştım nasıl bu kavramsallaştırma sürecini yaşadım, onları aktarmaya çalışacağım. Ardından sizlere kendi gerçekleştirdiğim saha araştırmalarındaki verileri paylaşacağım. Aktaracağım projenin ve saha araştırmalarının şu anda aktif olarak devam ettiğini de iletmek isterim.

Konumuz toplumsal barış sürecinde ücretsiz bakım örneği ve ev kadınlarının rolü. Bunun hikayesini daha sonra sunum esnasında değineceğim ama ben bu konuya ilk olarak daha önce kendime sorduğum “daha önce hiç çamaşır astın mı?” soru işaretiyle başladım. Size de sormak istiyorum. Daha önce çamaşır asan var mı? Vay! Güzel, asanları da görüyorum. Ben kendime bu soruyu sorduğumda iki yıl önce hiç asmadığımı fark ettim. Çünkü annem çok kızardı. Çamaşır asamıyordum. Çamaşır asmanın bir adabı olduğundan bahsederdi ve aşırı titizlikle annemi çamaşır asarken izlemeye devam ettim. Aslında bunun toplumsal bir norm olduğunu balkonların, annemin, yani benim evimizin balkonunun, annemin balkonu olduğunu fark ettim.

Annemin bütün ürünlerinin balkonda yer aldığını farkettim. Annem Anadolu bir ev kadını, ev hanımı ve annemi böyle izlerken, sonrasında acaba her yerde böyle mi? “Herkesin annesi mi asıyor ev içerisinde çamaşırları” gibi sorular beni aslında bugün buraya bu sunumu yapmaya getirdi. Teşekkür ediyorum anneme buradan.

Bu soruyu sorduktan sonra aslında değineceğimiz ilk kavram ücretsiz bakım emeği. Ben bu soruyla birlikte tanıştım ücretsiz bakım emeğiyle. Sonra araştırdığımda aslında iki kısma ayrılıyormuş. Bir pratik ve sosyal kısmı pratik kısmı daha çok emek gerektiren ve efor harcatan şeyler ve karşılığında bizim de faydalandığımız kısımlar. Yemek pişirme, çamaşır yıkama, temizlik, çamaşır asma gibi faaliyetler. İşin sosyal boyutunu ben fark etmemiştim. İşin sosyal boyutu da ücretsiz bakım emeğinin aslında diğer tarafı. Aslında daha çok görünmeyen ve zaten olması gereken hissettiğimiz kısım. Bu da aslında özel eğitimle alaka gibi sevgi gibi, şefkat gibi daha çok yine bizim duygusal kısımlarımızda yoğunlaşan taraf. Ücretsiz bakım kavramını bu şekilde böyle iki taraflı düşünebiliriz kafamızda.

Şimdi sonraki sorum “bakım emeği kimin” sorusu. Sizler de aslında, buradaki kitle biraz biliyor bakım emeğinin kimin olduğunu ama Türkiye Yapısı Araştırması’na göre 2016 yılında, hanelerle birlikte yapılan bir araştırma sonucu kadınlara erkeklere soruyorlar: Evinizde yemeği kim yapar? Dışarıdan ücret karşılığında mı alırsınız bu emeği? Araştırmayı şu şekilde özetleyebiliriz; yemek pişirme, çamaşır, bulaşık yıkama, ütü yapma, dikiş gibi faaliyetleri yüksek bir oranda kadınların yaptığını görüyoruz bu araştırmada. Bu oran da yüzde seksen dört ve seksen dokuz arasında oldukça yüksek bir oran. Araştırmada, çay servisi, sofranın kurup, kaldırma, evinin toplanması gibi ev işlerinde bu oran biraz azalıyor. Evin işleri çocuklar arasında dağılım gösteriyor.

Raporda; günlük alışveriş, eve ait aylık faturaların ödenmesi, tamirat, boya, badana gibi işleri kim yapıyor diye soruyorlar. Burada da erkeklerin üstlendiğini görebiliyoruz. Yine ortalama bir seviyede bakım emeğinde bu işleri yapıyorlar elbette. Hanelerde sıradan ev işi olarak kabul edilen işlerin ücretle dışarıya yaptırılması yerine hane üyelerince yerine getirilmesi tercih ediliyor.

İkinci bir araştırma. Türkiye geneli yerleşim yeri üç büyük il bölge ve hane tipine göre hanedeki çocuk küçük çocukların bakıyor. Kim yapıyor bu küçük çocukların bakımını? Bunu da biraz böyle acaba neye göre değişir diye üç büyük şehre ve sosyal sosyo-ekonomik etkiye göre sıralanmış. Hepinizin tahmin ettiği gibi, aslında durum bildiğiniz üzere ülke genelinde oranlara baktığımızda küçük çocuk bakımının çoğunlukla yüzde doksan iki gibi bir oranla annelerin sorunu olduğu görünüyor. Onu yüzde ikiyle babaanne yüzde ikiyle anneanne yüzde bir buçuk gibi baba karşılıyor. Sonra taşraya ve daha kırsal kesimlerde de bu ayrıma bakıyorlar. Kentlerde yaşayan aileler arasında “bakıcı” ve “kreş” cevabını verenler de oluyor. Kırsaldaki ailelerden çok daha fazla kalıyor bu oran. Kentlerde oturanların, çocukların gündüz bakımı yüzde iki oranında bakıcı. Yüzde bir oranında kreş veya anaokulunu oluşturuyor. Kırsal oturanların sadece yüzde biri de çocuklarının bakıcı tarafından kreş ve anaokuluna gönderildiğini cevabını veriyorlar.

Tüm araştırmanın sonunda aslında çocuk bakımı çok büyük bir noktayı kapsıyor ücretsiz bakım emeğinin. Yüzde doksan beş oranıyla en fazla çocuk bakımını kadınların üstlendiği ortaya çıkıyor. Bu da aslında saha araştırmalarımızda kadınların kamusal hayattan ve toplumsal barış sürecinden uzaklaşmasındaki en büyük sebeplerden biri, maalesef çocuk bakımı emeği. Günün sonunda aslında toplumumuzun ücretsiz bakım

emeğine ve kadının erkeğin toplumsal hayattaki rolüne verdiği cevaplar 2023 yılında maalesef ki çok değişik değil yine görüyoruz. Tabii ki oranlarda artışlar, azalışlar olacaktır. Bunun bir de şu kısmı var: COVID-19 kısmı. Bu kısım ile ilgili de veriler var, bu da oldukça önemli bizler için. Çünkü yine hepimiz ev içerisinde girdiğimizde ya bu rolleri nasıl dağıtacağız? Acaba baştan mı düzelim veya olduğu gibi devam mı etsin gibi soru işaretleri canlanıyor.

Yine verilere bakıldığında COVID-19 sürecinde ücretsiz bakım emeğinin çok daha arttığını, ev içi emeğin kadınlar üzerinde artarak çoğaldığını görüyoruz. Bizim için böyle şey bir dönem tabii ki. Ekstrem bir dönem. COVID-19'daki ev için bakım emeği oranlarına bakıldığında oranlar şu şekilde: Kadınlar ortalama günde dört nokta bir saatini erkekler ortalama günde bir nokta yedi saatiyle karşılıksız bakım örneğiyle geçiriyor. COVID-19 sürecinden sonraki dönem kadınların sağlık bakımını ücretsiz katkısı küresel gayri safi hasılanın yüzde iki nokta otuz beşine denk ve bu rakam tam olarak bir nokta beş trilyon Amerikan Doları. Şimdi buna tekrar değineceğiz. Aslında ücretsiz bakım örneğini ücretlendirilmeye kalktığımızda karşımıza çıkan o iktisadi tutar şu anda o teknoloji şirketleri ilaç sektörünün çok daha fazlası. Ve tüm bu COVID-19 sürecine baktığımızda pandemiden önce kadınlar erkeklere kıyaslandığında üç kat daha fazla karşılıksız bakım yemeği yapıyordu. Bu oranın tabii ki COVID-19 sürecinde ikiye katlandığını söyleyebiliyoruz bu ekstrem dönemde.

Ülkemizde meydana gelen deprem süresinde ücretsiz bakım emeğinde peki neler yaşandı? Deprem arından bölgede çadır kentler kuruldu. Tabii ki deprem bölgesinde bu toplumsal aile yapısının çok farklı olmadığını biliyoruz ve bölgede toplumsal cinsiyet rollerinin konuşulması çok şaşırtıcı bir durum olmadı. Deprem bölgesinden

sonra çadır kentlerde kurulan aile yapısında yine kadınların ev içerisindeki bakım örneklerini kıyasladığımızda deprem bölgesinde çalışan bir arkadaşım kentlerdeki kadınlarla konuşmalarını bana aktardı gizliliklerini koruyarak elbette. Kadınlar için şu an birçok faaliyet yürütülüyor deprem bölgesinde. Psiko-sosyal destek, toplumsal hayata dahiliet atölyeleri, el sanatları vb. Bu yapılan faaliyetlerin çoğunun, kadınlardan ve yerleşim yerlerinden uzakta kaldıklarını biliyoruz. Ve ek olarak çadır kent içerisindeki o tek haneli yerlerde ücretsiz bakım örneklerinin devam ettiğini görüyoruz.

Çok net veriler yok elimde ama deprem bölgesinde, iş gücünün yüzde yetmiş üçü erkeklerden yüzde yirmi altısı da kadınlardan oluşuyor. İşsizlik oranına baktığımızda kadınların oranının çok daha yüksek olduğunu görüyoruz deprem bölgesine baktığımızda. 2021 yılında ülke genelinde kadın işsizlik oranı yüzde on dört nokta yedi iken deprem bölgesinde bu oran yüzde on altı nokta sekizle çok daha fazla ve önde. Türkiye'de toplam kadın işsizliği 2021 yılında bir nokta beş milyonken toplam kadın işsizliğinin yaklaşık yüzde onunu deprem bölgesinde yaşayan kadın işsizler oluşturuyor, zaten bu deprem bölgesindeki kadınların istihdama katılamama sorunu yine böyle süregelen bir durumdu. Deprem bölgesinde kadınlar daha çok çadır içlerinde bireyselleşmeye ve toplumsal hayattan aslında uzaklaşmaya mecbur bırakıldılar. Deprem bölgesindeki kadın sayısı on beş nokta sekiz milyon. Bu bölgede yaşayan hamile kadın sayısı iki yüz yirmi altı bin. Üreme çağındaki kadın sayısı dört nokta bir milyon. Ve önümüzdeki ay gerçekleştirilmesi beklenen doğum sayısı da yirmi beş civarında oluyor. Bu oranlar, sonraki süreçte kadınların bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısının yine artacağı, üreme çağındaki kadın sayısının dört nokta bir milyon olduğu çok ciddi bir rakam. Bunların neticesinde kadınlar yine ev içerisinde

kalmak zorunda bırakılarak toplumsal hayattan, kamusal hayattan uzaklaşabilirler. Burada kullandığım kaynakları gösterdim, benim deprem bölgesine gidip orada araştırma yapma imkânım olmadı.

Ücretsiz bakım emeğinin küresel alandaki oranlarına baktığımızda, on beş yaş ve üstü kadınların ücretlendirilmeyen emeğinin parasal değerini on virgül sekiz trilyon dolar. Bu rakam küresel teknoloji endüstrisinin üç katından fazla. Ücretsiz bakım emekçilerinin yaklaşık olarak yüzde doksanının sosyal güvence erişimi yok. Dünyada yaklaşık altmış yedi milyon ev içi emekçinin yüzde sekseni kadınlardan oluşuyor. Diğer emekçilerle kıyaslandığında her on ev içi emekçinin sadece bir tanesi iş kanunları tarafından tanınıyor. Dünya çapında iki nokta dört milyar insan iklim değişikliğiyle birlikte ciddi su sıkıntıları çekecek. Bu Afrika bölgesindeki ücretsiz bakıma veren kadınların rolünü düşündüğümüzde kadınlar için çok daha fazla yol katetmek demek. Sadece bir kısmı, iklim kriziyle birlikte ücretsiz bakım emeğinin beklenen etkisini de artacağını düşünüyoruz ve biliyoruz. Ve 2019 yılında yine dünya çapında yüz milyon yaşlı ve yüz milyon altı on dört yaş arasında bakıma muhtaç insan yer alacak. Bu da aslında yine kadınların ücretsiz bakım emeğinin artarak devam edeceği ve uygun politikalar olmadığı takdirde tüm bu iki yüz milyon bakıma ihtiyaç insanın kadınlar tarafından karşılanacağını görüyoruz.

Şimdi buraya kadarki sonuç, bir çok topluluk için olması gereken bir sonucu ve oranları temsil ediyor. Ücretsiz ev içi emek ve bakım emeği gibi konularda genel kanının aksine ben kadınlarla konuştuğumda, hikâyelerini dinlediğimde aslında gerçek sonuçları tüm bu dezavantajlı durumları yaratan üzerlerine yıkılanlar. Kadınlardan evde çocuğa bakmak zorunda kalmadığı, hepsini yapmak zorunda kalmadığında

gerçekten istihdama katılabilirim, katılmak istiyorum veya bir kursa gitmek istiyorum gibi cevaplar aldım.

Bir başka araştırmaya göre, iş gücüne katılmayan yüz kadından altmış bir nokta ikisi iş gücüne katılmama nedeni olarak ev kadını olmalarını gösteriyor. Aynı araştırmaya göre çocuklarına bakım hizmeti verilmesi durumunda çalışmak isteyecek kadınların oranı yüzde seksen olarak ortaya çıkıyor. Kadınlara bunu sorduğunuzda, toplumsal hayata ve iş gücüne neden katılmıyorsun sorusunun karşılığı aslında bunlar. Bir diğer gerçek sonuç. Türkiye’de iş gücüne dahil olamayan on bir milyon kadın ev içi bakım sorumlulukları sebebiyle ücretli bir işte çalışmıyor. Özellikle uygun ücretli kreşlerin ve diğer bakım hizmetlerinin olmaması kadınları daha fazla yoksulluğa mahkûm ediyor. Bu da kadınların maruz kaldığı cinsiyet eşitsizlikleriyle beraber gelir eşitsizliğinin de kalıcı hale gelmesine neden oluyor. Bu sonuçlar, benim de saha araştırmamda gördüğüm önemli sebeplerden biriydi, ücretsiz kreşlerin veya uygun kreşlerin olmaması. Ve tüm bu yerel yönetimlerin bu alanda politikalarına yer verilmeli.

Derin Yoksulluk Ağı’nın araştırmasına göre yedi yüz altmış bir hanede yapılan araştırmada kadınların yüzde elli yedi nokta otuz ikisi çalışmıyor. Dört yüzden fazla kadınlar çalışmamın sebeplerini çocuk bakımından olduğunu dile getiriyorlar bu da bir diğer alan.

Kamusal alan ve kadın konusu, eskiye dayanan bir tartışma konusu. Özel kamusal alanın tarihine baktığımızda yine Antik Yunan’a uzandığını görüyoruz, harem olgusu ile kentin ve kentte yaşama yaşam arasında sıkı bir ilişki olduğu düşünülüyor

o zamandan beri. Bu kapatılma, özel alana kapatılmayla alakalı olup kadınların kamusal alandan soyutlanması ile bağlayabiliriz. Erkekler, yönetim işlerini, siyasal faaliyetleri yerine getirebilmesi için zamanlarının olması ve özgür olmaları gerektiğini savunuyor. Ve bunun sağlanması yerine getirilmesi gereken sorumlulukları kadınlara ve kölelere bırakıyorlar. Böylece kadın ev içine, özel alana hapsolmuşken erkek mecliste kamusal alanda kendine yer bulabiliyor. Tarih boyunca kamusal olguların değişmediğini görüyoruz.

Aslında Alev hocam değinmişti. Habermas'ın böyle yine bu alanda kamusal alanla ilgili yaptığı bir dönüş, sağlığın ekonomik ve toplumsal koşulları herkese eşit şekilde dağıldığı takdirde güvence altına alınabileceğini söylüyor. Kadınlar ve ekonomik güce sahip olmayanlar eğitim imkanlarını, ulaşamadıkları için mülk sahibi olamadıkları için kamusal alanın dışında tutuluyorlar. Özel kamusal alan ayrımı da ekonomik nedenlerle ilişkili olarak karşımıza çıkıyor bu durumda. Yani tüm bunlarla değindiğim şey gerçekten, kadınların kamusal alana çıkamamasının ana unsurlarından biri ekonomik sebepler. Bu da, bu ayrışma Sanayi Devrimi'nden başlıyor aslında. Erkek, kamu; kadın, aile, özel alan ile tanımlanıyor o günden bugüne. Sanayi ürünüyle birlikte üretim fabrikalara kayıyor ve ev işleri ayrıca meydana geliyor. Bu durumda da ekonomik, ideolojik, politik gibi birçok ayrım iş gücü piyasası hanede farklı cinsiyet rolleri oluşmaya başlıyor. Ve Sanayi Devrimi'nden itibaren özel ve kamusal alan böyle birbirinden ayırıyor ve arasına net bir çizgi çekiyor duruma geliyoruz.

Bu kısımda, gözlem, görüşme, fotoğraf çekimi gibi nitel veri toplama yöntemleriyle oluşan içerikten bahsedeceğim size. Bundan sonraki kısım biraz renkli ve gerçek hikâyelere değindiğimiz kısım. Ben annemle gerçekleştirdiğim görüşme ile başladım

işe. Annemin hikayesini dinledim. Arından, Samsun'da yaşıyorum, Samsun'un mahallelerinde araştırmaya devam ettim. Samsun'daki kadınların hikayesini dinledim. Ve böyle çok curcuna dolu harika hikayeler beni karşıladı.

Caddelerde geziyor ve evlerdeki çamaşır askılarını çekiyordum. Ankara'nın bir mahallesinde de gerçekleştirdim bu saha araştırmasını. Araştırma için gittiğimiz evlerde yaşayanlara ilk sorumuz çamaşır kim asıyor sorusu oldu? Ardından ev içerisindeki aileyi tanımaya başladık. Kaç kişi yaşıyor, kaç çocuk var, kim çalışıyor, ev işlerini kim yapıyor soruları gibi.

Sizinle araştırma yaptığımız birkaç ailenin hikayelerini paylaşmak isterim.

Kaçak Kat: Raina, bir sığınmacı, henüz 26 yaşında. 2 erkek çocuk sahibi. Balkon olmadığı için çamaşır camların arasından geçiriyor. Çamaşır ipleri evin dört bir yanında. Raina çok az Türkçe biliyor. Büyük çocuğu Ali, geceleri tek başına uyumaktan korkuyor.

(Fotoğraf: Edanur Dursun, Balat/İstanbul)

Sultan'ın Asma Bahçesi: Sultan K. 50 yaşında, bahçesindeki bitkileri çok seven emekli bir hemşire. Çocuk sahibi olamayan Sultan Hanımın, bitkileriyle büyük bir ailesi var.

(Fotoğraf: Edanur Dursun, Ankara/İncesu)

Betül B. 35 yaşında. Üniversiteyi maddi

sorunları yüzünden bırakmak zorunda kalmış. Elif adında bir kızı var. Onu okutmak için elinden ne geliyorsa yapmaya çalışıyor.

(Fotoğraf: Edanur Dursun, Mardin/Artuklu)

Gerçekleştirdiğimiz saha araştırması, kadınlarla çok samimi ve iyi bir diyalog içerisinde ilerledi. Her gün geçtiğimiz sokakta, "ya bunları kim alıyor" sorusuyla başlayan bir hikayemiz sonu oldu bu hikaye. Ev kadınlarının toplumsal barışa katkısını aslında tüm bu aktardıklarımızla birlikte kafanızda şekillenmiştir diye

umuyorum. Ev kadınlarının toplumsal hayattan uzaklaştırılıp özel alanlarına, balkonlarına belki hapsedilmesi ve bu duruma düşürülmesi toplumsal barış sürecinin aslında ev kadınları statüsündeki kitlerin çıkarıldığını ve onların hiçe sayıldığını görüyoruz. Ve bu da toplumsal barış eğer var olacaksa ev kadınları da sonradan kazanılmış bir kitle olarak orada olmasını ve ev kadınlarının da talepleri ve içeriklerinin dinlenmesi gerektiğini savunuyorum tüm bu araştırmalar sonucunda. Bakım emeği, politikacıların, STK'ların, uluslararası örgütlerin de içerisinde olduğu bir durum. Ama benim tüm bu süreç içerisinde gördüğüm şey gerçekten ev kadınlarının da haklarının siyasetten ekonomiye, toplumsal hayata, sanata katılmak arzusunun içeriğinde var olduğu hissiydi. Onların hayallerini dinlemek çok güzeldi. Sizlerle paylaşmak da öyle. Umarım keyif almışsınızdır. Teşekkürler.

Toplumsal Barış Sürecinde Ücretsiz Bakım Emeği ve Ev Kadınlarının Rolü

Sevcan Tiftik: Biz teşekkür ederiz Edanur, eksik kalan yerleri soru-cevapla tamamlarız diye umuyorum. Şimdi sırada İrem var. “Türkiye’de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve Zorluklar” başlıklı konuşmasını yapacak. Ben kısaca kendisini tanıtayım. İrem Akı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden 2005 yılında mezun olduktan sonra aynı üniversitede Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalında yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. 2017 yılında 686 sayılı KHK ile ihraç edilen kadar aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2019-2022 yılları arasında Marburg Üniversitesi Center for Conflict Studies’de doktora sonrası araştırmacı olarak çalıştı. Geçiş dönemi adaleti, hukuk felsefesi ve sosyolojisi, hukuk ve edebiyat alanlarında ders verdi. Şu an Ankara Üniversitesi’ndeki görevine mahkeme kararıyla (dava süreci devam etmekte) iade edildi. Buruk bir sevinç ama çok tebrik ederim yine de. Umarım herkesin kampüsüne dönebildiği ve tüm iadeler için sevindiğimiz bir süreç olur. Söz sende İrem.

İrem Akı: Evet, mahkeme kararıyla geri döndüm ama dava süreci de devam ediyor ve dönemeyen pek çok arkadaşımız var. Buruk bir dönüş diyebiliriz belki. Başlamadan önce ben de DEMOS’a ve Mülkiyeler Birliği’ne çok teşekkür ediyorum bu konferansı organize ettikleri için. Ben de uzun yıllardan sonra Ankara’da sunum yapıyorum sanırım. Benim sunumumun başlığı “Türkiye’de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve Zorluklar”. Bu tebliğ, sivil toplumun özellikle LGBTİ+ örgütlerinin barış inşasına katkısıyla ilgili. Bu çerçevede de ilk olarak 1990’lara baktığımız zaman Kürt hareketinde insan hakları söylemine doğru bir kayma olduğuna ve sivil toplumun ortaya çıkışına tanıklık ediyoruz. Bu gelişmelerle paralel olarak, 1990’lı yıllar, kadın hareketinin doğuşuna ve güçlenişine de tanık oluyor. Kürt Kadın Hareketine baktığımızda da sadece Kürt sorununun barışçıl yollarla çözülmesi için değil, aynı

zamanda patriyarka ve kadına yönelik şiddete karşı da politika yürüttüklerini görüyoruz. Zira sürdürülebilir bir barış sadece savaşın son bulmasını değil toplumda hâkim olan sistematik şiddetin de ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir. Fakat bununla birlikte sürdürülebilir bir barış inşası için toplumsal cinsiyet merceği tek başına yeterli değildir. Bunun da ötesine geçmek ve çatışma sırasında ve sonrasında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi çoklu kimlik ve deneyimlerin kesişimini dikkate almak gerekiyor. Özellikle çatışma sürecine baktığımız zaman insanların maruz kaldığı şiddet türleri çok çeşitli. Eğer bir şiddet türünü ele alıp diğerini göz ardı edersek, şiddet ve travmanın sürekliliğinin devam etmesine sebep olacaktır bu. Aynı zamanda da bizi barışçıl bir toplumdaki uzaklaştırıcıdır da. Dolayısıyla sürdürülebilir bir barış için kadına yönelik şiddetin yanında ikili cinsiyet rejiminin dayattığı normların ötesine geçerek çatışma sırasında ve sonrasında cinsel yönelim, cinsiyet kimliğine dayalı şiddet ve ayrımcılık da dikkate alınmalıdır ve LGBTİ+’ların deneyimleri ve talepleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

2010’lu yıllarda örgütlenmeye başlayan Kürt LGBTİ+ hareketi Diyarbakır’da ve çevre illerde homofobiye, transfobiye karşı ve barış inşasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bunun yanında özellikle İstanbul ve Ankara gibi metropollerde var olan LGBTİ+ hareketi de uzun yıllardır mücadelesini sürdürmekte. Bu hareketin de yani İstanbul ve Ankara gibi metropollerde örgütlenen LGBTİ+ hareketinin de kendisini nasıl konumlandığı, hareketin kendi gündeminin ötesinde, diğer bir ifadeyle LGBTİ+’lara yönelik hak ihlalleri dışında, ülkedeki Kürt sorununa karşı nasıl bir politika ürettiği ve savaş politikalarından, bu hareketin gündeminin nasıl etkilendiği de sürdürülebilir bir barış inşasında göz önünde bulundurmanız gereken başka bir etkidir. Bu çerçevede, bu sunumda barış inşasını gündemine alan bir LGBTİ+

hareketinin bütüncül ve kapsayıcı bir barış inşasına nasıl katkıda bulunabileceği ve Kürt LGBTİ+ hareketinin Türkiye LGBTİ+ hareketi ve Kürt hareketini dönüştürme gücünün ve bu dönüştürücü gücün barış inşasına katkısının nasıl olabileceği üzerine düşündüklerimi sizinle paylaşacağım. Bu soruların yanıtlanması kolay olmayan sorular olduğunu da belirtmek isterim.

Şimdi sivil toplumun rolüne geçmeden önce barış kavramı üzerinde çok kısaca durmak istiyorum. Johan Galtung negatif barış ve pozitif barış olmak üzere ikili bir ayrım yapar. Eleştirel Barış Çalışmaları, açılış konuşmasında Sevcan ve Mertcan'ın da bahsettiği gibi barışı sadece güvenlik ya da şiddetin son bulması olarak görmüyor. Johan Galtung'un kavramlarına başvurduğumuzda negatif barış doğrudan şiddetin son bulması, pozitif barış ise sadece doğrudan şiddetin yokluğu hali değil, yapısal şiddetin yokluğunu da ifade ediyor. Toplumsal cinsiyet lensiyle, savaşı ve çatışmayı analiz eden araştırmacılar da savaş ve çatışma sona erse bile kadına yönelik şiddetin, ki burada bu araştırmalar genelde heteroseksüel ve cis-kadınların deneyimlerine odaklanıyordu, kadına yönelik şiddetin devam ettiğini ortaya koyuyorlar. Bu çerçevede savaş ve çatışmadan kadınların nasıl etkilendiği ya da kadınların barış inşasındaki rolünü toplumsal cinsiyet lensiyle analiz eden hatırı sayılır bir literatür bulunuyor. Türkçe literatürde de Kürt kadınlarının savaştan nasıl etkilendiği, barış talepleri, patriyarkaya karşı olan mücadeleleri, zorunlu göç deneyimleri incelenmiştir. Bununla birlikte özellikle 1990'daki çatışma halinden LGBTİ+'ların nasıl etkilendiğine dair bildiğim kadarıyla veri yok. Yani o yıllardaki çatışma ve şiddetin LGBTİ+'lara olan etkisi nedir? Bu konuda bir rapor, bildiğim kadarıyla yok; belki anılar olabilir. Ama bugün baktığımızda LGBTİ+ hareketinin barış mücadelesi ve barış için nasıl politika yürüttüğüne dair Türkiye'de de son yıllarda sivil toplum örgütlerinin hazırladıkları

raporlar var. Bunlardan bir tanesi DEMOS'un hazırladığı "Kesişen Yollardan Daralan Alanlara", diğeri bakad'ın hazırladığı "Barışı Yeşertmek". İngilizce literatüre baktığımızda da barış inşasına ve geçiş dönemi adaletine queer bir perspektiften bakan, canlanmakta olan bir literatürün olduğunu söylemek mümkün.

Şimdi barış tanımını ortaya koyduktan sonra barış sürecinin aktörlerine baktığımız zaman Lederach kalıcı bir barışın, kapsayıcı olması gerektiğini söylüyor ve sivil toplumun barış inşasının vazgeçilmez aktörleri olduğunu belirtiyor. Bu anlamda da LGBTİ+ örgütlerini de barış inşasındaki aktör olarak görebiliriz.

Bu sunum aslında hala süre giden bir araştırmaya dayanıyor ve bunu biraz da Birarada Derneği'nin Barış Çalışmaları Bursuyla gerçekleştiriyorum. Buradan onlara da teşekkür ediyorum. Şimdi sivil toplum örgütleri, barış inşasında önemli aktörler dedik. LGBTİ+ örgütlerini de bu aktörlerden sayıyoruz. Peki, barış inşasına katkı sunabilecek örgütleri nasıl sınıflandırabiliriz? Burada Thania Paffenholz'un yaptığı sınıflandırmayı kullanıyorum. Paffenholz sivil toplum aktörlerini, özel menfaat grupları (örneğin sendikalar, azınlık ve kadın örgütleri); inanç temelli örgütler (kiliseler ve İslami dernekler gibi); geleneksel ve toplumsal gruplar (örneğin radyo dinleyicileri kulüpleri, ihtiyar heyetleri); araştırma kurumları, insani yardım ve kalkınma hizmeti sunan kuruluşlar, insan hakları ve savunuculuk örgütleri, çatışma çözümü ve barış STÖ'leri ve iş dernekleri olarak sıralıyor. Şimdi buradaki sınıflandırmaya göre Türkiye'deki LGBTİ+ örgütlerini özel menfaat grupları ve insan hakları savunucuları kategorisi altında değerlendirebiliriz. LGBTİ+ örgütlerine baktığımız zaman, bu örgütlerin kuruluş amacı, çatışma çözümünü ya da ara buluculuk değil. Bu tür dernekler değil ama barış inşasına farklı türlerde katkıları olabilecektir. Çatışma çözümü ve

barış inşası STÖ'lerine Türkiye'de zannediyorum Barış Vakfı örnek verilebilir. Şimdi bu şekilde kategorilendirdikten sonra Paffenholz, STÖ'lerin barış mücadelesini yedi şekilde gerçekleştirebileceğini söylüyor. Bunlardan ilki koruma. Koruma dediğimiz fonksiyonu güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması yani çatışma ve savaş durumunda artık vatandaşların/kişilerin güvenliğinin korunamadığı yerde, bunun STÖ'ler tarafından sağlanması olarak anlayabiliriz.

İzleme dediğimiz fonksiyon ise burada uluslararası ya da yerel sivil toplum örgütlerinin, temel hak ve özgürlükleri koruyan anlaşmalara aykırılıkları raporlamaları ve karar vericilere önerilerde bulunmaları yani insan hakları savunuculuğu yapımlarıyla ilgilidir. Türkiye'deki LGBTİ+ örgütlerine baktığımız zaman savunuculuk faaliyetleri yaptıklarını söyleyebiliriz. Cinsiyet kimliğe ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılık ve insan hakları raporlaması Türkiye'de uzun yıllardır LGBTİ+ örgütleri tarafından yapılmakta. Örneğin, Kaos GL'nin hazırladığı düzenli raporlar var; Genç LGBTİ+'nın üniversite kampüslerindeki ihlallere ilişkin raporu var; Hebûn'un LGBT Diyarbakır Güvenlik Raporu var. Bu tür izleme ve savunuculuk faaliyetleri LGBTİ+ örgütlerinin yaptığı faaliyetler arasında.

Bir diğer fonksiyon savunuculuk. Savunuculuğu gündem belirleme ve sivil toplum örgütleri tarafından yapılan kamuoyu baskısı gibi düşünebiliriz. Burada kullanılan araçlar dilekçeler, gösteriler, basın açıklamaları, sosyal medya kampanyaları olarak sayılabilir. Özellikle DEMOS'un "Kesişen Yollardan Daralan Alanlara" raporunda belirtildiği üzere 2013-2015 yılları arasında LGBTİ+ örgütlerinin bu konuda çokça eylemlerini görüyoruz. Farklı eylem repertuarları olduğunu görüyoruz. Ama bununla birlikte OHAL ilanıyla beraber burada büyük bir geriye gidiş söz konusu olmuştur ne

yazık ki.

Bir diğer fonksiyon sosyalleşme. Bu bildiğimiz anlamdaki sosyalleşme. Burada tabii ki fark şu: Demokrasi, barış, eşitlik, insan hakları gibi değerleri merkeze koyan örgütlerle olan grup içi bağı ifade ediyor sosyalleşme dediğimiz fonksiyon. Burada Paffenholz alt bir kategori açıyor: Grup içi kimlik inşası. Paffenholz grup içi kimlik inşasının, marjinal veya dışarıda bırakılmak istenen grupların barışçıl bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlayacak bir siyasi kimlik duygusu geliştirebilmeleri için önemli bir yol, alan olduğunu söylüyor. Örnek olarak Gezi döneminde veya 2013-2015 yılları arasında LGBTİ+ hareketinin görünürlüğünün artması, pek çok ilde eylemlerin, Onur Yürüyüşlerinin düzenlenmesi verilebilir. Bu süreçler grup içi kimlik inşası bakımından çok önemli olan dönemeçlerdir.

Gruplar arası sosyal uyum fonksiyonu savaş zamanında bozulan sosyal ilişkileri tekrar inşa etmekle ilgilidir. Örneğin sadece uzlaşmaya değil su sorunu gibi ortak bir soruna çözüm arayan ve hasım grupları bu sorunun çözümü için bir araya getiren inisiyatifler örnek verilebilir.

Kolaylaştırma veya ara buluculuk bir diğer fonksiyondur. Sivil toplum burada tarafları barış ve geçiş sürecinde bir araya getirmek için kolaylaştırıcı işlevi görüyor. Bu daha çok kuruluş amacı sadece çatışma çözümü olan örgütler için söz konusu.

Son olarak hizmet sunumu fonksiyonundan bahsedeceğim. Şiddet veya silahlı çatışma sırasında devlet yapıları yıkılıyor, zayıflıyor, vatandaşlar temel hizmetlerden mahrum kalabiliyor. Bu noktada da sivil toplum örgütleri yardım ve sosyal hizmetler sağlamak için öne çıkabiliyorlar. LGBTİ+ örgütlerinin özellikle de bu alanda çalışmaları var.

Ama burada da kaynak sınırlılığının da farkında olmak gerekiyor. Çünkü bu ciddi bir insan gücü, insan emeği ve maddi bir kaynak gerektiriyor.

Bu sınıflandırma çerçevesinde, Türkiye'deki LGBTİ+ örgütleri tarafından hazırlanan raporlara ve çıkarılan gazete/dergilerdeki/bloglardaki materyallere dayanan araştırmanın ön verilerine göre, LGBTİ+ örgütlerinin barış inşasına, izleme, savunuculuk, sosyalleşme ve hizmet sunumu faaliyetleri alanlarında önemli katkıları olabilir.

İzleme faaliyeti açısından, LGBTİ+ örgütleri cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli insan hakları ihlallerini izlemekte, raporlamakta ve LGBTİ+'ların insan haklarını savunmaktadır. İşlevlerden biri olan sosyalleşme açısından faaliyetlere bakacak olursak, barış ve demokrasi, insan hakları gibi kavramları güçlendirmek LGBTİ+ derneklerinin amaçları arasında. Bu konuda pek çok etkinlikleri bulunuyor özellikle barış sürecinde. Yine heteronormatif matrisin dışındaki insanlar arasında grup kimliğinin geliştirilmesi açısından önemli bir işlevi var. Kürt LGBTİ+ oluşumlarının bu konudaki katkısı Kürt lubunyalara varlığını göstermek açısından önem taşıyor. Bu anlamda Newroz alanındaki Kürt lubunyalara "barış inşasında ben de varım" diyor.

LGBTİ derneklerinin hizmet sunumu olarak değerlendirilebilecek faaliyetlerinden biri LGBTİ+'lara yasal destek sağlamaktır. Ayrıca özellikle Kürt illerinde yaşayan LGBTİ+'ların günlük ihtiyaçlarını (barınma ve kıyafetten iş bulmaya kadar) karşılamak için çalışıyorlar. Dahası raporlarını çok dilli (Kürtçe, Türkçe ve Arapça) yayınlayarak çeşitliliği teşvik etmeye özen gösteriyorlar.

Bununla birlikte Kürt LGBTİ+'ların Ankara, İstanbul ve İzmir gibi metropollerdeki

örgüt ve aktivistlerin politika ve eylemlerine dair eleştirilerini dikkate almak gerekiyor. DEMOS'un "Kesişen Yollardan Daralan Alanlara" raporunda da Kürt lubunyalara özgül konumunun yeterince dikkate alınmayışı dile getiriliyor. Kürt lubunyalara verdikleri çeşitli röportajlarda da ya da Off University olarak yaptığımız yuvarlak masa toplantısında, onun da notları çıkacak umarım yakında, bu eleştirileri görebiliyoruz. Buradaki eleştiriler barış döneminin yeterince sahiplenilemediği ya da kayıtsız kalındığı ya da Kürt LGBTİ+'lar söz konusu olduğunda kesişimselliğin gözden kaçırılmasıdır. Bu eleştirilere kulak verilmesi gerekiyor.

Şimdi Kürt LGBTİ+ örgütlerinin konumuna ilişkin yani barışa veya barış inşasına katkısı ne olabilir diye baktığımız zaman Kürt LGBTİ+ örgütlerinin hem çatışmanın yol açtığı yıkıma hem de bu illerde lubunyalara maruz kaldığı ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine ilişkin politika yürütmeye çalıştıklarını görüyoruz. Kürt lubunyalara olarak, Kürt illerinde veya Türkiye'nin geri kalanında yaşadıkları sorunları kamusal alanda dile getiriyorlar. Hak ve adalet talebinin bu şekilde desteklenmesi, dile getirilmesi, savunulmasının Kürt siyasetini ve mevcut Kürt siyasi partisini de etkilediğini de düşünüyorum. Tabii son seçimde Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi, oldukça eleştirildi milletvekili adayı çıkarmadığı için. Fakat milletvekili seçimini tek başına bir gösterge olarak okumamak gerekiyor. Geçmişte baktığımızda da Meclis'te Anayasa'da sayılan ayrımcılık yasaklarına cinsel yönelim maddesinin de eklenmesini talep eden o zamanki BDP'ydi ya da Züleyha Gülüm, Meclis kürsüsünde cinsel yönelime, cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkları benim hatırladığım şu ana kadar en çok dile getiren vekildi.

Girişte sorduğum soruyu cevaplayarak bitirmek istiyorum. "LGBTİ+'lara yönelik ya

da cinsel yönelim ve cinsel kimliğe yönelik politikalar yürütmek, LGBTİ+ örgütlerinin mücadelesi açısından tek başına yeterli midir” diye sormuştum. Yeterli olmadığını görüyoruz. Çünkü barış inşası dediğimiz zaman LGBTİ+ örgütlerinin olmazsa olmaz olduğunu söylüyoruz ama LGBTİ+ örgütlerinin de mücadelesini verdikleri şeylerin de barış sürecinin son bulmasıyla ve OHAL sonrasında büyük bir gerilemeye gittiğini de görüyoruz. Bu yüzden LGBTİ+ örgütlerinin gündeminde her zaman barış olmasının önemini altını çizerek bitiriyorum.

Son bir şey ekleyeceğim. Eğer bu sunum 2013-2015 yılları arasında yapılıyor olsaydı muhtemelen Cebeci Kampüsü veya ODTÜ’de olacaktık. Burayı da çok seviyoruz ama daha çok arkadaşla ulaşabilme imkânımız olacaktı. Bu yüzden galiba bu alanda çalışan STÖ’ler, DEMOS gibi, şu an çok önemli özellikle barış inşası alanında çalışan genç arkadaşları destekleyebilmek adına.

Türkiye’de LGBTİ+ Hareketinin Barış İnşasına Katkısı: İmkanlar ve Zorluklar

Sevcan Tiftik: Biz çok teşekkür ederiz. Görüşmeler sonrası süreci çok merak ediyoruz. Kolaylıklar, karşılaşacağız zaten sık sık diye düşünüyorum. Oldukça heyecanlandırıcı bir araştırma bizi bekliyor. Şimdi sırada Elif Balcı var. Elif, “Filistinli LGBTİ+’ların Anti-Kolonyal Mücadelesini Tanımak” başlıklı konuşmasını yapacak. Elif Balcı, lisans eğitimini ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamladıktan sonra 2022 yılında London School of Economics and Political Science’tan “Toplumsal Cinsiyet, Kalkınma ve Küreselleşme” alanında yüksek lisans eğitimi almıştır. Türkiye’deki LGBTİ+ hareketinin uluslararası dayanışma deneyimlerine post-kolonyal bakış açısıyla yaklaşan tezinin ardından bu alanda araştırmalar yürütmeye devam etmektedir. Elif şu an, sosyal etki araştırması yürüten bir kurumda çalışmanın yanında, DEMOS bünyesinde araştırma asistanlığı yapmakta ve sivil toplumda gönüllü çalışmalar yürütmektedir. Aynı zamanda Elif ile ben de DEMOS’ta bir araştırmanın parçasıyız. Hatta İrem’inkiyle paralel süreçte gidecek muhtemelen. Biz de sadece barış odağında değil daha geniş bir perspektiften ele araştırmayı alıyoruz. Umarım karşılıklı konuşan araştırma olur. Söz sende Elif.

Elif Balcı: Merhaba biraz heyecanlıyım. İlk defa bir akademik konferansta konuşuyorum. O yüzden mazur görün, bayılırsam falan diye söyleyeyim baştan. Bugün bu çalışmayla Filistinli LGBTİ+’ların verdikleri kesişimsel mücadeleden yola çıkarak sömürgecilik karşıtı hareketler ve LGBTİ+ hareketlerinin nerelerde ortaklaşabildiklerini, nerelerde çatıştıkları hakkında bir tartışmayı yürütmeyi umuyorum. Öncelikle neden Filistinli LGBTİ+’ların mücadelesi anti-kolonyal bir mücadeledir üstüne konuşabiliriz belki. İsrail’e boykot yatırımların geri çekilmesi ve yaptırımlar için (bildiğimiz adıyla BDS) “Boykot, Yatırımların Geri Çekilmesi ve Yaptırımlar için Filistinli Kuirler” kampanyasından Falastine Dwikat, LGBTİ+ kesişimsel

mücadelesini “ırkçılık, cinsiyetçilik, yerleşimci sömürgeciliği, homofobi, transfobi, hepsi aynı madalyonun farklı yüzleri, bir adaletsizliğe göz yumarken diğerlerini yok edemeyiz” ifadesiyle özetliyor. Yürüttükleri mücadeleyle İsrail’in yerleşimci sömürgeciliği ve pembe badana (pink-washing) politikalarına karşı koyan Filistinli LGBTİ+ hareketi, bunun yanında Filistin toplumu içerisinde gördükleri baskıya karşı da bir direniş gösteriyor. Tüm bunları siyasi gündemlerinde tutan hareketin kesişimsel bir kuir mücadele nasıl verilire çok güzel bir örnek olabileceğini düşünüyorum bu açıdan.

Bu konuya yaklaşırken de pembe badana ve kolonyalizmin nasıl bir arada yürütüldüğü üstünde durmak istiyorum öncelikle. Aslında İsrail 15 yıldan daha uzun süredir kendisini Orta Doğu’daki tek LGBTİ+ sığınağı olarak lanse ediyor. Brand Israel olarak adlandırılan özellikle İkinci Intifada sonrası İsrail’i Avrupa ve Amerika kamuoyu gözünde bir modern ve ilişkilenebilir göstermeyi hedefleyen propaganda kampanyasına İsrail hükümeti her yıl inanılmaz harcamalar ayırıyor ve bu sayede sömürgeciliğin apartheid rejiminin ve insan hakları ihlalleriyle anılmayan bir İsrail imajı çizmeye çalışıyor. Kampanyanın bir ayağı da pembe badana olarak karşımıza çıkıyor. Bu propaganda özellikle kültür ve turizm alanlarına odaklanıyor ve bu kapsamda çeşitli film festivalleri, gastronomi etkinlikleri, müzik dinletileri ve onur yürüyüşleri fonluyor. Örneğin bu bağlamda Tel Aviv karşımıza Orta Doğu’nun gey başkenti olarak çıkarıldı ve bu deneyimi edinmeleri için İsrail Dış İşleri Bakanlığı tarafından uluslararası LGBTİ+ örgütleri Tel Aviv’de etkinliklerine davet edildi. 2010’lu yıllarda Kaos GL de buna benzer konuları bol bol haberleştirmiş. Örneğin IGLYO’nun genel kuruluna ev sahipliği yapması için İsrail’li bir LGBTİ+ örgütünün belirlenmesi ve İsrail hükümetinin direkt fonlarıyla buna destek olması ardından çıkan tartışmalara

IGLYO’nun “tarafsız kalmak” istemesi de bu propagandanın nasıl işlediğini gösteriyor. Başka bir örneğe Kopenhag’daki kuir olimpiyatlarda Tel Aviv’in dünyanın ayrıcalıklı eşcinsel başkentlerinden biri olarak taçlandırılması. Bu durumlar salt bu halleriyle kötü niyetli ve zararlı mı da ayrı bir tartışma ancak tüm bu imaj ve propaganda meselesine daha genişten bakmak gerekiyor. Bu da aslında homonasyonalizm diye adlandırdığımız politikaların ta kendisi oluyor. Jasbir Puar tarafından ortaya atılan homonasyonalizm, Evren Savcı’nın deyişiyle ülkeleri ne derece LGBTİ+ dostu olduğu veya olmadığı üzerinden değerlendirip bir çağdaşlık hiyerarşisine oturtuyor. Müslüman çoğunluk ülkeler de Amerika ve Batı Avrupa tarafından adeta tarih dışı bir homofobik özleri varmış gibi görülüyor ve lanse ediliyor. Irak ve Afganistan savaşında da kullanılan bir argüman bu ülkelerdeki kadınlara ve LGBTİ+’lara bir kurtuluş sunmak. Dolayısıyla İsrail hükümetinin çıkıp “ben Onur Yürüyüşü organize ediyorum” demesi de homonasyonalist bir yerden meşruiyet arayışı. İsrail Orta Doğu’nun Müslüman ve Arap kimlikleri ve kendisi arasında bir karşıtlık kuruyor bu sayede. Bu retoriği desteklemek içinse gerek akademi gerek medya Müslüman çoğunluklu ülkelerdeki LGBTİ+ karşıtlığını sansasyonel şekilde karşımıza çıkararak İsrail’in bu konudaki politikalarını övüyor.

Farklı bir araç olarak filmler de karşımıza çıkıyor. İsrail sinemasında sıklıkla işlenen “İsraililer kuir Filistinlileri homofobik Araplardan kurtarıyor” teması, İsrail sinemasını bu gözle inceleyen Roni Zahavi ve Sa’ed Atshan Filistinli gey erkeklerin mağduriyetleriyle fetişize edilerek sunuldukları filmlerle kolonyal güç dinamiklerinin sinema aracılığıyla yeniden üretildiğini gösteriyor. Oysa Filistinli LGBTİ+’ların mücadelesi mağduriyetin ötesinde anılmalı. Burada bu madun konuşabilir mi ve kim kimi temsil edebilir, özne kimdir gibi gibi soruları içerisinde çıkarmak üstüne akademide

birçok tartışma var. Ben bu soruların özellikle biz kimi daha çok duyuyoruz kısmına ve o zaman kimi duymuyoruz kısmına odaklanmak istiyorum, çünkü bu konu madunun konuşabilmesinden önce kimi dinlediğimizle ilgili.

Az önce de bahsettiğim gibi İsrail'in pembe badana kampanyalarının arkasında inanılmaz bir fon varken ve uluslararası medya, özellikle Avrupa ve Amerika kaynaklı medya demeliyim, zaten mağduriyet hikayeleri duymaya bayılırken Filistinli LGBTİ+'ların mücadelesi bu hikayeler kadar uluslararası kamuoyunda ses getirmiyor. Ayrıca güya Filistin'de barışı sağlaması için 1993'te imzalanan Oslo Anlaşması ile belirlenen çerçeveler gereği sivil topluma yönlendirilen uluslararası yardım inanılmaz derecede yapılandırılıyor. Yalnızca barış sürecine hizmet eden önceden tanımlanmış görevleri üstlenen sivil toplum kuruluşları veya taban örgütlenmelerinin bağış alabileceği bir düzenle bağış ve yardım süreçleri tamamen bağımlı bir hale getirildi. Alqaws'tan Hilal, potansiyel dönerlerin beklentilerini Ramallah'ın Tel Aviv gibi olması yönünde olduğunu ve tüm kolonyal süreci göz ardı ederek Tel Aviv'e yaklaşmanın bir kalkınma ibaresi olarak görüldüğünü söylüyor. Yani anti sömürgeci bir tavır sergilemek yerine bir de sömürgecilerin örnek alınması gibi bir strateji bekleniyor. Dolayısıyla Filistinli LGBTİ+'ların uluslararası dayanışma pratiklerinde anti kolonyal mücadeleleri ile var olmaları açıkça istenmiyor. Oysa bu mücadele İsrail pembe badana siyasetine başladığı andan bu ana veriliyor. Ve BDS ile bir arada götürülüyor. Konuşmanın başında da bahsettiğim BDS için Kuirel hareketinin yanında Pinkwatching İsrail gibi inisiyatiflerle İsrail'in politikalarına karşı uluslararası kamuoyunu bilgilendirme ve örgütlenme amaçları taşınıyor. Bu da kurulan dayanışma bağlarıyla oluyor.

Kaos GL'nin arşivinde Filistinli LGBTİ+ aktivistlerin çalışmalarını yaygınlaştırmak için

yaptığı haberlerden birçoğunu görebilirsiniz, yine Velvele de bu alandaki çeviri ve röportajlarıyla önemli bir görev üstleniyor. Öncelikle benim çalışmam maalesef lisans ve yüksek lisans eğitimim esnasında saha süreci ve dolayısıyla direkt bir temsil olmadan tamamlandı ve bunun eksikliğini vurgulamam gerekiyor. Bu sebeple Kaos ve Velvele'nin çalışmalarından ve Filistinli LGBTİ+ örgütlerinin ve aktivistlerin oluşturduğu yayınlardan topladıklarıyla bu konu üstüne konuşmak istiyorum. Öncelikle bu konuda hem diasporadaki hem Filistin'deki hem de İsrail'deki birçok kurum ve aktivistin söz ürettiğini söyleyebilirim. Üretilen sözler hem uluslararası kamuoyunu etkilemek hem de Filistinli hareketler arasında dayanışmayı güçlendirmek için oldukça önemli. Diasporadaki Filistinli LGBTİ+'ların ABD'de düzenlediği bir panelde konuşmacı olan Izaddine Mustafa, trans bir Filistinli olarak ülkesine her gittiğinde Ben Gurion havaalanında hem Filistinli birinin hem de transların deneyimlediği şiddete karşı verdiği mücadelenin çoğunlukla "pass etmekten" geçtiğini belirtiyor. Hem Filistin pasaportuna sahip biri olarak "modern" ve "beyaz" görünerek hem de ikili cinsiyet normlarına uyarak İsrail'in güvenlik radarının dikkatini çekmemesi gerektiği üstüne konuşuyor. Bu da kesişimsellik diye adlandırılan bir kimliği bir kenara koyup diğeriyle hayata devam etme hikayesinin nasıl da mümkün olmadığına dair çok yerinde bir örnek.

Filistin'de yaşayan LGBTİ+'lar da bu konudaki mücadelelerini farklı yollarla aktarmaya devam ediyorlar 2015 yılında Khaled Jarrar isimli bir sanatçı ABD kongresinde eşcinsel evliliğinin yasallaştırılması sonrası oluşan atmosferde hem kutlama hem de dışarıda kalmışlık hisleriyle Batı Şeria Ayrım Duvarı'nın üstüne boyadığı gökkuşağının çektiği tepkiden bahsediyor. Resim, utanç verici bulunarak aynı gece tekrar boyanmış. Bu durum da tabii ki İsraili ve uluslararası medya

tarafından hızlıca fark edilerek Arapların nasıl da gerici olduğuna dair birçok yargıyla haberleştirilmiş. Khalid bu durum hakkında şöyle söylüyor: “Yaşananlardan sonra birçok kişiden destek mesajı da aldım. Ayrıca Batı Şeria veya Gazze’de bir Onur Yürüyüşü düzenlesem ve yüz bin Filistinli bile bana katılsa apartheid duvarı bizi engelleyecek olurdu.” Dolayısıyla Khalid’in çizdiği resmin Batı Şeria’da olmasının bir anlamı olduğu unutulmadan, oryantalist bir coşkuyla yazılan haberlere değil, Filistinli LGBTİ+’ların mücadelesinin anti kolonyelliğini tanıyacak bir dayanışmaya ihtiyaç var. Uluslararası birçok festivalde de bu dayanışmanın sağlanması için hem Filistinli hem de apartheid karşıtı İsraili LGBT+ların bir araya geldiğini görüyoruz. Örneğin 2012’de İsrail Devleti destekli gerçekleştirilecek kuir bir film festivalinde QUIT (Queers Undermining Israeli Terrorism) isimli bir grup aktivist festivali protesto ettiler. Grubun kurucularından Kate Raphael, Siyonist bir aileden geldiğinden kaynaklı ayrıcalıklarını bu alanda aktivizm yaparak kullandığını belirtiyor tabii bu sebeple hapse de adılmış. Ancak bu çabaların destek bulduğunu söylemek mümkün. Örneğin 2020’de film endüstrisinde çalışan 170 LGBTİ+ İsrail hükümetinin desteklediği bir festivalde yer almayacaklarına dair bir bildiri yayınladı. Yurtdışında düzenlenen birçok etkinlikte de Filistinli kuir diasporanın düzenlediği kampanyalar sayesinde İsrail hükümeti destekli Siyonist grupların düzenlediği konferansların iptal edildiğini görebiliyoruz. İsrail’de düzenlenen Eurovision’da İzlandalı grup Hatari’nin Filistinli aktivistlerle görüşmeleri sonrası etkinlik esnasında Filistin bayrağı açtığını da hatırlarsınız. Bu grup daha sonra Filistinli kuir müzisyen Bashar Murad’la ortak çalışmalar gerçekleştirdi. Kendisinin Velvele’ye verdiği röportajda Tel Aviv, Ortadoğu’daki queer’ler için bir sığınak olarak resmediliyor. Bu, Filistin’e yaptıkları zulmü haklı çıkarmak ve gölgelemek için queer topluluğunu kullanmanın bir örneği ve maalesef dünya bu yalana inanıyor. Filistinli queer’ler olarak cinsel kimliklerimizin bir silaha dönüştürülmesine karşıyız, dünyanın

burada Filistin’de herkesin kurtuluşu için mücadele ettiğimizi ve İsrail’in suçlarını pembe boyamasından bıktığımızı bilmesini istiyorum diyor. 2001’den beri faaliyet gösteren bir LGBTİ+ örgütü olan Al-qaws, pembe badanayı yerleşimci sömürgeciliğin bir semptomu olarak gördüklerini ifade ediyor.

Burada Al-qaws’ın yayınlarından alıntılar yapacağım. “Bu bağlamda pembe badanayı kolonyal şiddetin bir uzantısı olarak görmenin İsrail’in toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim bazında bölme baskılama ve sessizleştirme politikalarını anlamamız için önemli bir adım” olduğunu dile getiriyorlar. İsrail’in pembe badana şiddeti, aslında Türkiye’deki toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların yaptığına benzer şekilde kuirliğin Filistin toplumu ile örtüşmediği, ve yabancı kaldığını iddia ediyor. Bu da Filistinli LGBTİ+’ların izole edilmesi ve kendi yetki alanları yokmuş gibi hissetmesine sebep oluyor. Pembe badana siyaseti, Filistinli kuirlere yer vermemenin ötesinde gösterildikleri tek alanı mağduriyete sıkıştırarak kolonyal şiddetini tekrarlıyor. Al-Qaws bu sebeple çalışmalarında kuirliği yalnızca bir kimlik olarak değil, örgütlenmeye ve dekolonyalizme yönelik radikal bir bakış açısı olarak gördüklerini belirtiyor.

Al-Qaws, 2021 yılındaki Filistin ayaklanmalarıyla da aynı kolonyal düzene karşı beraber mücadele etmesi gereken grupların birbirine bağlılığını yeniden keşfetmesiyle olumlu yorumlarken alanda beraber mücadeleye katılan LGBTİ+’ların yaşadıkları şiddetin de arttığını raporluyor. Bunun sonucunda bir araya gelme ve dayanışma ihtiyacını gidermek için bol bol sosyalleşme etkinlikleri organize ettiklerini ve danışma hatlarını her gün açık tuttuklarını duyurmuşlar. Çok severek okuduğum Walaa Alqaisiya, makalesinde saha görüşmelerinde karşısına çıkan su soruya yer veriyor: “Babamın beni öldürmek istediği ve İsrail’in bir demokrasi olduğu mantığından öte bir tartışma yürütebileceğimiz bir alan yaratabilir miyiz?”

Ve Al-Qaws'ın açtığı bu alanları "yeni bir ev kurmak" olarak ifade ediyor. Al-Qaws'ın çalışmalarının birçok anti kolonyal harekette karşılaştığımız hangi kimlik hangisinin üstünde konumlanacak sorusundan çok kuir, feminist veya ulusal kimliklerin birbiri üstünde hiyerarşi kurmadan var olabildiği, kuir mücadelenin ulusal kurtuluşun merkezine alındığı bir bakış açısıyla oluşturulduğunu ekliyor. Ancak bu alanlar herkese aynı şekilde hissettirmiyor elbette. Yeni bir bakış açısı da eklemek için iki sene önce Kaos GL'de de çevrilmiş bir yazıdan bahsetmek istiyorum: "Benim gibi Kur Filistinliler için kesişimsellik işe yaramıyor" başlıklı yazı Izat Elamoor tarafından kaleme alınmış. Yazıda temel olarak Örgütlü Filistin LGBTİ+ hareketinin ideolojisinin merkezinde kesişimselliğin yatması eleştiriliyor. Elamoor, kesişimsel yaklaşımın, queer Filistinlilerin mücadelesi için son derece önemli olduğunu belirtip bu yaklaşımdaki teorik yükün fazlalığını ve Filistin toplumunun olduğu yerden kopuk olduğunu dile getiriyor. Birçok Filistinli kuirin pinkwashing gibi terimleri daha önce hiç duymadığını belirterek Filistin halkına LGBTİ+ kimlikleri öğretmenin, basitleştirilmiş ancak açık, sevgi ve hoşgörü mesajlarıyla başlaması gerektiğini savunuyor. Bunun için de 2019'da Hayfa'ya yapılan yürüyüşte gökkuşağı ve trans bayraklarının yanında Filistin bayrağının açılması örneğinden bahsediyor. Bu olay, ulusal bayrağın LGBTİ+ organizasyonu ile ilişkilendirilmesinin bir utanç olarak adlandırıldığı gibi söylemlerle Filistin toplumunun dikkatini çekmişti. Bunun yanında Elamoor, gösteride Filistin bayrağı kullanılmaydı LGBTİ+'ların sahip oldukları farklı sorunlara dikkat çekilebileceğini savunuyor. Sonuç olarak da Elamoor, daha çok kuir insanın mücadeleye katılabilmesi için kesişimsellik tekelden çıkarılmış bir tartışma yürütülmesi gerektiğini ekliyor ve kuir Filistinliler olarak kişisel ve ulusal kurtuluşa giden yolların zengin heterojenliğini kucaklamalıyız diyerek yazısını bitiriyor.

Özellikle bayrak olayından kurulan tartışma bana bizim de sık sık karşılaştığımız Onur Yürüyüşlerinde Kürtçe slogan atılması tartışmasını da hatırlattı açıkçası. Böyle bir benzetme kurabilir miyiz üstüne de konuşabiliriz belki. Benim lubunya mücadelesindeki emeğim yalnızca birkaç senelik, o sebeple geçmişe dair hafızayı öğrenmem de beni çok heyecanlandıran bir çalışma oldu. Odağım her ne kadar Filistinli LGBTİ+ mücadelesi olsa da bu mücadeleyi Kaos'un arşivinden okuyabilmek geçmişteki dayanışmaya dair izleri görmek çok mutlu etti beni. Ve öncesinde lubunyalılar olarak sık sık bu konuya değindiğimizi görmek şu an eskisi gibi konuşulmuyor oluşu gibi bir algı da oluşturdu, belki ben fark etmiyorum, belki kendi derdimiz bu kadar büyükken alan açmakta zorlanıyoruz ama özellikle geçmişe de dönüp bakınca ben şu an Orta Doğu'daki LGBTİ+ hareketlerinin dayanışmasını bu kadar hissedemiyorum. Belki bu konu üstüne de konuşabiliriz diye düşündüm. Sizin görüşlerinizi, katkılarınızı dinlemeyi çok isterim. Teşekkürler.

Filistinli LGBTİ+'ların Anti-Kolonyal Mücadelesini Tanımak

Sevcan Tiftik: Biz teşekkür ederiz Elif. Şimdi ilk olarak Edanur'a sorusu olan var mı?

Katılımcı 1: Hani bu fotoğraf çekip beklentiyi karşılamayan bir kapı açıldı mı, beklentiye cevap vermeyen? Ya da yani bir erkek "ben astım" diyebilir, ya da kapanmış biri tahmin etmediğimiz bir hiddetle karşılaşmış olabiliriz.

Edanur Dursun: Ankara'da İncesu'da Öğrenci Evleri'ne denk geldim. Onlar mecbur gelmeye çalışıyordu sadece bir evde yine Ankara'da İncesu değil de yani bu Seyran bağlarına yakın bir taraftaydı. Ya bu konuyu belirtmek de önemli bence. Çünkü mahallenin konjonktürü gerçekten çok belirliyor bu alanları ayrı bir konu. Keşke bunu daha ince böyle araştırırsam. Seyran Bağları tarafında genç bir çiftti. İkisi de çalışıyordu ve o ev içerisindeki emek dağılımının eşit olduğunu söylediler. Ve yine yemekleri işte eşim yapar ben işten geldiğimde çamaşırları ben yıkarım. Çocuğumuzla birlikte bakarız. Yani tabii ki ailelerle karşılaşıyorum, onlara yer vermiyorum, daha böyle görünmesini istediğimiz diğer gruplara yer veriyorum ama şeyi de biliyorum, rezidanslarda yaşayan yüksek katlarda çok iyi işlerde çalışan kadınlar da ücretsiz bakım emeği veriyorlar günün sonunda. Evden işe geldiklerinde çocuklarına bakan, çamaşırları asan, belki kurutma makinelerinde veya balkonları hiç olmayan kadınlar da bu yemeği gösteriyor. Onlar farklı bir şey inceleme konusu. Ama ben daha çok görünen kısım ve işte ev kadınları olan ve bir işte çalışmayan kadınları ele aldım. Ama bunu da söylemek tabii ki çok doğru yani. Bütün kadınlar az ya da çok, eşit ya da dengesiz ya da eşit, bu işleri yapıyorlar yani.

Katılımcı 2: Çok alakasız olduğunu düşündüğünüz bazı bilgileri verenler de olmuş. Hayallerini sormanızın ötesinde çocuklarının hayallerinden bahsediyorsun. Bu temelde nasıl yaklaştılar? Çünkü çoğuyla kadın olmanız dışında kadınla tanışmanız

dışında bir ortak noktanız bile yok. Orada o kapıların çalınması onları benim anladığım kadarıyla heveslenmiştir. İşte bu noktada nasıl bir bağlantı kuruldu?

Edanur Dursun: Güzel. İki arkadaşım sokağı araştırmaya çıkmıştık şey onunla birlikte gittiğimiz evlere, evlerdeki dönüşler çok daha sınırlı oldu cevaplar. Çünkü dediğiniz gibi kadınlar erkek arkadaşıyla açık bir şekilde konuşmuyorlardı. Ve dikkat ettiğim işte, evde kocası olan kadınlar da bana net bilgiler vermediler ve işte sadece çocuk sayısını, kocasının ne iş yaptığını, onun hiçbir iş yapmadığını ve evde durmak istediğini söylediler. Ama diğer tarafta daha böyle zamanımızın bol olduğu ve onun da konuşmak istediği ve bana işte çok ince ayrıntılar verdiği kadınlar gerçekten şey böyle hani kendi ailesine veya kendisine de söylemediği o geçmiş gençlik yıllarındaki hayallerini paylaştılar benimle ve bunun neden olmaması yani neden olamadığı sorununu da çok iyi biliyorlar aslında. Ama bunu hiçbir zaman ne kendilerine ne kocasına ne de aile üyelerine söyleyebilmişler. O yüzden şeydi hani oradan ayrıldığımda böyle bir projem filan var değil, okul ödevim diye gittim yani. Neyse oradaki tek bağlantımız da işte kızın okulun ödevine yardımcı olayım bunları yazabilirsin idi. Hani şey de diretiler, asla adımı, soyadımı geçirme, işte görüntü zaten almıyorum filan filan. Sadece hikayeleri ve şeyleri var balkon askıları. O yüzden sadece kadın olmam lazım ve ödevim olmasıyla ilgili.

Katılımcı 3: En başta hikâyeye böyle annenizle başlıyor zaten. Ve bulduğumda yani kendimi annemle duygusal olarak özdeşleştirmeye çalışırken çok yaralanmaya bir yerde durduğumu fark ediyorum. Aslında çoğu kadının asla gerçekleştirmemiş ve artık gerçekleştiremeyecek hikayesini duymak bile çok zor. Bu tüm sürecin duygusal yoğunluğunu da merak ettim.

Edanur Dursun: Ay çok güzel. Ağlayabilirim yani. İki senedir yapıyorum bunu. Bu arada kısa filmi filan da çektim, bir süre videosu filan da, annemi meşhur edeceğim. Yani hedefim şeydi, günün sonunda annem, annemin ev içerisindeki konumunu böyle bir şok etkisi yaratmıştı bana. İşte balkonda filan çektim. Annemin terlikleri, annemin tuşuları, annemin şeyleri filan böyle. Annemin balkonda olmak ve onu böyle balkonda çamaşır asarken görmek, şu an çamaşır asarken görmek, şu an beni çok epey etkiliyor ve hani oturup onunla bunu konuşabildik günün sonunda. Yani ben niye çamaşır asmıyorum? Bana çamaşır asmayı öğretti. Artık asıyorum ama günün sonunda hem yaşadığım yerde, Samsun'da.

Katılımcı 4: İstanbul'dan geliyorum, bir kere şunu söylemek istiyorum. Çamaşır asmak benim de yaptığım bir iş. Muhtemelen burada da zaten herkesin. Fakat oradaki kesimin yüzde sekseninden fazlasının çalışmayan en hanımları olduğundan bahsettin. Ben üç çocuk annesiyim. Doktora yapıyorum. Çalışıyorum. Aktif bir işim de var. Aynı zamanda anneyim. Aynı zamanda çamaşır da asıyorum. Her ne kadar kısaca otursam da çamaşır makinesi olsa da yani emek veren kadınlara veya kadınlara evin dışarısında taşımak, o günün sonunda çamaşırını asmayacağıma da elbette gelmiyor tabii ki. Ben burada biraz işin duygusal boyutuna değinmek istiyorum. Yani aslında orada kadının kendini yeterli iyi ve mutlu hissetmesi ve mutlu hissettikten sonra zaten o çamaşırını asmak eziyet gelmeyecektir. Yani işin doğası gereğini yapması farklı bir perspektiftir. Kendi iç dünyasında kendisini doyulduktan sonra kendi öz güvenliğini elde etmesine, öz eğitimine imkân ve zaman ayırabildikten sonra yine çamaşır asmaması ona zaten yük gelmeyecektir diye düşünüyorum. Onun için belki buradaki politikaların biraz kadınlara evinin dışarısında iş imkânı, iş alanı veya eğitim alanı açık ve onları oradan uzaklaştırmak değil, onları daha mutlu bir

yerlere daha mutlu bir ev konumu pozisyonuna çevirmek, daha makul bir seçenek olur diye düşünüyorum. Sorum da şu, benim pozisyonumda olan kadınlar durumda nerede oluyor? Hiç böyle bir görüşme yaptınız mı?

Edanur Dursun: Hoş geldiniz. Evet, güzel. Aslında az önce bahsettim. Böyle evlerle de karşılaştım. Annenin, ebeveynlerin çalıştığı ve eşit bir iş dağılımının daha öncesinden konuşulduğu ve günün sonunda ev işlerinin de yapıldığı bir aile perspektifi elbette ki vardı. Onlar benim araştırmamın dışındaydı. Çünkü benim hedefim daha dezavantajlı ve işte istihdama da katılamayan, ev içinde de onları da yapan, belki mutsuz, işte hayallerini gerçekleştiremeyen bir hedef kitleyi böyle elime almıştım. Ama şeyi biliyorum elbette ki, yine dediğiniz gibi belki ev içerisindeki rolünden ötürü mutsuz olan ama çalışan ve dışarıya çıktıktan sonra eve geldiğinde yine o işleri yapmak zorunda kalan kadınlar da var. Onlara sunabileceğim veya onlarla konuştuğumdaki o çıktıların çok daha duygusal veya çok daha soyut kalabileceğini hissettim. O yüzden daha hedef kitlemi Samsun'da, Mardin'de, Ankara'da da ekonomik düzeyi düşük olan mahallelerde yapmaya çalıştım. Ama tabii ki sizleri de biliyoruz. Biraz da ben de öyle, şey düşünüyorum, zaten okumuş etmiş kadın yani. Ev içerisinde şey eşit iş dağılımını yapıyorlardır ve hani herkes ne yapacağını biliyordur kafasını taşıyorum hala. Ama asla öyle değilmiş yani. Değilmiş.

Katılımcı 5: Teşekkürler öncelikle. Ama benim bir kısım yerlerde kafam karıştı. Katılmadığımı düşündüğüm, bazen şaşırduğum yerler oldu. Özellikle çalışma esnasında böyle oldu. Sanki meselenin tamamı bizzat kadınlarla ilgili de çalışabiliyor olsa aslında tüm bu bahsettiğimiz çamaşır asma, organize tüm şeylerden arınacak bir yerde olmadığını kesinlikle düşünüyorum. Yani çok yüksek ihtimalle, kesinlikle hatta hem çalışacak hem akşam geldiğinde kalan tüm yapmaya devam edecek

ve kaçırdığınız bir şey kalmayacak. Tabii ki ama orada sanki üzerine yani işte bunu bilmesi gerekir kadının, bunun böyle yapması gerekir... Aslında bu ev içi emekten ziyade kadın değil de sanki oradaki şey, erkeklerle ilgili aslında bu mesele. Ya sanki biraz daha hatırlanması, öğretilmesi, anlatılması gereken kısmın da nasıl olduğunu düşünüyorum kendi açımdan. Bir de bunu biraz böyle tehlikeli bir yere gidebilir, bunu dramatize etmek, bunu romantize etmek, mutlu anneler, mutlu temizlik yapan, çamaşır asan kadınlar alanı beni biraz streslendirdi. Sadece böyle biraz kafamdan geçenleri aktarmaya çalıştım. Umarım olmuştur.

Edanur Dursun: Çok teşekkür ediyorum ben.

Katılımcı 6: Diyarbakır'da bir deneyim vardı. Umut Işığı, çamaşır aileleri. Orada belli bir süreçte kısa bir dönem olmuştu. Ev kadınları çamaşır yıkamak için o çamaşırhanelerde buluşuyorlardı. Çamaşır asmak değil belki çamaşır asmaktan mutlu olmak da değil belki. Ama en azından ana tartışma toplumsal barışa katılım ve kamusal alan ilişkisi olduğu için hani belki çamaşır asmaktan mutlu olup olmamak değil ama çamaşır asma ve ev içi bakımdan sorumluluk belki dayatılan belki de bundan memnun olan. Kadınlar ama bir şekilde toplumsal barışa katılım sağlayamıyorlar ya yani belki bu tarz öneriler üzerinden işte bu çamaşırhane gibi yani ev kadın olmaktan memnun olma ama bir yandan da kamusal alanda da kendini var edebilme. Dolayısıyla toplumsal barışa dair söz de üretebilecek tartışmaların içerisinde kendisini bununla var edebilmeli anlamında. Ben de böyle bir katkı yapayım dedim.

Edanur Dursun: Çok teşekkür ederim.

Katılımcı 7: En başta verdiğiniz arka plan daha çok kişi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine

de dayandı. Sunumda gayet hacimlice anlatıldı. Ama şu kısmı biraz eksik oldu gibi düşünüyorum. Toplumsal barışla nasıl ilişkilendiriliyor tüm bunlar? Bunu biraz açmak, bunu tartışmak bence bu aşamada daha iyi olur. Aynı zamanda naçizane bir sunum tavsiyesi olarak aslında bunu söylüyorum. Bence bu kısma daha fazla yer vermek önemli. Çünkü bu yaşayan bir çalışma anladığım kadarıyla, yani gelişecek muhtemelen başka çıktılarıyla da karşılaşacağız. Bu başka çıktıları aktarırken de belki bu toplumsal barış kısmına, başlık itibarıyla konferans itibarıyla olduğu için böyle bir katkı sunmak istedim aslında. Bu kısma biraz daha fazla odaklanmak ve belki mümkünse şu anda bunu biraz daha fazla aşmak faydalı olur diye düşünüyorum.

Edanur Dursun: Çok teşekkür ediyorum. Çok haklısınız. Ben sonuç bölümünde aslında kendi düşüncelerimi ve toplumsal barış noktasında hem ev kadınlarının hem de ücretsiz bakımın ne gibi bir rolü ve katkısı yer alacak konusunda düşündüklerimi aktarmak istiyordum. Yine sizlere bu bağlamda tüm bu içeri içerik ve izleme sürecinden sonra diğer panelistlerin, arkadaşların söylediğiyle birlikte biraz hem savunuculuk kısmında hem görünür olma kısmında hem de özne olarak ev kadınlarını toplumsal süreçte bir yer vermek ve konumlandırma kısmına daha çok değinmeyi arzu ediyordum. Çünkü toplumsal barış sürecinde tüm hedef kitleleri konuştuk bu panel esnasında. Bunlardan biri de ev kadınları. Toplumsal barış süreci ve karar verme süreçleri içerisinde diğer paydaşlarla kadınların bir araya gelmeleri ve tüm o karar almalarında veya var olan faaliyetlerde kendileriyle var olabilmeyi savunuyorum. Bu da biraz hem farkındalık kazandırma, kadınları, taleplerini görünür kılmak, onların hikayelerini savunuculuk faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalışmak, sonrasında onlar aslında tüm bu süreç, toplumsal barış sürecinde bir kitle olarak, bir ana partner olarak var olmalarını gerçekleştirmek gibi. O yüzden o proje esnasında hep adım adım

ilerleyip aslında biraz bunu araştırmayı, sonra birlikte bilinçlenmeyi, sonra da tüm bu toplumsal barış sürecinde kadınları partner olarak çevrede ve benim yerimi burada görmeyi hedeflediğim için aslında böyle bir aklımda perspektif vardı. Teşekkür ediyorum bu arada. İleride daha çok değineceğim.

Sevcan Tiftik: İrem'e soru ya da katkılarınız varsa bekliyorum.

Katılımcı 8: İki kişiye de soracağım. En temelde, kadın hareketi içerisinde de LGBTİ+ hareketinin yaygın olup olmaması, ötekileştirilmesi konuşuluyor. Elif'in anlattığı hikayede de sadece LGBTİ+'ların nasyonel bir kimlik olmadan kurulması üzerine konuşuluyor. Kendi sunumunda Kürt ve LGBTİ+ ya da kadın hakları üzerinden bir kez kesişimsellik meselesine laf attı. Şimdi sizin kimlikle cinsel kimliğin gerçekten çok kesişimsel olduğu bu alanda bile, özellikle kendisinde feminist diyip bunu dışlayan bir şekilde savunma yapmak istenirken LGBTİ+'ların direkt kimliği savunmadan sadece özne gibi bir savunma yapma sistemi hakkında anlattığınızdaki teorik bakış açısı mı? Kendi derdimiz bu kadar dolaşırken ve sınırlı kaynakları olmasından dolayı buraya yönelmesini anlıyorum böyle insanların. Ama benim şöyle bir sorum da var. Bir şekilde bütün ötekileri savunacaksa mesela engelliler de dahil, mülteciler de dahil içerisinde. Ya da bütün ötekileri savunacaksa gene o dediğimiz teorik ve kendi derdimize çekmek istediğimiz dikkat bir tip yaratmak istediğimiz kolektiflikten bizi uzaklaştırmıyor mu? Bir de son olarak hareketin içerisindeki görünürlükten ötürü, aslında bu nasyonel kimliğin görünürlüğünden ötürü bu LGBTİ+ hareketi içerisindeki Kürt görünümünden dolayı insanların daha çok tartışmaları oluyor. Ama zaten hedeflenen engelliler ya da mülteciler bu hareketin içerisinde olmadığı için konuşulmuyor. Bu harekete o insanlar da dahil edilmeye başladığında bu sefer dört beş farklı koldan mı tartışmaya başlayacağız?

İrem Akı: Teşekkürler sorun için, evet, bunlar önemli sorular ve kafamızı da kurcalayan sorular. Elif'in son bıraktığı yer benim de kafamı kurcaladı. Şimdi bakacak olursak, Türkiye yani tabii ki her ülkeyi kendi bağlamına göre de değerlendirmek gerekiyor. Türkiye için bir hukuk devleti problemi zaten Cumhuriyet'in kuruluşundan beri var. Cumhuriyet tarihi boyunca çok fazla insan hakları ihlali ve bunlarla yüzleşilmemesi gibi bir durumla karşı karşıyayız ve bu da polis şiddeti ve cezasızlıkla sürekli karşılaşmamıza yol açıyor. Bugün kolluk kuvvetlerinin LGBTİ+'lara yönelik gerçekleştirdiği şiddet ve insan hakları ihlallerinin, bu geçmişten gelen cezasızlık ve hesap vermemeye ilgili olduğu düşünüyorum. Yani cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ya da LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık, insan hakları ihlalleri, ifade özgürlüğünün ihlali, protesto hakkının ihlali, bunların hepsi geçmişten gelen insan hakları ihlalleriyle yüzleşmemekle ilgili.

Kesişimsellik meselesine gelince de yani barış tanımından belki buraya da gidebiliriz. Barışın farklılıklarla bir arada olmakla ilgili, farklılıklarımızla bir arada yaşayabilmemizle ilgili bir kavram olduğunu düşünüyorum. Evet beyaz üstünlükçü olmayacağız, herkes dediğimiz zaman bu erkek olmayacak, heteroseksüel ya da sağlam kişi olmayacak. Evet zor ama gözetmek zorundayız. Kesişimselliğe bir eleştiri var ama ne kadar zor olursa olsun, biz bu kesişimsellikleri görmek ve politika belirlerken örneğin eylem komitesi olarak eylemleri organize ederken, sloganlar üzerine düşünürken bunları görmek zorundayız. Ben o kadar da zor olduğunu düşünmüyorum.

Katılımcı 8: Kapsayıcı olmakla kesişimsel olmak arasındaki fark ne? Kapsayıcı olmak var. Ama kesişimsel olmak artık kendi o öz olan konunun da dışına çıkıp başka bir insanla olmak. Artık kesinlikle bir kimlik siyaseti yapan bir insanın başka öteki kimlikleri üzerinden de kapsayıcı olması gerekiyor. Ama buradan kişinin kesişimsel

olması da gerekiyor...

İrem Akı: Kapsayıcılık ve kesişimsellik bence kesişiyor yani ister istemez. Mesela engelli bir LGBTİ+ Kürt. Buna yönelik politikalar, sloganlar üretebiliriz ve atabiliriz bence.

Sevcan Tiftik: Senin de cevabın var mıydı Elif?

Elif Balcı: Çok cevap değil de ben sorular atacağım sanırım. Çünkü çok zor. Aslında Alev hocamın sunumunda kimlik siyasetinin bölücülüğü konusunda da biraz konuşmuştuk. Bence bunda da biraz bağlantılı bir yerden bu mesele. Çünkü o zaman biz bu masada on kişiyken üç kişi mi kalalım gibi bir soruya yöneliyor bence bu bizi. Biraz öyle anladım senin demek istediğini. Burada aslında sunumu hazırlarken de okudum, Yıldız Tar'ın kesişimsellik üstüne çok güzel bir yazısı vardı. Orada birazcık şundan bahsediyordu. Benim bir başkasının mücadelesine destek olmam, onunla dayanışma yürütmem için bu mücadeleyle bir benzerlik kurmaya ihtiyacım yok. Dolayısıyla bu kesişimsellik de sürekli mağduriyetler üzerinden anlatılan şey, ben buna çok değinmek istemedim ama mesela ben de bir örnek verdim. Hani bu işte havaalanı örneğinde olduğu gibi ve genelde de bu tarz böyle mağduriyet örnekleriyle pekiştirilen bir konu bence. Bu konuya katılıyorum ama birazcık bu benzerlik kurmaya da benim veya bizim ihtiyacımız var. Yani en azından hareketin belki uzun süre içinde olanlar için böyle bir şey söz konusu değilken şu anda da mesela lubunya hareketi içerisinde mülteci karşıtlığı var. Yani dediğin gibi engelliler üstüne öz söylenmesi bile çok kısıtlı. O yüzden de bence bu benzerlikleri, kurarak kesişimselliği anlamaya başlamak biraz daha kolaylaştırıcı olabiliyor.

Bir de İngiltere'de okumuştum ben, oradaki deneyime birazcık tanık olabildim. Orada

da LGBTİ+ hakları çok güzel gibi bir algı var. Ama orada da şunu görüyoruz mesela, bu haklar elde edilirken lezbiyenler geyleyler "okey, aldık, cebimizde" dedikten sonra şu anda hala trans mücadelesinin inanılmaz yalnız bırakıldığını görüyoruz Burada yine göçmenler de yalnız bırakılan bir grup olarak karşımıza çıkıyor. O yüzden ben de katılıyorum, bizim de bundan on sene sonra "ya aslında biz de burayı yalnız bıraktık" dememek için yine de bu sözleri ortak söylememiz gerektiğini düşünüyorum. Ama bu da işte masada üç kişi mi kalalım o zaman sorusuna çıkıyorsa bilmiyorum açıkçası. Belki de üç kişi kalmalıyız. Ama emin olamadığım konu. Teşekkür ederim açtığın için.

Katılımcı 9: Çok küçük bir şey diyebilir miyim? Bu kesişimsellik meselesiyle ilgili. Hani benzerlikler üzerinden hareket etmek çok daha kolay bir yol ve empati kuruyoruz. Birbirimizin acılarını anlıyoruz diyoruz ama farklılıkların adını koymamanın ben hala önemli olduğunu düşünüyorum. Yani bunu gözden kaçırmamamız gerekiyor. Çünkü şiddetin çok farklı biçimleri var. Yani bugün hani diyoruz ya Diyarbakır'daki de ihlal, İstanbul'daki de ihlal. Ama Diyarbakır'daki aynı zamanda bir özel savaş politikasına işaret ediyor olabilir mesela. Yani şimdi bunu görmeden ve burada ortak üreteceğimiz söz toplumsal barış sözü olmadan açıkçası dayanışabileceğimizi düşünmüyorum. Sadece LGBTİ+ oluşumuz üzerinden bir mücadele yürütmenin bizi tam da Alev hocanın sunumunda söylediği gibi aslında kimlik siyasetine değil, iktidarın talep ettiği kimlik siyasetine ittiğini belki de söyleyebiliriz Burada politikayı çeşitlendirmek ve o ihlalleri görünür kılmak için farklılıkları konuşmak ama bunu yaparken birbirimizden uzaklaşmak ya da birbirimizden bak ben şöyle daha mağdurum hesabı sormak için değil. Biraz Yıldız Tar'ın karşı çıkışında da bunu görüyorum, mağduriyet yarıştırmaya döndüğünü düşünüyorum. Bunu ona söylesem kesin inkâr eder bu arada. Ya biraz

böyle bir tını hissediyorum. Buna da biraz karşı çıkıyorum ben. O mağduriyetleri görelim, tanıyalım ki birbirimizin yaralarına da iyi gelebilelim. Dayanışmak biraz da böyle bir şey.

Katılımcı 10: Teşekkür ederim herkese sunum için özellikle. Benim sorum İrem hocama. Hocam şey siz görüşmeler yapacağım deyince bir sürü, sizin adınıza endişelendim. Çünkü senelerdir özellikle de Kürt LGBTİ+ hareketi üzerinden çok fazla, belki de yapıcı belki de yapıcı olmayan, biraz birbirlerine işte Twitter üzerinden mesajlara cevap verme vesairesinden bir tartışma alanı yürütüyor bu oluşumlar diyeyim. Ben de bunlardan birkaç tanesinde on senedir örgütlüyüm. Onu da söylemek istiyorum, dışardan bir yerden bakmıyorum yani buna. Ben de bir lubunyayım ve tartışmalar ben içinde değilken beni çok yıpratmıştı ve sizi yıpratma ihtimali beni biraz şey yaptı, bunu söyleyeyim tekrardan belirtiyorum, endişelendirdi. Birincisi sormak istediğim şey bu. Bilinen tartışmalar sizin bu örgütlerle görüşürken araştırma metodunuzu nasıl etkiler sizce, nasıl yaklaşacaksınız? Çünkü yani bazı örgütlerinin mesela o konunun neresinde durduğu ve neresinde durmadığı çok açık bir şekilde aslında gözler önüne serildi. İkincisi de bütün bu tartışmalardan veya belki benim kendi hissettiğim şey üzerinden bunu size atamak gibi olmasın, hissedeceğiniz işte umutsuzluk olsun, biraz hayal kırıklığı olsun vesaire böyle şeylerle siz kendiniz nasıl başa çıkmayı düşünüyorsunuz? Teşekkür ederim.

İrem Akı: Teşekkür ederim soru için. Sanırım ben de korktuğum için, sürekli erteliyorum alan çalışmasını ve artık teslim etmem gerekiyor. Zannediyorum benim içimdeki korku ve endişeyi açığa çıkardınız. İstemsiz bir şekilde erteliyorum ve bu sunumun da benim için bir motivasyon olmasını çok istiyorum.

İkinci sorunuz için de yani evet bu örgütlerin bazılarının tavrı dediğiniz gibi belli oluyor. Twitter'daki tartışmaları da takip etmeye çalıştım. Ben şöyle bir yöntem düşünüyorum. Alan araştırmasındaki soruların yönlendirici olmaması, barış için ne düşündükleri ya da örgütlü mücadelenin sivil toplum örgütlülüğünden bahsediyorum, yani bu bunlar üzerinden incelikli sorular hazırlayarak ilerleyebileceğimi düşünüyorum.

Sevcan Tiftik: Elif'e sorular varsa alalım.

Katılımcı 11: Merhaba tekrardan. Ben bu kavramlara biraz mesafeli yaklaşıyorum açıkçası. Çünkü bu İsrail üzerinde çok fazla konuşuluyor. Sanki İsrail İsrail'miş gibi bir şey oldu. Bu İsrail'i savunduğum gibi bir yerden değil ama yani bunun aynısını Avrupa yapmıyor mu, bunun aynısını ABD yapmıyor mu diye soruyorum. Ve bir yandan da oradan da şey oluyorum yani İsrail tabii ki kendi vatandaşına ve işte demokrasiyi getirmek için, tabii ki demokrasi adına, tabii ki o hakları sağlayacak. Tabii ki bir turizm merkezi haline getirmek için tabii ki bunu yapacak diyorum. Oradaki iki yüzlülüğü tabii ki tartışmakta haklıyız ama burada İsrail'in bence tek başarısızlığı bence bunun "marketing"ini çok kötü yapması. Çünkü yani aynısını ABD yapmıyor mu, başka halklara zulmetmiyor mu? Avrupa işte mülteciler için aynısını yapmıyor mu? Yani üç tane labunya mülteciyi alıp işte birbirimizi bize düşman etmiyor mu, yani hani sen gittin ben gidemedim tartışması olmuyor mu falan... Dolayısıyla buradan aslında işte yine aynı meseleye bağlıyorum. Yani biz bir devletin bir hükümetin şiddetini, illa bu labunyalara olan şiddetini, başka halkların zulmünü, işkencesini konuşurken orada illa onu bir şekilde kesiştirip işte bunu yaparken bunu yapıyor değil de LGBTİ+'lar olarak ona karşı mesafelenmemizi nasıl alabiliriz ve oradan yeni ittifakları nasıl yaratabiliriz? Ben oradayım biraz açıkçası. Soru değil. Yorum, katkı. Teşekkür ederim.

Elif Balcı: Çok haklısın gerçekten. Bunu her yerde görebiliriz. Dediğin gibi bu İsrail'in başarısızlığından kaynaklanıyor gibi. "Bizim ordumuzda vegan yemek çıkıyor" falan gibi videoları var mesela. Dediğin gibi çok başarısız olduğu için bence bu kadar göz önünde. Yoksa Amerika, Avrupa bunun zaten hepsini yapıyor. Katılıyorum o yüzden kesinlikle. Ben bunu mesela şeyden çok düşündüm. Ben SPoD'da örgütlüyüm birkaç senedir ve mesela biz Puma'yla bir iş birliği yapmıştık. Ben bu sırada yoktum o nedenle oradaki tartışmalara hakim değilim ama Puma BDS'in en çok boykot çağrısı yaptığı markalardan biri. Bir yandan da mesela zaten Türkiye'de hangi özel sektör lubunyalari destekliyor şu anda sorusunun da yanında bir de bunu dillendirmemiz falan bence de çok zor duyuluyor. Aklıma bu durumu getirdi eklemen. Teşekkür ediyorum.

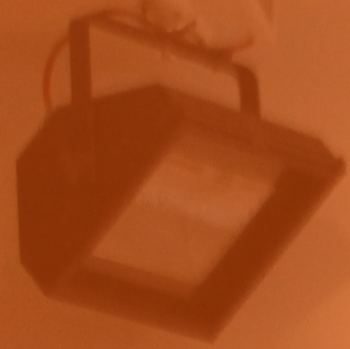
Katılımcı 12: Ben çok hızlı soracağım. Ben de işte yıllar önce Fransa'da, Marine Le Pen ile tanıştım. Sonra hayatıma devam ettim. Ta ki yarım yıl kadar önce seçim bildirgeleri yayınlandı. Seçim bildirgesinde LGBTİ+'lara doğrudan veya dolaylı atıfta bulunan birkaç parti vardı, üç parti vardı. TİP'i tahmin ediyorduk. Yeşil Sol'u tahmin ediyorduk ama İyi Parti de onlardan biriydi ve sonrasında bu derneklerin ortak bir bildirgesi yayınlandı. Bu bildirgeye imza atan sayılı milletvekilinin bazıları da İYİ Partiliydi, çoğu kadın atanmış olmak üzere. Bu noktada Türkiye'deki mevcut durumu ve sonrası hakkında tahminler varsa hızlıca sormak istiyorum. Kötü bir soru olabilir.

Elif Balcı: Yok çok güzel bir soru oldu ama çok benim çok açıkçası bildiğim bir yerden gelmedi diyebilirim. Ama yani Türkiye'de bundan sonrasını şu an benim mesela hayal etmem çok zor oldu açıkçası. Ama üstüne düşüneceğim soru oldu. Teşekkür ederim.

Katılımcı 13: Çok küçük bir şey diyebilirim. Bence şey Meral Akşener bir Marine Le Pen değil. Genel seçimlerden sonra artık bu politikadan çok hızlı bir kopuş yaşayacak İyi Parti'de. O sadece bir furyaydı. Baktılar buradan gençlere erişebiliriz, bunu böyle bir seçim stratejisi olarak kullanıp sonra zaten rafa kaldırdılar diye düşünüyorum. Şu anda Türkiye'nin geçmişte de olduğu gibi sağ iktidarı altında yaşıyoruz belki de. Ama bu politika içinde düşünüyorum. Bende bir geleceği yok o anlamda, İyi Parti içerisinde.

Katılımcı 14: Ben de bir soru soracağım herkese. Burada aslında yanıtını verebilir miyiz bilmiyorum. Burada Meral Akşener ya da İyi Parti'nin pozisyonunu düşünmektense bu gelen her ne amaçla olursa olsun bu çağrıya olumlu yanıt veren örgütleri ya da işte biliyoruz, İyi Parti'yi derneğinde ağırlayan örgütler oldu. Yani bu tür sağdan gelecek nedir, dost eli mi diyeyim? Ya da herhangi bir amaçla gerçekleşebilecek tutuma LGBTİ+ örgütlerinin tavrı ne olmalı?

Sevcan Tiftik: Süre kısıtından dolayı bu soruyu kapanışa, değerlendirmeye atmayı önereceğim. Ama ben iki soruyu birleştirip şunu söyleyebilirim. ÜniKuir'in Cumhurbaşkanlığı ve 28. Dönem Milletvekiliği Seçimlerini LGBTİ+ Hakları Bağlamında İzleme Raporu daha taze basıldı. Özellikle homonasyonalizme işaret eden, kimin nasıl bir söylemi var, toplumsal cinsiyeti nerede kullanıyor, genelde zaten LGBTİ+'ların olmadığını görünür kıran ya da hedef gösterildiğini gösteren bir rapor. Eğer homonasyonalizmle ilgileniyorsanız o milliyetçilikle birlikte LGBTİ+'ları hedefe alan nefret söylemleriyle ya da özellikle aile vurgusuyla, yerlilik millilik vurgusuyla hakikatın, toplumsal cinsiyetin nasıl altının oyulduğunun örneklerini izleme raporundan okuyabilirsiniz. Şimdi bu oturumu sonlandırıyoruz, hepinizin ağzına sağlık. Çok teşekkür ederiz.

Doğal Afetlerin Toplumsal Barışa Etkisi

III. Oturum

Doğal Afetlerin Toplumsal Barışa Etkisi

Moderatör: Dilan Elveren

Mertcan Doğan: Depreme Geçiş Dönemi Adaleti Perspektifinden Bakmak: 6 Şubat Sonrası İçin Politika Önerileri

Atalay Göçer: Deprem Sonrası LGBTİ+'lar / Dayanışmanın LGBTİ+ Hali

Soner Cem Gür: Afete Müdahalenin Cinsiyeti: 6 Şubat Depremleri Sonrası Gönüllülerin Eşitsizlik ve Ayrımcılıkla Baş Etme Stratejileri

Dilan Elveren: Merhaba herkese. 6 Şubat'tan hepimiz farklı farklı şekillerde etkilendik. Bu süreçte gerek içinde bulunduğumuz örgütlerle gerek bireysel olarak farklı şekillerde katkı sunmaya çalıştık. Şimdi bunu toplumsal barışla birleştireceğiz ve burada üç tane değerli çalışmayı sizlere sunmaya çalışacağız. Mertcan, Atalay ve Soner bize çalışmalarını sunacaklar. Öncelikle Mertcan ile başlayacağız. Ben çok kısa bir Mertcan'ı tanıyım. Daha sonra araştırmasının başlığını söyleyeyim ve akabinde sözü Mertcan'a bırakayım.

Mertcan Doğan, DEMOS'ta 2020 yılından beri var. Aynı zamanda benim çalışma arkadaşım, son iki senedir böyle dirsek temasıyla sürekli bir arada

çalışıyoruz. Hem gönüllü hem profesyonel olarak DEMOS'ta bulundu. Mülkiye'den Uluslararası İlişkiler mezunu ve şu anda ODTÜ Siyaset'te yüksek lisans yapıyor. Tezinde de toplumsal cinsiyet karşıtlığı ve direniş biçimleri üzerine çalışıyor. Şimdi Mertcan'ın yapacağı sunum DEMOS'un 6 Şubat depremlerinden sonra yürüttüğü araştırmanın sonucu, araştırmanın raporlaştırması. Bir partnerle birlikte çalıştığımız süreci ve aynı zamanda bu konferansta ilk defa raporun sunumunu yapacağız. Bu açıdan DEMOS için de kıymetli bu raporun bugün burada sunuluyor olması. Başlığımız "Depreme Geçiş Dönemi Adaleti Perspektifinden Bakmak: 6 Şubat Sonrası İçin Politika Önerileri". Şimdi ben sözü Mertcan'a bırakıyorum.

Mertcan Doğan: Teşekkürler bu girizgâh için öncelikle Dilan. Ben sunum için birazcık başlığı kısalttım. "Depreme Geçiş Dönemi Adaleti Perspektifinden Bakmak" olarak, politika önerilerine yine de değineceğim. Dilan'ın dediği gibi bu sunum aslında bizim 28 Temmuz 2023'te çıkardığımız bir politika raporunun tanıtımı niteliğinde olacak. Rapor kapsamında, deprem sonrasında adaletin depremden etkilenenler ve bölge halkları için nasıl tesis edilebileceğine odaklandık ve politika üzerine düşündük. Farklı gruplara yönelik politka düzeyinde öneriler getirdik. Önerilerimizi karar alıcılara, yerel yönetimlere, parlamentoya, sivil toplum örgütlerine ve uluslararası sivil toplum örgütlerine olmak üzere beş gruba ayırdık. Rapor aslında biraz arka plan bilgisi veriyordu ve geçiş dönemi adaleti (GDA) alanına aşina olmayanlar için GDA'yı bir teori ve pratik olarak tanıtarak başlıyordu. Geçiş dönemi adaleti barış çalışmaları içerisinde gelişmiş bir literatür aslında. Öncesinde demokrasiye geçiş süreçlerini ele alan, "transition" teorileri yani geçiş teorileri adı verilen bir yaklaşımdan doğan ama sonrasında barış literatürü içinde olgunlaşan, bu anlamda hem otoriter rejimlerin ardından hem de çatışma süreçlerinin ardından toplumların işleyen bir demokrasiye

ve/veya toplumsal barışın inşasına nasıl adımlar atarak geçebileceğini açıklayan bir dizi kurallar, mekanizmalar bütünü geçiş dönemi adaleti.

Hepimiz biliyoruz belki burada depremden doğrudan etkilenen arkadaşlarımız da vardır. Ben onlardan biri değilim ama tabii ki 6 Şubat'ı hepimiz çok derinden üzülen ve çok acı bir tecrübeydi. Aslında dünyadaki pek çok farklı doğal afet tecrübesinde olduğu gibi 6 Şubat depremlerinin ardından da çok ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığını gördük, gözlemledik hep birlikte. Bu da meseleyi odağımıza almamıza sebep olan şeydi. Yani iddia edilenin aksine depremler aslında doğal afetler, kendiliğinden olan, olması çok normal olan bazı fenomenler değil. Bu şekilde işaretlendiğinde meselenin politik yönünün gözden kaçtığını düşünüyoruz. Çıkış noktamız buydu. Bu çok politik bir mesele. Çünkü doğrudan devletin birincil sorumlu olduğu bir mesele. Deprem sonrası yaşanan hak ihlallerini yalnızca doğal afet kaynaklı varsayarsak bu meseleyi depolitize etmiş oluyoruz. Bunu politika düzeyinden uzaklaştırmış oluyoruz. Aksine biz meselenin son derece politik olduğunu söylüyoruz. Yaşanan hak ihlallerinin de bu gözden değerlendirilmesi gerektiğini, depremden sonra iyileşme sürecinin de, madem ki hak ihlallerinden bahsediyoruz, hak odaklı bir perspektiften inşa edilmesi gerektiğini yaklaşım olarak benimsiyoruz.

Depremde resmi verilere göre elli binin üzerinde kişi hayatını kaybetti, yüz elli altı binden fazla bina yıkıldı ve yıkım gerektiren derecede hasar aldı ve milyonlarca kişi de yerinden edildi. Deprem sonrasında "yerinden edilmeler", "yas tutma hakkı", "ağır insan hakları ihlalleri", "hakikatin ortaya çıkarılması" gibi çatışmanın ve katliamların ardından dillendirdiğimiz bazı kavramlardan sıklıkla bahsettiğimizi fark ettik. Böylece deprem sonrası sürece geçiş dönemi adaleti perspektifinden bakmalıyız sorusuna da bir yanıt bulmuş olduk.

Bu gördüğümüz görseli (42. Gün Eylemleri, Hatay) bilmiyorum hatırlar mısınız? Depremden ardından bölgeye tabii ki siyasetçiler gittiler, Cumhurbaşkanı da oradaydı ve henüz yakıcı kriz devam ederken "böylesi bir felakette kimi aksaklıkların yaşanmaması mümkün değil" dedi ve helallik istedi. Bir yandan genel seçimler yaklaşıyordu ve Kılıçdaroğlu'nun açıklamalarının ardından birkaç yıldır helalleşme tartışmaları da gündemdeydi. Biz bu konuyu bir barış örgütü olarak geçmişle yüzleşme ve uzlaşma perspektifinden gündemimize aldık. Sivil alanda da sürekli tartışıldı helalleşme ne anlama gelmektedir ve sahici bir helalleşme nasıl olmalıdır diye. DEMOS'ta da bunun üzerine bir yazı dizisi de hazırlamıştık, web sitemizde bulabilirsiniz. Mutlaka öneririm, çok güzel tartışmalar verdi arkadaşlarım orada. Ezcümle tam da helalleşme meselesi tartışılırken Hatay'da 42. gün eylemleri gerçekleşti. Bu görsel de oradan. Hatay halkı "hakkımızı helal etmiyoruz" sloganları ile yürüdü. Bu bizim için şöyle bir kırılma noktası oldu, "biz adalet taleplerine cevap verebilecek bir rapor hazırlamalıyız" dedik. Bana göre samimi bir yüzleşme için adımlar atılmadan ve hakikat ve adalet talepleri karşılanmadan bir toplumsal gruptan "helallik" istediğinizde bu siyasi sorumluluk almaktan kaçtığınız anlamına geliyor ve esasen geçmiş karanlıkta kalmaya devam ediyor. Ceza adaleti sağlanmadan ve hiçbir onarım mekanizması işletilmeden depremden hayatta kalanlardan helallik istenmesi elbette halka samimi gelmedi ve tepkilere yol açtı.

Çok kısaca peki nelerden bahsediyorum ben geçiş dönemi adalet kavramından bahsederken, bunu açacağım. Biz kendi aramızda GDA olarak da kısaltıyoruz. Zaman zaman sunum içerisinde de ben de GDA diyebilirim. Çatışma dönemlerinde veya otoriter yönetimler sırasında meydana gelen ağır insan hakları ihlalleriyle yüzleşme ve aslında cezasızlığa son vererek, barışçıl ve demokratik bir topluma

geçişini kolaylaştırmak için kullanılan yargısal ve yargı dışı mekanizmaları kapsayan şemsiye bir kavram GDA. Teorik bir kavram, akademik bir kavram ama aynı zamanda bir uygulama alanı. Ayrıca doğrudan dünya deneyimleri üzerinden şekillenen bir alan. Beş tane temel ayağı olduğunu söylemek mümkün. Şöyle baştan sayacak olursam hakikat arayışı, bu zaman zaman hakikatin ortaya çıkarılması olarak da ele alınabiliyor. Ardından ceza adaleti, daha sonra onarım ve onarıma belki dahil edebileceğimiz tekrarlanmama garantisi, bununla birlikte kurumsal reformlar ve hafızalaştırma olarak sıralanabilir. Ama şunun altını çizmem lazım geçiş dönemi adaletinden bahsediyorsam: Yani bunlar böyle lineer, başı sonu belli süreçler değiller. Dünya deneyimleri üzerinden şekilleniyor başta söylediğim gibi. Hakikat arayışıyla başlar, hafızalaştırmayla son bulur diyebileceğimiz bir süreçten bahsetmiyoruz geçiş dönemi adaleti deyince. Aslında tam da yerleşmesi gereken, bir bölgenin, kültürün, topluluğun kendi özgün koşullarına ve dinamiklerine göre ele alınması gereken bir süreç. Yani farklı bölgelere göre farklı şekillerde gerçekleşebilir GDA süreçleri. Farklı coğrafyalarda, muhtelif sıralarda geçiş dönemi adaleti mekanizmaları uygulanabilir ve uygulanmıştır da aslına bakarsanız.

Sosyal adalet kavramına nasıl ulaşabileceğimizi, aslında geçiş dönemi adaletinin sunduğu çerçeveden faydalanarak tartışmıştık. Toplumun sağlığını, güvenliğini ve esenliğini derinden etkileyen bu durum, uluslararası büyük kuruluşlar tarafından insani kriz olarak adlandırılıyor, ve biz de sivil toplumda bunu içselleştirip kullanıyoruz. İnsani yardım faaliyetleri ve krizin çözümü gibi konularda özellikle Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütler önemli bir rol oynuyorlar. Aslında bu afetleri "insani kriz" olarak adlandırmanın, bunun beraberinde hak ihlallerini getirdiğini belirtmek, afetten hayatta kalanlarda ortaya çıkan travmayı ifade etmenin farklı bir versiyonudur. Evet, belirli

ölçülerde hak ihlalleri meydana geliyor; temel haklara erişim kısıtlanıyor, barınma hakkınız aniden kaybolabiliyor ve temiz içme suyuna ulaşmak zorlaşabiliyor. Bu, çeşitli dönemlerde farklılık gösteren ve devam eden sorunlardan sadece birkaçı. Yani bugün bu konuyu konuşsak bile depremin etkileri henüz sona ermedi. Hala bölgedeki yıkıcı kriz devam ediyor, bu da önemli bir vurgu noktası. Bu konuşmamın, krizin sona erdiği ve üzerine konuştuğumuz gibi algılanmaması önemli. Afetten hayatta kalanların, topluluk bağlarının devletle vatandaş arasındaki güven duygusunun zedelenmesiyle ikinci bir travmanın etkisi altında olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum, otoriter rejimlerden ve çatışma süreçlerinden bahsederken de önemli bir nokta olarak karşımıza çıkıyor.

Örneğin, Kürt sorunu ve zorla kaybedilmeler gibi geçmişte yaşanan olaylara odaklanalım. Bu tür durumlarda devletle vatandaş arasındaki ilişkinin zedelendiği, katliamların ve pogromların devletle yurttaş arasındaki ilişkiyi olumsuz etkilediği bir gerçek. Benzer şekilde, afetler sonrasında yardım ulaştırma, arama kurtarma faaliyetleri gibi konularda yaşanan aksaklıklar, resmi özür gelmemesi veya ceza adaleti mekanizmalarının eksik işlemesi, örneğin sadece müteahhitlerin ve yapı ustalarının yargılanması, ancak hiçbir siyasi sorumlunun yargılanmaması, devletle yurttaş arasındaki ilişkiyi zedeleyen faktörler arasında yer alıyor. Bu durumda, mağduriyetler derinleşirken resmi bir özür gelmemesi ve maruz kalınan şiddeti ve ihlalleri tanıyan cümlelerin kurulmaması, vatandaşları tamamen çaresiz bir noktada bırakabiliyor. Ezcümle meseleyi sadece bir insani kriz olarak görmek, insani yardım faaliyetleriyle çözülebilecek bir durum gibi algılamak epey hatalı ve eksik bir yaklaşım. Hak ihlalleri yaşanmasına rağmen devletin bu konuda adım atmaması, vatandaşların güvenini zedeliyor ve bu ilişkiyi daha da karmaşık hale getiriyor.

Dahası afetler farklı toplumsal gruplar üzerinde çeşitli etkiler bırakıyor. Homojen bir perspektifle, yani bütün depremden hayatta kalanları tek bir toplulukmuş gibi düşünmek ise oldukça yanıltıcı olabilir. Geçiş dönemi adaletinden tam da bu noktalarda yararlanmak mümkün. Meseleyi politize etmek için, politik bir mesele olduğunu kabul edilmesini sağlamak için; sadece insani bir kriz olarak değil, aynı zamanda devletle yurttaş arasındaki bağın zedelendiği gerçeğini kabul etmek için bu siyasi sorumluluğun bilincinde hareket etmek gerekiyor. Bunun ötesinde, farklı toplumsal gruplar üzerinde farklı etkilerin olduğunu kabul etmek ve aslında öznelere sesinin daha fazla duyulması, bu süreç içinde farklı özelliklerin görülmesi için çaba sarf etmek önemlidir. Geçiş dönemi, tam da böyle bir ihtiyaca karşılık gelmektedir.

Evet, değinmeye başlamıştım ama birkaç ek nokta daha ekleyebilirim. Çatışma ve savaş sonrası dönemlere benzer şekilde, doğal afetler sonrasında ceza sisteminin beklentilere karşı gelemeyeceğini öngörüyoruz. Çünkü şiddet, doğal afetin ardından gelen yıkımın çok yaygın olmasıyla birlikte insan hakları ihlallerinin de çok yaygın bir hale gelmesine neden oluyor. Bu ihlallerle başa çıkmak gerçekten zor ve ihlallerin önüne geçmek için büyük stratejilerin önceden kurulması gerekiyor. Ancak Türkiye örneğinde gördüğümüz gibi, özellikle özel iletişim kanallarının devreye girmesiyle, devletin bu konuda yeterince hazırlıklı olmaması büyük bir sorun yaratıyor. Örneğin, televizyon programlarında devletin yardım toplaması, SMS ile bağış çağrılarında bulunması gibi yöntemlerin etkisiz olduğunu gördük. Oysa ki zaten uzun süredir devam eden bir Deprem Vergisi bulunuyordu, adı Özel İletişim Vergisi olan. Bu kaynağın deprem bölgesine ne kadar aktarıldığını sormamız gerekiyor, ancak bu soruyu sorabileceğimiz bir alan olmadığı için ceza iradesi yetersiz kalıyor, yargılamalar yapılmıyor ve hak arayışında bulunamıyoruz. Bu nedenle geçiş dönemi

adaleti kavramını da kullanıyoruz. Bu bağlamda yalnızca maddi hasarın giderilmesi olarak değerlendirilmemesi gereken bir onarım programının oluşturulması önemli. Bir depremde yalnızca evimin zarar görmüş olması durumunda, birçok vatandaşın da yaşadığı gibi, sadece bir evin telafi edilmesi yeterli değil. Depremden sağ kalan birçok insanın aynı zamanda yakınlarını kaybettiği durumda, bu yalnızca maddi bir karşılıkla telafi edilemez. Bu nedenle sağlıklı bir onarım programının, sosyal desteği içermesi ve devletin sorumluluğunu net bir şekilde ortaya koyması gerektiğini düşünüyoruz. Geçiş dönemi adaleti, bu tür dersleri bize öğretiyor.

Ayrıca geçiş dönemi adaletinin temel birimlerinden olan hakikat komisyonlarının, dünyanın farklı coğrafyalarında önerildiği gibi Türkiye’de de kurulabileceğine inanıyoruz. Bu konudaki politik önerileri ayrıca belirteceğim, ancak hakikat komisyonları, hakikatin ortaya çıkarılması amacıyla oluşturulan komisyonlardır. Türkiye’de bu konuda daha önce başarılı olamamış olsak da geleceğe umutla bakmak lazım. Belki bir gün böyle bir komisyon kurulur; tamamen buna adanmış, politika üretiminden şeffaf bir biçimde sorumlu olan bir yapı olup olmayacağı ise henüz belli değil. Ancak en azından bir meclis araştırma komisyonunun, deprem özelinde kurulabileceğini ve özellikle de depremden sağ kalanların talep ve isteklerini, ihtiyaçlarını dinleyen, aynı zamanda bölgede faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin deneyimlerine kulak veren bir mekanizmanın oluşturulması gerektiğini savunuyoruz. Geçiş dönemi adaleti, bize bu mekanizmanın nasıl kurulacağı hakkında da bilgi veriyor. Bu noktada, dünya genelinde geçiş dönemi adaletinin nasıl kullanılabileceğine dair kısa örneklerden bahsetmek istiyorum. Geçiş dönemi adaleti tartışmalarının, depremden sonra tekrar gündeme geldiği örnekleri paylaşacağım. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Yani doğrudan geçiş dönemi adaleti kullanıldı, adı

da geçiş dönemi adaletiydi ve hakikat komisyonları kurduk diyebileceğimiz örnekler biraz sınırlı. Tam olarak söyleyemeyebiliriz, ancak yeşeren adaletin gündeme geldiği tek örnek aslında Türkiye değil. Bugün yapmaya çalıştığımız şey sadece bu coğrafyaya özgü değil.

12 Ocak 2010'da Haiti'de meydana gelen büyük deprem, başkentte merkezlenmiş ve beklenmedik bir felakete neden olmuştur. Bu, Türkiye'deki gibi önceden tahmin edilememiş bir deprem olup, Haiti'nin buna hazırlıklı olmaması büyük bir krize yol açmıştır. Türkiye örneğinde olduğu gibi, Haiti'de de birden fazla yapısal eşitsizlik ve sorunun bir araya geldiğini görmekteyiz. Türkiye'de deprem bölgesinde birçok konudan bahsediyoruz, ancak o bölgenin hafızasına dönüp baktığımızda, birçok çakışan ve birbiriyle yarışan hafızanın olduğunu görmekteyiz. Örneğin, Kahramanmaraş sadece Kahramanmaraş değil. Bu tabii ki bakış açımıza bağlı olarak değişebilir, ancak Maraş Katliamı gibi o bölgenin hafızasına dair bir olayın olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda bu bölge şu anda bir deprem bölgesi ve büyük bir insani krizle başa çıkmaya devam ediyor. Yapısal sorunlar sadece bununla sınırlı değil. Su sıkıntısından bölgedeki yaygın yoksulluğa kadar birçok problem bulunmakta. Üstüne bir deprem eklenince durum daha da karmaşık hale geliyor. Bu noktada bölgedeki kültürel dinamikleri, mevcut yoksulluğu ve ekonomik sıkıntıları göz ardı etmeden konuşmak önemlidir. Haiti'de de benzer şekilde, Fransız sömürgeciliğinin uzun yıllar boyunca yaşandığı, siyasi istikrarsızlıkların meydana geldiği bir ülke olarak geçmişle yüzleşme süreci yaşanmıştır. Darbelerin ardı arkası kesilmiş ve uzun yıllara yayılan bir deneyim yaşanmıştır. Bir ulusal hakikat komisyonu kurulmuş, ancak bu komisyon yaygın halk desteği görmemiştir. Haiti'nin yaşadığı bu karmaşık tarih, geçiş dönemi adaleti ve hakikat komisyonlarına duyulan ihtiyacı

ortaya koymaktadır. 2010 depremi Haiti'de büyük bir yıkıma neden olmuş ve bu durum hukuk sistemini en çok etkileyen faktörlerden biri olmuştur. Adalet sarayının yıkılması, birçok avukat ve hakimin hayatını kaybetmesi, kolluk kuvvetlerinden büyük kaçışlar yaşanması, ülkeyi kaosu içine sürüklemiştir. Deprem ardından iyileşme süreci, hukuki reformun öncelikli adımı olarak konuşulmuştur. Geçmişle yüzleşmeye yönelik irade zayıf olduğu için bu süreç gerçekleşmemiştir. Üzerine bir deprem eklenmiş ve ülkenin ana gündemi hukuk sistemini reform etme ihtiyacı olmuştur. Ulusal Hakikat Komisyonu'nun verdiği öneriler, hukuk sisteminde değişiklikler ve kurumsal reformlar içermiştir. Ancak bu öneriler hiçbir zaman hayata geçirilmemiş, siyasi irade sağlanamamıştır. Yıllar sonra tekrar depremle birlikte bu konu gündeme gelmiştir.

Nepal örneğine geçmeden önce, Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin uzun yıllardır yargı bağımsızlığından yerel yönetimlerin güçlendirilmesine kadar bir dizi konuda çaba harcadığını belirtmek önemli. Bu süreçte, yerel yönetimlerin etkili bir şekilde görev yapamadığı ve müdahale sürecini olumsuz etkilediği birçok durumu gördük. Bu geçmiş deneyimlerden ders çıkararak, mevcut meseleleri daha geniş bir çerçevede tartışmamız ve konuşmamız gerektiğini fark ediyoruz. Nepal örneğine gelince, burada öne çıkan özellik kadın örgütlerinin sürece dahil olmasıdır. Feministler, kadınlar ve LGBTİ+'ların, başından itibaren dayanışma ağları kurarak etkili bir şekilde faaliyet gösterdiler. Nepal'deki kadın örgütleri, geçiş dönemi adaletin önemli bir kavramı olan "tekrarlanmama garantisi"ni kullanarak, gelecekte benzer felaketlerin yaşanmaması için siyasi baskı oluşturdular. Bu, geçiş dönemi adaletiyle ilişkilendirilen mücadelenin temelini oluşturdu. Uzun vadeli değişim hedefleyen Nepal'deki kadın örgütleri, devlet ve karar alıcılarına baskı yaparak politika değişiklikleri talep ettiler. Bu, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet odaklı çalışan örgütler

için de önemli bir örnek teşkil ediyor. Sadece kadınların ve LGBTİ+'ların ihtiyaçlarına değil, aynı zamanda daha geniş bir dayanışma ağı oluşturarak hak arayıcılarının ve savunucularının masasına davet etmek amacıyla çaba harcadılar. Politika önerilerini dört başlık altında topladık: parlamento, yerel yönetimler, sivil toplum ve uluslararası sivil toplum. Parlamento önerileri, depreme dair mevzuatın hesap verilebilirliği ve insan haklarının üstünlüğünü merkeze alacak şekilde yenilenmesini vurguluyor. Yasal mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması için hesap verilebilirlik sağlanmalı ve reforme edilen mevzuatta insan haklarını korumak için siyasi aktörler direnmelidir. Bu talepler, ideal durumu yansıtsa da ısrar edilebilecek noktalardır. Nepal örneği, geçiş dönemi adaleti kavramını kullanarak siyasi baskı oluşturmanın etkili bir strateji olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki sivil toplum örgütleri, benzer bir dayanışma ağı oluşturarak bu deneyimlerden ilham alabilir ve politika önerilerini şekillendirebilir.

Barınma ve yeniden yapılanma süreçlerinde karşılaşılan ayrımcılık, LGBTİ+'lardan Alevilere ve göçmenlere kadar birçok toplumsal grupta ortaya çıkmaktadır. Bu süreçlerde, insan haklarını merkeze alan ve tüm toplumsal grupların ihtiyaçlarını gözlemeyi hedefleyen yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Afet sonrası veri toplama süreçlerinde şeffaflık ilkesinin benimsenmesi, doğru ve güvenilir bilgiye erişim hakkının korunması önemlidir. Bilgi kirliliği ve devletin verilerinin sıklıkla yalanlanması gibi durumlarla mücadele etmek için şeffaf ve güvenilir bir bilgi paylaşımı sağlanmalıdır. Deprem sonrası adalet mekanizmalarının oluşturulması ve işletilmesini denetlemek, hakikati araştırmak için bağımsız bir komisyon kurulmalıdır. Bu komisyon, yereldeki özgün koşulları göz ederek çalışmalıdır. İl, ilçe, köy bazında ihtiyaçları belirlemek ve buna göre hareket etmek, bürokratik işlemleri kolaylaştırmak adına önemlidir. Hakikati araştırma komisyonu, bağımsız ve tarafsız ilkelere uygun olarak hareket

etmeli ve öneriler doğrultusunda yeni mekanizmalar oluşturabilmelidir. Önerilen bir mekanizma, onarım programları kapsamında bölgede yerel ihtiyaçları toplayabilecek ek birimlerin kurulmasıdır. Köy, ilçe, il bazında doğrudan ihtiyaçları belirleyebilen insanların katılımını sağlamak, süreci daha şeffaf ve etkili hale getirebilir. Yerel yönetimlerin, onarım programlarını hazırlamak ve maddi-manevi kayıpları tazmin etmek adına adımlar atmak gibi önemli sorumlulukları vardır.

Onarım programının önemli bir unsuru olarak resmi bir özür, hak ihlalleri ve kayıpların yaşandığı durumlarda devlet yetkililerinin sorumluluklarını kabul etmeleri adına kritik bir adımdır. Bu özür, başlatıcı bir adım olabilir ve toplumsal iyileşme sürecine katkıda bulunabilir. Ancak bu özürün yeterli olmadığını ve programın sadece maddi hasara odaklanmaması gerektiğini vurgulamak önemlidir. Onarım programı, manevi hasara da odaklanmalı ve psiko-sosyal destekle genişletilmelidir. Hafızalaştırma, kayıpların tazmin edilmesi ve iyileştirici adaletin sağlanması için önemli bir unsurdur. Şehirlerin yeniden yapılandırılması sürecinde, yerel seçim politikalarının bu hafızalaştırma pratiklerini göz önünde bulundurması önemlidir. Belediye başkanı adayları ve politika yürüten siyasi aktörler, kayıpları anmak için anıtlar veya hafıza mekanları oluşturarak toplumsal hafızayı canlı tutabilirler. Yerel yönetimlerin kapasitesinin artırılması ve daha fazla yetkiyle donatılması gerektiği vurgulanmalıdır. Deprem bölgesindeki yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, acil müdahalede daha etkili olmalarını sağlayabilir. Bu, merkezi yönetimden beklenen direktiflere bağımlılığı azaltabilir ve demokratikleşme sürecine katkıda bulunabilir. Yereldeki pratiklere odaklanarak, hafızalaştırma pratiğinin güçlenmesi ve kayıpların kamusallaştırılması, toplumun iyileşme sürecine önemli bir katkı sağlayabilir. Son olarak yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin ve koordinasyonun artırılması gerektiğini vurguluyoruz. Şehirler

ve ilçeler arasında daha sağlıklı bir iletişim için önlemler alınmalıdır. Sivil toplum süreçlere daha etkin bir şekilde dahil edilmesi öncelikli hale getirilmelidir. Sivil toplum örgütlerinin afet öncesi planlama ve müdahale süreçlerinde dayanışmanın reddedilmemesi ve birikimlerini karar alıcılara aktarmaları önemlidir. Sivil toplum örgütleri, depremden etkilenenlerin hak ve menfaatlerini savunmaya devam etmeli ve farklı ihtiyaçlara cevap vermelidir. Bölgedeki ilişki ve irtibatın sürdürülmesi, deprem sonrasında elini bölgeden çekmemek gerektiğini vurgular. Uluslararası sivil toplum kuruluşlarına yönelik önerilerde ise, yerel sivil toplum kuruluşlarının daha çok dinlenmesi, dayatmacı bir mantık yerine ihtiyaç odaklı bir yaklaşım benimsemeleri ve bölgedeki sivil toplum örgütlerinin sözlerini daha çok duyulması gerektiği vurgulanır. İnsani yardım faaliyetlerinin daha öznel ve ihtiyaçlara uygun bir şekilde şekillendirilmesi önerilir. Teşekkür ederim.

Depreme Geçiş Dönemi Adaleti Perspektifinden Bakmak: 6 Şubat Sonrası İçin Politika Önerileri

Dilan Elveren: Teşekkürler Mertcan. Yani politika önerileri kısmını birazdan zaman kısıtından ötürü hızlı geçtik haliyle ama ona rağmen epeyce de açtık. Belki soru cevap kısmında daha çok odaklanmak isteyebilirsiniz diye ekleyeyim ve ardından Atalay'ın sunumuna geçeceğiz. Atalay, "Deprem Sonrası LGBTİ+'lar / Dayanışmanın LGBTİ+ Hali" adlı bir sunum yapacak. Ben Atalay'a söz vermeden önce yine kendisi hakkında kısa bilgi vereyim. Akabinde sözü Atalay'a bırakayım.

Atalay Göçer, 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İç Mimarlık Yüksek Lisans Programını bırakarak Diyarbakır'a yerleşti ve o zamandan 2021 yılının sonuna kadar Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde (DİSA) Anadili ve Pedagoji Araştırma Programı ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırma Programı Koordinatörü olarak çalıştı. 2012-2019 yılları arasında Keskesor Amed LGBTİ+ Oluşumu'nda ve 2015-2017 yılları arasında Ekoloji Derneği'nde faaliyet yürüttü. 2021 yılında Barış için Kültürel Araştırmalar Derneği'nin (bakad) kurucuları arasında yer aldı. 2023 yılında bakad'da genel koordinatör pozisyonunda çalışmaya başladı. Ekoloji/kent, militarizm ve toplumsal cinsiyet alanlarındaki çalışmalarına devam ediyor Atalay söz sende.

Atalay Göçer: Mertcan'ın yaptığı sunum çok güzel bir giriş oldu. Tam da meselenin doğal afet kisvesi altında asrın felaketi olarak tanımlanmasının neden yanlış olduğunu, bunun belli başlı bazı şeylerin üzerini örtmek için manipülatif bir politikanın parçası olduğunu göstermesi bakımından oldukça bilgilendiriciydi. Teşekkür ederim. Politikaya atıfta bulunmuşken savaş mevzusuna da girmek gerekiyordu. Onu da çok güzel bir şekilde Mertcan ilişkilendirmiş oldu. Ayrıca geçiş dönemi adaleti

perspektifiyle deprem sonrası, afet sonrası kriz yönetiminin, afet planlamasının nasıl olabileceğine dair bir benzerlik kurmuş oldu.

Ben Diyarbakır'da yakalandım depreme. Daha önce de 99'da İstanbul'dayken depreme yakalanmıştım. O zaman ailecek ilk kez büyük bir depremle karşılaştığımız için döşeklerimizi, yorganlarımızı vs. yanımıza alıp dışarıya yerleşmiştik. Hem dışarıda kalıyorduk hem de belli bir süre sonra tekrar içeri giriyorduk. İçeride uyuduğumuz da oluyordu. Çok belirsiz bir süreçti bizim için. Annemde de herhalde bu şekilde kodlanmıştı bu deprem süreci.

Diyarbakır'da ben yatağımdan sıçrayarak uyandım deprem olduğu zaman. Niçin hatırlamıyorum, bir şey mi okumuştum, bir film mi izlemiştim, ama o saatte ben daha yeni yeni uykuya dalıyordum ki, ani bir sarsıntıyla fırladım yataktan. İçimden dedim ki: "Bu, deprem değil, Diyarbakır deprem bölgesi değil." Dışarıda yanıp sönen mavi-yeşil ışıklar odamın içini aydınlatıyordu. Bunları yaşadığım birkaç saniye içerisinde aklımdan "Bomba attılar. Roket düştü." diye geçirdim. Sonra bir an bekledim. Ses duymamıştım. Bu bomba olamazdı. Pencereden dışarıya baktım. Gökyüzü aydınlık, adeta gündüzdü. Tuhaf mavi-yeşil bir ışık eşliğinde sallanırken "uzaylılar dünyayı ele geçirmeye geldi" diye düşündüm. O esnada deprem olabileceğine dair bir algım yoktu kesinlikle. Yani uzaylıların dünyayı ele geçirecek olması bana çok daha olası gelmişti. Sonra anladım ki deprem oluyordu. Annemin odasına doğru koştum. Kapısını açınca gördüm ki, yatağının yanındaki pencereden dışarıya bakıyordu. "Anne, deprem oldu" diye seslendim. "Evet, fark ettim." diye sakince karşılık verdi. Bir an onun o sakinliği beni korkuttu, çünkü komşular zilimize basarak, bağırsarak apartmandan aşağıya koşturuyorlardı. Annemin pencereden baktığı, kendini sokağa atmış panik halindeki insanlar ya pijamalarıyla ya da yarı çıplak haldeydi. Kiminin

kucağında çocuğu... Dedik ki "Burada kalalım." 99 depremini de yaşadığımız için merdivenlerden inmememiz gerektiğini hatırlamıştık. Geceyi evde uyuyarak geçirdik.

Sabahleyin depremle ilgili o ilk şoku atlatamıyorken ne yapacağımı bilemez bir haldeydim. Evde annem ve kedimle beraber yaşıyoruz. O soğukta dışarıya çıkamazdık. Başka bir yere gidemezdik. Ne yapacaktık? İçimden "Sakin ol, dur, bekle." diye geçiriyordum. Öğlen tekrar deprem oldu. O an çok korktum. Çünkü çok fazla sarsıntı olmuştu. Ev yıkılacak diye panikledim. Ayağa kalktığımda yürüyemiyordum. Anneme seslendim: "İniyoruz aşağıya." O da "Sen in istersen, ben inmeyeceğim" diye sakince karşılık verdi. Bense o anda kafamdan "Bu tarz travmalar nasıl işliyor ya da belli başka şeylerle nasıl tetikleniyor acaba?" diye geçiyordum. Pandemi sonrası annem dışarıya pek çıkamamıştı. Ev onun için güvenli alandı. Sonunda ben de evde kalmaya karar verdim. Aradan iki gün geçtikten sonra arkadaşım aradı. bakad'dan arkadaşlar Diyarbakır Kent Koruma Platformunun toplandığı Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası'nda diğer sivil toplum örgütleriyle bir araya gelmişler ve orada kurulan koordinasyon ekibi içinde yer alıyorlarmış. Bir ekip yardım dağıtımıyla ilgilenirken bir ekip de yemek organizasyonunu üstlenmiş. Çocuk Kriz Ağı kurulmuş ve Kadın ve LGBTİ+ Kriz Ağı da kurulacaktı. Benim de sürece dahil olmam için davette bulundu. Ben de öncelikle annemin güvenliğinden emin olduktan sonra ve kendimi hazır hissettiğimde deprem koordinasyonunda görev almak üzere arkadaşlara katıldım.

bakad'ın da bileşeni olduğu Çocuk Kriz Ağı deprem sonrası geçici barınma mekanlarının izlenmesine yönelik bir çalışma yapacaktı. Biz de ayrıca neden LGBTİ+'lar açısından böyle bir izleme çalışması yapmayalım ki diye konuştuk. Keskesor'dan arkadaşları da çağırdım. Keskesor'daki arkadaşlar halihazırda

depremin ilk gününden itibaren depremden hayatta kalan LGBTİ+'larla birebir ilişkilendikleri için telefonla ya da evlerini ziyaret ederek, sahada yer alıyorlardı. LGBTİ+ arkadaşlar ya bizi ya da onları arıyorlardı. Hasarlı evlerinde kalmak zorunda kalanlar vardı. Biz de bu durumu araştıralım istedik. Bir yandan depremin o akut döneminde hizmet sunmak, insani yardım yapmak amacıyla görev alırken bir yandan da bu izleme çalışmasını yapmanın önemli olduğuna kanaat getirdik.

Bu çalışma niye önemliydi? Politik olarak ele aldığımızda devletin LGBTİ+ perspektifini kafamızda tekrar netleştirdik: Pandemi sürecinde Diyanet'in LGBTİ+'lara yönelik kurumsal nefreti, İstanbul Sözleşmesi'nin feshinde gerekçe olarak LGBTİ+'ların gösterilmesi, daha sonra yine LGBTİ+'lara karşı Büyük Aile Platformu gibi yapıların toplanma çağrısı yaptığı mitingler ve son olarak da LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığı meşru kılacak yasal düzenlemelerin yer alacağı yeni anayasa tartışmaları vs. Sonra dedik ki "Madem yok sayılıyor, nefret ediliyor ve varoluş mücadelemiz yasal bir zeminde ortadan kaldırılmaya çalışılıyor o halde LGBTİ+'lara yönelik herhangi bir çalışma yürütebilecek bizden başka kimse yok. Eğer biz bunu yapmazsak kimse yapmayacak." Böylece bu izleme çalışmasını yapmaya karar verdik. Mertcan'ın da bahsettiği üzere, en azından bir hafıza oluşturabilmek adına.

Bu rapor dizisi sürecinde görüşmecilerden bazıları, devletle olan ilişkileri önceki deneyimlerden kaynaklı olumsuz olduğu için LGBTİ+ kapsayıcı bir afet yönetimi söz konusu olduğunda, bunu bir öz örgütlenmenin, toplumsal muhalefetin diğer bileşenlerinin ortaklığıyla sağlaması gerektiği noktasında tartışma yürüttü. Bazı görüşmeciler ise devletin sorumluluğunun hatırlatılması yönünde politika yürütmemiz gerektiğini söyledi. Sonuç olarak LGBTİ+ örgütlerinin ve LGBTİ+'larla dayanışma

içinde olan örgüt ve bağımsız aktivistlerin nasıl desteklenebileceğine odaklanarak bir çalışma yürütmeye karar verdik. Böylece çalışma, bir hak ihlali izleme rapor dizisinin ötesine geçti.

İlk çalışma kapsamında, Keskesor ve Çocuk Kriz Ağı'ndan arkadaşlarla geçici barınma mekanlarını ziyaret ettiğimizde, hem devletin tahsis ettiği ve AFAD'ın sorumlu olduğu çadır kent ve spor salonlarındaki görevlilerle hem de kendi işletmelerini depremden etkilenen insanların barınması için kullanıma açan mekân sahipleriyle görüştük. Bu mekân sahiplerinin pek çoğuyla daha önceden de iletişimimiz vardı. Mekanlarında LGBTİ+ kapsayıcı kültür-sanat etkinlikleri ya da partiler düzenlenebiliyordu ya da müşteri kitleleri arasında LGBTİ+'lar yer alıyordu. Geçici barınma mekanı işlevi gören bu mekanlar görece daha kapsayıcıydı. Raporda da yer aldığı üzere LGBTİ+ kavramını duyunca "Biz valilikle çalışıyoruz, biz devletle çalışıyoruz, ne LGBTİ'si?" diyen AFAD görevlileriyle muhatap olduk. Arkadaşlarımızın sorularına cevap vermeyen AFAD görevlileri de oldu. Dolayısıyla bazı çadır kentlerde izleme çalışması yapamadık. İzleme çalışması yapabildiklerimizin de LGBTİ+ kapsayıcı olduğunu söyleyemem. En temel ihtiyaçlara bile erişim noktasında sıkıntı varken hormon ve HIV baskılayıcı söz konusu olduğunda herhangi bir mühimmatı ya da teçizatı olan bir yerden bahsedemiyoruz. Çocukların ve kadınların sağlık ihtiyaçları için de keza. AFAD'ın bir acil ihtiyaç listesi vardı. Orada menstrüel ped yer almıyordu, kondomdan ve tampondan bahsedilmiyordu. Yani tüm bunların temel birer ihtiyaç olduğunun görmezden gelinmesi durumu hakimdi. Toplumsal cinsiyet lensinden bakmak gerekirse, geçici barınma mekanlarındaki herkesin erkek, sağlıklı ve yetişkin olduğu var sayılıyordu. Dolayısıyla temel ihtiyaçlar da bu perspektifle belirleniyordu.

Diyarbakır İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünde görevli bir sosyal hizmet uzmanıyla yaptığım görüşmeyi hatırlıyorum. Gece yarısı bir çocuk için uyuz ilacı almaya eczaneye gittiğinden bahsetti. Çocuk yüzünden salgın olacağı endişesi taşıyormuş. Ama o çocuğun akıbetinden bahsetmedi. O çocuk diğer çocuklardan nasıl izole edildi? Onların sağlığı nasıl korundu? Çocuğun tedavi süreci nasıl sonuçlandı? Bu tarz meselelere hiç girilmedi. Tablo bu şekilde olunca LGBTİ+'ların insandan bile sayılmadığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla insani bir kriz olmadığına ben de katılıyorum, en azından LGBTİ+'lar açısından.

Geçici barınma mekanlarındaki hak ihlallerinden Mertcan bahsetti. O nedenle daha kısaca bahsetmem gerekirse, devletin tahsis ettiği geçici barınma mekanlarında temiz gıdaya ve suya erişim hakkı, barınma hakkı, yaşama hakkı, ayrımcılık yasağı, sağlık hizmetlerine erişim hakkı, mal ve hizmetlere erişim hakkı, özel hayata saygı hakkı gibi alanlarda ihlaller yaşandı. Detaylar için rapora bakılabilir.

İlk raporda daha çok, hak ihlallerine odaklanarak devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden kaynaklı sorunları inceledik. Bununla birlikte Barış için Kültürel Araştırmalar Derneği - bakad olarak mevzuya barış, çatışma dönüşümü, onarım hakkı gibi –büyük oranda Mertcan'ın da bahsettiği– açılardan yaklaşıyoruz. Deprem sonrası pek çok insan göç ediyor. Yeni yerleşim yerlerinde entegrasyon/uyum nasıl sağlanacak? Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bir hal alan yaşam koşulları nasıl düzeltililecek? Bunların hepsi bütüncül bir politikanın birer parçası. Buradan hareketle kapsamlı bir çalışma alanından bahsetmek gerekiyor. Bu nedenle ikinci bir çalışma tek başına yeterli olmayacaktı. Çalışmayı belli bir sürece yayarak, pek çok farklı izleme çalışması yürütmemiz gerekecekti. Bunlardan ilki, daha depremin olduğu günün ertesi günü örgütlenen dayanışma ağları, LGBTİ+'larla dayanışma yürüten bağımsız

aktivistler, gönüllüler vb. kesimlerin yaptıkları çalışmalara odaklandı. Çünkü devletin ne yapmadığını biliyorduk. Peki, devletin olmadığı o boşluğu doldurmaya çalışan örgütler ve bağımsız aktivistler neler yaptılar? Ve gördük ki önemli bir insan kapasitesi ve kaynak geliştirme sorunu var. Mevcut koşullarda sivil alanın daralmasından kaynaklı daha önce iş ve istihdam sıkıntısı yaşayabilen LGBTİ+ derneklerinin deprem çalışmalarını yürütürken sürdürülebilirliğin sağlanmasında ciddi sorunlar yaşadığını gördük. Aktivistlerin ve profesyonel çalışanların kendi kapasitelerinin üzerinde yoğun bir talebe ve ihtiyaca cevap verme durumları ortaya çıkmıştı ve hatta kendi profesyonel veya yetkinlik alanlarının dışındaki alanlara da yönelmeleri gerekmişti. Örneğin; insani yardım. İnsanlar deprem bölgelerine gidip sahada yardım kolilerini tasnif etti. Bunların dağıtımını yaptı. Uzmanlık gerektiren bu tarz çalışmaları normal koşullarda LGBTİ+ örgütleri ve bağımsız aktivistler yürütmüyorlar. Belli başlı alanlarda dayanışma gereksinimi doğduğunda –örneğin, mahpus LGBTİ+'lar için kıyafet toplanması gibi durumlarda– aciliyet ve süreklilik gerektirmeyen koşullardan farklı olarak afet sonrası akut dönemde insani yardım alanındaki çalışmalar hızlı ve yoğun bir çalışma temposu gerektirebiliyor.

Tüm bu yaşananlar aklıma Kobanê sürecini getirdi. Kobanê sürecinde biz Keskesor olarak Suruç'a gitmiştik. Orada yardımların tasniflenmesi işi vardı. Çocuk kıyafetleri, kadın kıyafetleri; yazlıklar, kışlıklar; yaşa göre dizilmesi gerekenler... Yiyecekler; bozulabilir yiyecekler... Kime, ne kadar, hangi erzaktan verilecek? Çadır kent ihtiyacı var. Birilerinin o çadırları kurması gerekiyor. Dolayısıyla bütün sürece baktığımız zaman savaş sonrası gibi bir seferberlik hali var. İrem'in sunumunda bahsettiği "LGBTİ+ örgütleri barış sürecine nasıl dahil olabilirler?" sorusuna cevaben izleme, savunuculuk ve sosyalleşme alanları sayılabilirken savaş dönemi ile ilişkilendirdiğimde

LGBTİ+'ların afet sonrası yapılan planlamaya ve müdahalelere olan katkılarına bakınca koruma ve hizmet fonksiyonlarının da eklenebileceğini görüyorum. Hizmet fonksiyonuna insani yardım alanında yürütülen çalışmaları örnek gösterirsek, koruma fonksiyonu için de psikososyal destek ve hukuki destek çalışmalarını düşünebiliriz. Çünkü pek çok LGBTİ+ örgütü psiko-sosyal destek, akran danışmanlığı vs. alanlarda tecrübeye sahip ve bunun afet sonrası yürütülen çalışmalarda oldukça büyük bir fayda sağladığını söylemek gerekiyor.

Bu iki fonksiyona (hizmet ve koruma) dahil edilebilecek bir örnek daha vermem gerekirse, deprem sonrası süreçte LGBTİ+ örgütlerinin güvenli alan yaratma becerilerini de sayabilirim. İnsanların bir şehirden başka bir şehre gönderilmesinden, yeni barınma mekanı olarak hangi evde kalınabileceğine dair araştırma yapıp evini açan kişiyle barınacak kişinin uyumunun sağlanılmasına kadarki süreci pek çok detayı düşünerek yürüten LGBTİ+ örgütlerinin ya da afet sonrası LGBTİ+'larla dayanışma içinde olan bağımsız aktivistlerin rolünden de bahsetmek mümkün. Barış eğer ki yapısal eşitsizliklerin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik bir dizi eylemselliği ve çalışmayı birlikte düşünmemizi gerektiriyorsa, devlet LGBTİ+'ların afet sonrası desteğe ihtiyaç duyduğu hiçbir alanda olmadığı için aslında LGBTİ+ örgütlerinin ya da en azından LGBTİ+'ların esenliğinin sağlanması noktasında çalışma yürüten bütün kurumların da İrem'in saydığı o altı temel işlevin sorumluluğunu taşıyabilecek pozisyonda olduğunu söyleyebilirim. Bunu bu süreçte hep birlikte deneyimledik.

Deprem sonrası yürütülen destek çalışmalarında ortaya çıkan insan kapasitesi sorunundan bahsettim. Ama destek çalışmalarının nasıl yürütüldüğünden bahsetmedim. Öz kaynaklar ile yürütülen çalışmalar kurumların halihazırda kendi çalışma alanlarına tekabül eden alanlar. Örneğin; saha çalışması, ihtiyaç analizi,

gönüllü koordinasyonu ve iletişim sağlama... Bunlar bizim yapabildiğimiz işler. Ama asıl gıda, kıyafet, temizlik ve hijyen malzemelerinin tedariki ve dağıtımı söz konusu olduğunda kaynak geliştirmek ve ortaklık ve iş birliği geliştirmek gerekiyor. Yani en can alıcı noktada bizim kendimizi geliştirmemiz gerektiğini görmüş oluyoruz.

LGBTİ+'lar bu çalışmalar aracılığıyla gıdaya ve kıyafete erişim sağladılar. Isınma, temizlik malzemesi, hormon, medikal malzeme, yer değiştirme/ulaşım, barınma, psikolojik destek, akran desteği, maddi destek, burs ve ilgili yerlere yönlendirme desteği aldılar. Bağımsız aktivist ve örgütlerce yapılan yönlendirmelerin kamu kurumlarına yapılmaması şaşırtıcı değil. Örneğin; hukuki destek söz konusu olduğunda LGBTİ+'larla daha önce çalışmış ya da bu alanda farkındalığı olan avukat ağlarına ya da ilgili kadın+ ve LGBTİ+ örgütlerin kendi hukuk danışmanlarına yönlendirme yapılıyor. Pek çok LGBTİ+ örgütünün de zaten bu alanda çalışmaları var. Mülteciler söz konusu olduğunda gene bu alanda çalışma yürütenlere yönlendirme durumu söz konusu. Psiko-sosyal, psikolojik destek söz konusu olduğunda başvuranlar aynı şekilde bu alanda çalışma yapan diğer örgütlere yönlendiriliyorlar. Yani aslında devlet yok ve devletin olmadığı alanı bir şekilde bizler doldurmaya çalışıyoruz.

Konuşmamın başlarında bu rapor dizisinin amacından bahsederken değindiğim iki tartışma konusu vardı. Amaç, devletin görev ve sorumluluklarının hatırlatılması mı, yoksa kendi öz örgütlenmemizle, öz gücümüzle çalışma yürütürken bunun güçlendirilmesi mi olmalı? Bu soruyu sormaya devam edeceğim.

Önümüzde halihazırda yazmakta olduğumuz iki rapordan bahsetmek istiyorum. Biri, LGBTİ+'ların depremden sonraki altı ay içinde ne yaşadıklarını ele alıyor. Depremin

ilk anından altıncı ayın bitimine kadar geçen süreçte ne gibi ihtiyaçları vardı, hangi destekleri aldılar? Mevcut durumda değişen, dönüşen ve gelişen ihtiyaçları neler? Bu süreçte hangi ayrımcılıklara maruz bırakıldılar ve bu ayrımcılıklarla baş etmek için ne gibi yöntemler geliştirdiler ya da hangi mekanizmaları kullandılar? Bu ayrımcılıkları ırk/etnisite, din/inanç ve cinsel yönelim/cinsiyet kimliği temelinde ele aldık. Görüşmecilere bu konularda hazırladığımız soru formunu yönlendirdik. Tüm deprem bölgesinde saha çalışmasını bizzat kendimiz yürütemediğimiz için bazı örgütlerden destek aldık. Arkadaşlarımız deprem bölgesinde bu soru formunu uyguladı. Böylece deprem bölgesinde ulaşabildiğimiz bütün illerden LGBTİ+'larla bu çalışmayı yürütmüş olduk.

Diğeri ise dördüncü raporumuz: LGBTİ+ kapsayıcı bir afet yönetimi nasıl olabilir? Bu rapor kapsamında pek çok bağımsız aktivist ve örgüt temsilcileriyle odak grup görüşmeleri gerçekleştirdik. İlk başta bahsettiğim ilk raporda ele alınan geçici barınma mekanlarının durumu, daha sonra ikinci raporda ele alınan LGBTİ+'lar için hangi çalışmaların yürütüldüğü ve son olarak üçüncü raporda ele aldığımız LGBTİ+'ların mevcut koşulları üzerinden, tüm bu raporların süzgecinden geçerek toplumsal barışa da bir şekilde seslenerek kapsayıcılığın, katılımın nasıl sağlanabileceğini ele alıyoruz. Tüm bu meseleleri LGBTİ+'larla dayanışma içinde olan örgütler nezdinde tartışıyoruz. Ama devlet söz konusu olduğunda kamuya bu alanda ne gibi görev ve sorumluluklar düşüyor ve bizler burada nasıl birer baskı unsuru oluşturabiliriz? Bu dördüncü raporla birlikte bu soruya da cevap arıyoruz.

Son bir ekleme daha yapmak istiyorum. Çalışmamızı sadece bu dört raporla sınırlandırmak istemiyoruz. Çünkü DEMOS'un raporunda da bahsedildiği üzere geçiş dönemi adaleti mekanizmalarını oluşturmak önemli. Daha sonra bu sürecin izlemesini yapmak da mümkün. Örneğin; depremin birinci yılından sonra gelinen aşamada neler olduğuna odaklanılabilir. Burada devletin hangi mekanizmaları harekete geçirdiği, hangilerini geçirmede izlenebilir. Henüz üzerinden uzun bir zaman geçmedi ama geçmişle yüzleşme söz konusu olduğunda en azından hakikatlerin açığa çıkarılması için neler yapılması gerektiğini tartışmak gerekiyor. Belki bir bakad ve DEMOS ortak çalışması olabilir bu.

Mertcan Doğan: Yemin ediyorum aynısını söyleyecektim. Aklımdan geçiyordu.

Atalay Göçer: Evet. Benden bu kadar arkadaşlar. Sabrınız için teşekkür ederiz.

Deprem Sonrası LGBTİ+'lar Dayanışmanın LGBTİ+ Hali

Dilan Elveren: Evet, günün son sunumuna geçeceğiz. Soner Cem Gür yapacak bu sunumu. “Afete Müdahalenin Cinsiyeti: 6 Şubat Depremleri Sonrası Gönüllülerin Eşitsizlik ve Ayrımcılıkla Baş Etme Stratejileri” başlığımız. Soner Cem Gür, Sabancı Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Bölümünde tezli yüksek lisans öğrencisi. Aynı zamanda aynı bölümde Araştırma Görevlisi olarak çalışıyor. Tezinde İlişkilerinde şiddete maruz bırakılmış kadın ve LGBTİ+’ların partnerlerini affetme deneyimi ve bu deneyimin toplumsal adalete dair neler söyleyebileceği üzerine çalışıyor.

Soner Cem Gür: Hoş geldiniz. Günün son sunumu da bana nasip oldu. Şöyle aslında ben bugün tezimden ya da tezimin bir parçasından değil, Boğaziçi Üniversitesi’nde yaptığımız bir araştırmanın çıktılarının bir kısmından bahsedeceğim size. Araştırma şu anda rapor yazım aşamasında. Bugün için onun toplumsal cinsiyet kısmını alıp, çok küçük bir kısmı aslında, ama çok önemli bir kısmı, onu paylaşmak istedim sizinle. Şöyle bir izleyiş olacak. Öncelikle araştırmadan bahsedeceğim. “Afet ve Ara Mekanizmalar Araştırması” diyoruz buna. Daha sonra, aslında güzelce bahsedildi ama, afet ve toplumsal cinsiyetin nasıl ilişkilendiği ya da beraber düşünülmesi gerektiğinden kısaca bahsedeceğim. Ardından bizim araştırmamızdan gönüllülerin bütün bu eşitsizlik ve ayrımcılıkla hem kendilerinin maruz bırakıldığı hem maruz bırakıldıkları toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik ve ayrımcılıkla nasıl mücadele ettiklerini, nasıl müdahalelerde bulduklarını anlatacağım.

Gönüllü yaşam stratejileri ve liderlik inisiyatifleri diye iki kodumuz vardı araştırmada, oradan alıntılarla o deneyimleri sizlerle paylaşacağım ama şöyle söyleyeyim: Bunları “böyle işte bakın burada bu strateji var” falan gibi değil, alıntılardan aslında zaten sizler de görüyor olacaksınız. Bir de özellikle inisiyatif kısmı yani belirli

olmayan görevlerin, işte gönüllüler tarafından yeni görev alanları yaratılması ya da kendilerine bir ağ açmaları konusunda zaten genel deneyimlerine yayılan bir şey olduğu için doğrudan işaret edebilecek bir şey olmasa da onun bir etkisi olduğunu görebileceğimizi söyleyeceğim.

Afet ve Ara Mekanizmalar Araştırması, Boğaziçi Üniversitesi’nde Dr. Feyza Akınerdem’in öncülüğünde Kahramanmaraş merkezinde 6 Şubat depremleri ve Hatay merkezli 20 Şubat depremi üzerine, aslında çok kısa denebilecek bir vakitte 13 Şubat’ta ilk toplantısını yaptı. Feyza Hoca aynı zamanda bunun için de işte “Disaster and Society”, yani “Afet ve Toplum ya da Felaket ve Toplum” başlıklı bir ders açtı. Öğrenci katımlı bir araştırma yürüttük, ben de buraya 24 Şubat gibi bir tarihte, on gün sonra dahil oldum. Kar topu örnekleme yöntemiyle 64 mülakat gerçekleştirdik. Buna 68 kişi dahil oldu. Bazı mülakatlarda birden fazla katılımcı, bazı görüşmelerle birden fazla görüşme yaşandı. Ne gibi sorular sorduk? Aslında ilk çıkışı biraz afet sonrası kendiliğinden ve spontane gelişen o dayanışma mekanizmaları üzerinedi. Örneğin Hatay Afet Platformu, Hatay’daki bir örgütlenme gibi. Ama biz aslında böyle bir şeyle girdik yani araştırmaya diyorum ya 13 Şubat’ta başladık. Yani bir hafta sonra. Dolayısıyla 68 katılımcı da çok aslında, yani bu kadar çok kişiyle görüşülmez. Ama biz böyle hakikaten deprem için motivasyonumuz oydu. Ben hep bunu düşünüyorum, ne yapabiliriz? Biz sosyal bilimcileriz, öğrencileriz, oradaki bir şeyleri görüyoruz, oradaki sıkıntıyı. Ancak bunu çalışabiliriz diyerek bazen günde beş görüşme falan alınarak böyle işte yirmi kişilik bir ekiple falan, öyle bir şeydi. Dolayısıyla o spontane ve kendiliğinden geçen dayanışma mekanizmalarının üstüne aslında katılımcıların bölgede yaşadıkları oradaki yardım ve engel algılarını, sahadaki ara mekanizmaları mevcut kaynakları ve kıt kaynakları, iş birliği ağlarını

incelemeye çalıştık. Afet öncesinden afeti duyma anına, afeti duyduktan sonra yola çıkışa, yolda yaşadıklarına, orada yaşadıklarına ve döndükten sonra nasıl değerlendirmelerde bulduklarına ve duygu durum hallerine dair bir dizi soru sorduk. Bunlar yarı yapılandırılmış görüşmelerdi. İşte katılımcıların katkılarına göre mülakatlar ve sorular yer yer revize edildi. Günün sonunda dört gruba ayırdık görüşmecilerimizi: arama kurtarmacılar, bir STK aracılığıyla ya da STK'ya bağlı olarak bölgeye gidenler, bir devlet kurumu görevlendirmesiyle oraya gidenler ve bireysel gönüllüler. Aslında bireysel gönüller araştırmamızdaki bu altmış sekiz kişinin ellisinden fazlası. Bireyselden kastımız ise biraz şu: Bir şey söylemeyi unuttum. Bu araştırmada aynı zamanda Prof.Dr. Nükhet Sirman da süpervizör olarak çalışıyor. Onun deyimiyile "serseri mayınlar" aslında bu bireyselciler. Çünkü çoğu zaman ne yapacağını bilmeden bölgeye gidenler ya da bölgeye gittiğimde orada ne yaptığını bilmeyenler, belli bir görev tanımı olmayanlar veya kaç gün kalacağına dair hiçbir şekilde bir vizyonu olmayan insanlar olabiliyor. Bunların hepsine olabilir, bazıları var, bazıları yok. Dönem içinde görevi değişenler, işte o inisiyatifler gibi şeyler oluyor. Dolayısıyla en çok da bu insanlarla görüştük.

Araştırmanın aslında en büyük çıktıları tabii ki o organizasyon koordinasyona dair oldu. Ara mekanizmalar tanımlaması da ne devlet ne de afetzedeler. Biz AFAD yöneticileriyle görüşmedik örneğin, çünkü onlar zaten görevli olanlardı ve biz onların neyi yapamadığı üzerine biraz daha görüşme yapıyor olduk. Orada dışarıdan bölgeye giden gönüllüler üzerine bir şeydi bu. Bu sunumun başlığı olarak da toplumsal cinsiyet.

Afet var olan eşitsiz ve ayrımcı düzeni ayyuka çıkararak, onu perçinleyen, katmanlarını

arttıran ve yeni ayrımcılık ve eşitsizlik biçimlerine ortam hazırlayan bir olgu. Birçok çalışma var bu alanda yapılan dünyada. Örneğin 2000-2019 arası afetleri inceleyen bir çalışma kadınların erkeklere oranla dört kat daha fazla hayatını kaybettiğini söylüyor. Başka bir çalışma, yine sahada gördüğümüz, on dört kattan daha fazla tutarak, çocukları da dahil ederek kadınların daha fazla hayatını kaybettiğini söylüyor. Bu arada afetten hayatını kaybetmekten kasıt yalnızca deprem anında ya da yangın anında ölmek değil, ondan sonrasında da olabilir. Çünkü o afet sebebiyle ölmek aslında buradaki ölçütümüz. Bunun sebebi olarak tabii ki işte hepimizin bildiği, bütün gün konuştuğumuz şeyler. Yani bakım emeğinin kadınların sorunları sorumluluğunda görülmesiyle çocuğunu kurtarmaya gitmek olabiliyor veya işte kültürel, dini kodlar sebebiyle kadınların mobilitesinin kısıtlandığı, dolayısıyla deprem anında ya da afet anında hareketsiz kalma hali olabiliyor. Deprem anında nasıl davranılması gerektiğine dair bilgiye erişimde ya da depremin yarattığı olumsuz etkiyi en aza indirmek için uygulanan erken uyarı sistemleri gibi kaynaklara erişimde, risk azaltma ve afet yönetimi politikalarının karar alma süreçlerine dahiliyette ve afet sonrası dönemde bilgiye ve yardıma erişimde erkeklere oranla daha daha dezavantajlı konumda olmaları. Aynı zamanda kadın yoksulluğu ve işte kadın yetersiz beslenmesi, genç kızları da dahil ederek bunu konuşmak gerekiyor. Afet sonrası dönemde yine kadınları daha kırılgan hale getiriyor tüm sağlık sorunları. Aynı şekilde bilgiye erişim ve kaynaklara erişimde kadın yoksulluğu burada katmanlanabiliyor, perçinlenebiliyor. Kadınların afet sonrası dönemde cinsel şiddet, hane içi şiddet ve cinsel istismar riskine daha fazla maruz kaldığı yani eski kıyasla daha fazla maruz kaldığı, yine yaşlı çocuk, engelli ve eşleri olan erkeklerin bakımının kadınların yine sorumluluğunda olması afeti ve toplumsal cinsiyeti beraber düşünmemiz gerektiğini bize gösteriyor.

Ben bu araştırmada aslında daha doğrusu Afete Müdahalenin Cinsiyeti başlığı üzerinden biraz şunu yapmaya çalıştım, bölgenin kültürü dediğimiz işte içinde belki eşitsiz ayrımcı dinamikleri de barındıran ve bizim bir toplumsal cinsiyet perspektifiyle oraya gittiğimizde “hoşumuza gitmeyecek” dinamiklere müdahale edebilmek ya da ona saygılı olmakla oranın kültürüne eşitlikçi bir müdahale yapabilmekte görüyorum. Aslında afet bölgesine dışarıdan dahil olan ve afeti yaşamayan ve o afeti yaşamayan gönüllünün konumuyla, afet bölgesinde yaşayan yine yaşamaya devam edecek olan ve afeti yaşayan afetzedenin konumunun önceden belirlenmiş hiyerarşisinde görüyorum. Bu hiyerarşinin farkında olarak aslında oraya, oradaki eşitsiz bir müdahalede bulunmak bende bir cüret olarak kalabiliyor. Ama böyle olmadığını biraz göstereceğim. Biraz temel algı bu gibi gözüküyor. Çünkü biri şey diyebilir yani “bunun yeri ve zamanın mı”, burada çok temel başka bir şey var falan gibi ama hayır. O temel zaten. Temele dahil oluyor bu toplumsal cinsiyete dair eşitsizlikler demeye getireceğim. Bunu hep beraber en sonunda da konuşabiliriz. Yani afet aslında bunu konuşmanın yeri ve zamanı mı diye çünkü eğer öyle bir şey değilse, biz o zaman cinsiyetsiz, ırksız, sınıfsız bir düzleme geçmiş oluyoruz afet sayesinde. Ama öyle değil.

Buna dair bazı katılımcılarımız şöyle şeyler söylediler. Mesela “bir yerde çalışan, dağıtıma çıkan, tasvir yapan, tırda çalışan [...] Çalışıyor. Erkekliğin bir kamuflaj avantajı vardı. Sen asker misin diye bakıp geri çekiliyordun bir de. Onun dışında sivil koysak kadın, erkek fark etmez çiğnerler. Ne oluyor?”

Başka bir katılımcı “yok hayır” diyor, “biz cinsiyetsizleştirdik kendimizi, saçımızı topladık, üstümüzde kalın kalın şeyler giydik, biz kadın gibi değiliz. Bizim için sorun

olmuyor. Biz sesimizi çıkarabiliyoruz” diyor, üç anesteziyene görüşmecimiz. İş bölümü açısından cinsiyetlendirilmemişti. “Odonu da kırdım, soba da yaktım, tam kıramadım odunu ama adamlar da kıramadı” diyor. Bir sosyal çalışmacı/sosyolog görüşmecimiz “Cinsiyet farkı gözlemlediniz mi gönüller arasında?” diye sorduğunuzda “hayır, hiçbir cinsiyet farkı yoktur, yardımcı olan kadın gönüllü arkadaşlarımız da vardı” diyebiliyor.

Şöyle ama tabii ki cinsiyetlendirilmiş iş bölümü aslında daha da görünür mü? Daha çok olanlar o aslında. Bu bir önceki halde de gördüğünüz yani cinsiyetlendirilmiş hiçbir bölüm olmasa da bu çok farkında olunmadan gerçekleşiyor. Yani bize yardımcı oluyorlardı falan filan. Hani sen niye onun temelinde sen varsın? O sorun değil. Ama cinsiyetlendirilmiş iş bölümü var tabii ki.

Bu çok uzun bir anlatım, kalın kısmını okuyacağım. İşte arama kurtarmacı bir görüşmecimiz. “Direkt kadınları koyuyorlar kriz masasına, kriz masası nedir, ne yapıyor kadın? İhbar geliyor. Onu değerlendiriyor, not alıyor. Sen gittiğin her enkaza kaç personel götürüyorsun vesaire kadınlara bu işler yaptırılıyor. Bir kere yazımı okuyamadı hoca ve yanlış yorumlamış. Dedi ki bana bu işi vermeyin dedim. Ben bu işi yapamam. Benim işim bu değil zaten. Koştum gittim enkaza, yalvarıyoruz bizi çıkarın diye. Biz de çalıştığımız adamlarla biz aynı eğitimi alıyoruz ve ekipte en eski kurtarmacı üçüncü kişiyim ben diye anlatıyor. İzini böyle aldım. Yani biraz cazgırlıkla diye” belki de bir taktiğini gösteriyor.

Tabii ki bu toplumsal cinsiyet normları yalnızca gönüllüleri de etkilemiyor. Burada da mesela diyetisyen olan ve Adıyaman’a sağlık hizmetleri ve raporlamaya giden bir katılımcımız: “Ben bir kere kadını ve çok küçük gözüküyorum. Bedensel olarak da

küçük bir insan gibi gözüküyorum. Liseli gibi gözüküyorum. Haliyle o yüzden kaale alınmıyorsun bir kere yani. Ne bileyim atıyorum normal bir insan üç bilgi verdiğinde onun uzmanlığı görülürse halk tarafından benim sekiz bilgi vermem gerekiyor ki halk tarafından uzmanlığım kabul olsun” diyor. Ya da avukat olan ve devir teslim, insani yardıma giden bir gönüllümüz, görüşmecimiz: “Açıkçası bir kadın olarak biraz yüzünü açtığına, biriyle konuştuğunda sana daha geri dönüşü oluyor. Grupta o nedenle beni kullandı. Hadi sen bununla konuş, seni sever gibi.” Burada aslında var olan toplumsal cinsiyet normlarının yalnız eşitsizliğe değil, bazen taktiklere de yol açtığını görebiliyoruz. Hani bunu araçsallaştırılabiliyor ve çok da doğal geliyor bana açıkçası. Aynı zamanda toplumsal değil, orayı etkileyen, moral koşulları ya da işte duyumlar var birtakım. Örneğin işte şehre girişler yasaklandı gibi. Burada mesela işte şöyle bir taktikten bahsediyor bir araştırma görevlisi, Adıyaman’a giden bir katılımcımız: “Dedi ki hoca şimdi her birime kadın yerleştireceğiz. Onlar güvenip, bir yere doğru oturacak. Öne falan neyse. Olur da birileri durdurursa ajitasyon yapacaksınız. Yani biz işte aileyiz. Aile olarak geldik. Çocuğumuz burada kaldı. Onu almaya geldik diye bir istasyon yapacaksınız. Tatsız bir durum olmasın bilirsiniz” diye anlatıyor.

Bir de başta bahsettiğim bir hiyerarşi mevzusu var. Ben dışarıdan gelen gönüllü olarak orada çok daha fazla şeye sahibim, kalkar giderim yani orada durmama gerek yok. Dolayısıyla ben orada veren, alan, veren ilişkisini kuran kişiyim ve veren tarafım yani. Bu algı hepimizin de hani sosyal medyada ya da gündelik hayatımızda karşılaştığımız, işte o tır doldurma mevzularında da gördük. “Neye ihtiyaçları var” sorusunu burası belirliyor. Yani afetzede olmayanlar, afetzedelerin ihtiyaçlarını belirleyen bir konumda başladılar aslında burada. Ne vardır? Bebek bezi, işte

bebek maması bilmem ne. Hani ped, hani sütyen, hani iç çamaşırı, hani tarak, cımbız, insanlar çadırlara geçecek, hani çamaşır leğeni, hani çamaşır tozu, hani işte ne bileyim el feneri? Bunlar yok. Bunları da söylemek biraz tatsız aslında. Çünkü yine o eşitsizliğin içinden kadınların sorumluluğunda görülüyor, bu işte çadırın, çadır nedir, artık hanedir, bakımı kadınların sorumluluğundadır. Dolayısıyla o farası oraya sağlamak da aslında yine biraz tatsız olsa da ama toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakmak oluyor.

Aynı zamanda da afetzedelerin kültürüne dair algı diyeyim ama bu bir gerçeklik bence zaten, gidiş öncesi örgütlenme biçimlerini de etkileyebiliyor. Örneğin burada: “Ha bizim içtenlikle gidiyor. Mesela işte bir muhabbet açıyor. Yok işte türkü yok şöyle böyle falan filan. Erkekler erkeklerle kadınlar kadınlarla daha iyi iletişim kuruyor. Yani toplumsal normal olarak çok normal orada onu görüyorsunuz” diyor. Anlatıyor. İşte buna müdahale etmek mümkün mü? Aslında benim kafamdaki şey biraz buydu. Buradan böyle hiç tatsız bir yere gitmek istemiyorum yani. İşte bunu değiştirelim falan filan. Hayır o değil. Ama burada gönüllülerin de aslında toplumsal cinsiyete dair görüşleri ya da eşitliğe dair görüşlerinin ikinci plana atılacak kadar değersiz olmadığını düşünüyorum ben. Çünkü o biraz da o potansiyele haksızlık etmek gibi veriliyor. O iyi örneklerle de sonra gelmeye çalışacağım.

Yine burada işte şey örneği, materyaller örneği. “Havluları yok. İç çamaşırları yok. Cımbız alabileceğin hiçbir yer yok. İşte belki ojesiyle yakalandı. Aylardır o ojeyi silmesi gerekiyor. Aseton yok, pamuğu yok, çamaşır ipi yok. Büyük bir ihtiyaç duymuş. Onu gördük.” Şurada da şeyi anlatıyor: “Yani yüzlerce kişinin kullandığı tuvalet lavabosunda çamaşırıklarını yıkamaya çalışıyorlardı. Çamaşır leğeni burada

ne kadar büyük bir ihtiyaç dedik” gibi anlatıyor.

Tuvalet örneği. Burada da belki taktiklerden biri olarak, yani inisiyatiften kastımız aslında burada bir çevre koordinasyon görevi yapan ve Milli Eğitim görevlendirmesiyle giden bir öğretmenin görüşmesi bu ve aslında kimse ona demiyor ki sen toplumsal cinsiyet perspektifiyle bak. Ama hani o bunu da görerek işte ya da eşitsizlik ve ayrımcılık perspektifine bakarak işte tuvaletlerin çok yüksek olduğundan dolayısıyla engellerinin, fiziksel engellerin o tuvaleti kullanamadığından bahsediyor. Dolayısıyla da onları yakınlarına yerleştiriyor. O kadına yardımcı olurlar gibi falan. Hani bu çok değil, belki basit bir şey. Ama bu bilgileri kamulaştırmayı, kurumsallaştırmayı ya da bunun reklamının, tanıtımını yapmanın bunların önüne geçmek için önemli olabileceğini düşünüyorum.

Başka bir nokta da hem bu araştırmada çok fazla LGBTİ+’lara dair bir bilgi elde edemedik. Çünkü katılımcılarımızın böyle bir özneliği yoktu. Bu da en basitinden artık görünmez olabilmesi aslında buradaki şey. Bu bir yetenek gibi değil ama yani olabiliyor. Burada mesela şöyle söylüyor diyetisyen katılımcımız: “Yani kuir kimseyi görmedim zaten. Görünmezler de yani büyük olasılıkla. Şey çok iyi oldu. Kabım böyle.” Diyor, gökkuşağı telefon kapını gösteriyor. “Olduğu için küçücük de olsa temas etme şansını yakalıyor insan. Hani onu da bilerek öyle yani. O kapla bilerek de gitmişim” diye anlatıyor. Bunun devamında da aslında gökkuşaklı kap sayesinde trans bir gönüllüyle yaşadığı o diyalogu anlatıyor, bir ayrımcılık yaşıyor trans gönüllü, sahaya çıkarmıyorlar. İşte sen orada çok abes değil, yani hoş karşılanmaz niye çıkıyor bölgenin kültürü falan diye. Böyle olunca da bu görüşmeci aslında burada inisiyatif olarak oradaki gönüllülerle, afet koordinasyondaki insanlarla bunun bir transfobi olarak algılanabileceğini, günün sonunda böyle yapmasak da

bunun o şekilde yürütülmesi gerektiğini, o kişiyle de trans gönüllüyle de konuşulması gerektiğini söylüyor.

Buradan aslında benim vardığım nokta biraz toplumsal cinsiyet ana akımlaştırılması afet yönetiminde. Çünkü materyal mevzusundan tutun gönüllerden, siyasetten, toplumsal cinsiyet perspektifinden. Afet yönetiminde toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmamız gerekiyor. Bu ne demek? Aslında hepsini anlattılar. Ama şöyle iki örnek vereyim: Bir mahalle afet gönülleri deneyimi. Burada aslında erkek katılımcılarla görüştük ve bize cinsiyetçi dil kullanmamanın önemi gibi şeyler söylediler, şok oldum. Kurallar böyle. Ama tabii ki bunun bir sebebi var. Çünkü muhakkak işte birkaç senedir feministlerin dahil olduğu bir platforma dönüştü. Dolayısıyla toplantı saatinden, toplantıyı aşan belli bir saatten sonra, olması gerekenlerden, kullanılan dile kadar bütün bunlarda bir farkındalık yaratılmış, çoğunlukla arama kurtarmada cinsiyetçi iş bölümünün olmaması gerektiğinden bütün bunların bir farkındalığı yaratılmış. Yani aslında tüm bunlar karşılaşma alanları yarattı bize. “Afet öncesinde de yapılabilir”u gösteren bir örnek oluyor bu. Afet, afet sonrası reaksiyonu ve kadın çadırı deneyimlerini tabii onlardan dinlemek daha etkileyici. Ama sonra da görüştüğümüz için az çok aktarabileceğini düşünüyorum size. Tabii ki bölgedeki bütün kadınların ve işte bu ihtiyacını karşılamak gibi bir şeyle değil de toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmak için bir kampanya olduğundan ve buna o şekilde bakılması gerektiğini gösteren bir şey olduğunu söylediler. Ve kadın çadırı deneyiminden de aslında biraz şunu bir gördüklerini söylediler: Yani evet o anlık müdahalede işte kadınlarla kadınlar konuşsun, erkeklerle erkekler konuşsun. Bizim için bu önemli değil. Ya da işte tamam oraya işte çıkarken şöyle gidelim, böyle giyinelim, şöyle yapalım gibi. Ama uzun süreler orada kalarak, mesela kadın çadırı deneyimi biraz öyle, beraber vakit geçirerek, oranın

derdine ortak olarak, oradan üretimine destek olarak oradakilerle orası için çözüm üretmeye çalışarak uzun vadede afetin toplumsal dönüşümü ve kadın örgütlenmesi doğurabilecek kadar da bir potansiyel barındırdığını düşündüklerini aktardılar.

Son olarak aslında bütün bunlar politik ortamla da çok alakalı. Tabii ki bu gönüllü deneyimleri, o bireyselliğin, o kaosun her şeyiyle alakalı. İşte bir katılımcımız, bu katılımcımız aşırı sinirliydi, bayıldım ona. Yani full sinir hani böyle: "Kadınlardan hiç hoşlanmıyor. Hele bir de benim gibi hadsiz bir kadınsan hiç hoşlanmıyorlar. Bu enkaz çok nema getiriyor insanları. Fark etmiyorlar." diye. Dayanışma deneyiminden de şöyle bir sosyolojik ortamı örneklendirmişti: "Mesela biz bir tane depoya indirdik motoru ve o depodaki adam ikinci gün dedi ki ya o şimdi burada siz olunca çok dikkati çekmiş oldu. Çok dikkat çekti. Bunu hızlıca bitirmemiz lazım. Devam edemeyiz uzun süre. Böyle bir koşulda yapmak zorunda kalıyorsun yani. Alt tarafı ne yapıyorsun? Leğen dağıtıyorsun yani. İlegal faaliyetler falan, leğen dağıtıyoruz biz" diye örneklendiriyor.

Son olarak da bu örneği unutmuşum. Aslında bu da benim hayal edebileceğim bir şeydi. Şöyle:

oraya toplumsal cinsiyet perspektifini hakikaten biz bundan vazgeçmeyeceğiz niyetini, gönüllüler olarak gidildiğinde bunun nasıl bir etkisi olacağını Japon ekibi için çevirmenlik yapan bir akademisyen görüşmecimiz şöyle örneklendiriyor. Bununla bitireceğim: "Bizde insanlar acayip çalışıyor. Özellikle kadınlar bütün aileyi, bütün köyü örgütüyorlar, yönetiyorlar. Ondan sonra bir anda çekiliyorlar. Yarım saat mesela kestirebiliyorlar çadır içinde. Ama telefonda toplantı, toplantı, toplantı, her taraftan da egzama çıkıyor ve ne yapacaklarını bilmiyorlar. İşe yarayıp yaramadıklarına

emin değiller. Böyle bir anksiyete bombası koşturuyorlar köyün içinde. Bu Japonlardan biri fark etti bunu. Hani bunu bir şekilde öğrenmesi lazım. Bir yaşama bilgisi, bir yaşama biçiminin öğrenilmesi gerekiyor. Eğer burada iş yapacaksan bunu öğrenmen gerekiyor." diye. Aynı mülakatta da aslında Japon sağlık ekibine çevirmenlik yapan bir kişi bu ve Japon sağlık ekibi aslında çok cinsiyetlendirilmiş. Yani erkek doktor, kadın hemşire şeklinde geldiğinde ve erkek doktoru ne derse kanunmuş gibi davranıldığını ve buradaki kadınlardan da oluşan sağlık ekibinin buna asla katlanamadığını, sürekli kavga çıktığını anlatıyor mesela. Dolayısıyla da günün sonunda burada da örnek olarak anlatıyor bunu. Japonlar "artık diyor, tamam biz buraya uyum sağlayacağız" diye. Yani ben hayal edemezdim. Japon gelecek burada toplumsal cinsiyet eşitliği falan, burada öğrenecek yani diye. Ama hayal edebilmemiz gerekiyor, çünkü var içimizde". Bu şekilde bitireyim. Teşekkürler.

Afete Müdahalenin Cinsiyeti: 6 Şubat Depremleri Sonrası Gönüllülerin Eşitsizlik ve Ayrımcılıkla Baş Etme Stratejileri

Dilan Elveren: Tüm sunumlar için çok teşekkürler. Emeğinize sağlık. Hepsi de birbirinden güzel gerçekten. Şimdi soru cevap bölümüne geçeceğiz. Normalde soru cevap bölümü bittikten sonra bir ara verip kapanışla değerlendirme için buluşacaktık ama hepimizin rızasını alarak bu ikiliyi birleştirmeyi öneriyorum. Soru cevap bittikten sonra konferansın tamamına dahil bir kapanış ve değerlendirme yapalım. Sizler için uygunsu. Harika. Bayılırim böyle toplantılara. O halde sorularla başlayalım. Genel olarak yani herhangi birine sorabilirsiniz. Bir sıra gözetmeyeceğiz.

Katılımcı 1: Merhaba, bir eklemeyapmak istiyorum. Şey kısmı dikkatimi çekti açıkçası, yani o görünmez olma haliyle LGBTİ+'lar için son çalışmada da görünen yani bizim veriyi, deneyimi kaybetmemize neden oluyor gerçekten. İşte ben de anayasadan müzakere sürecine LGBTİ+'lar ne kadar katılabilir diye sordum ama bunun cevabını bulamadım. Bu da çoğu zaman onlara dair derin bilgi bulmayı çok zorlaştırıyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Neler yapılabilir? Siz de çalışmalarınızda neler yapmaya çalışıyorsunuz LGBTİ+'lara ulaşmak için.

Katılımcı 2: Mertcan'a şunu sormak istedim. Deprem vergilerinden bahsettin ama 99 depremi sonrası benzer, şu an yaptığınız rapora benzer çalışmalar oldu mu, bunlardan faydalandınız mı? Bunu yine geçiş dönemi adaleti perspektifinden Türkiye'de inceleyen bir şey olmuş mu? Veya politika önerileri ne kadar uygulanmış bu durumlarda? Şeyi de merak ettim: Burada deprem dayanışmasıyla bir görüşme yapmak istediniz mi? Düşündünüz mü? Veya düşünür müsünüz?

Mertcan Doğan: Yani geçiş dönemi adaleti perspektifinden güncel çalışmalar dışında geçmişte Düzce depremine yönelik bir şey görmedim. Ama tabii biz raporda

çok küçük de olsa o dönemden de bahsettik, bunun da sebebi 99 depreminin ardından da aslında göstermelik birkaç tane müteahhit yargılaması yapılıyor ve sonrasında asla takip edilmiyor ve burada siyasi sorumluluk var mı, bu kişilerin payı nedir, bunu açığa çıkaralım, biz hakikate ulaşalım, kimin ne kadar payı varsa ona göre adil bir cezalandırma süreci yürütelim gibi bir şey yok açıkçası. 6 Şubat'ın ardından da böyle oldu dedik, hatırlar mısınız bilmiyorum. Çok hızlı geçti o dönem, hepimiz çok yoğun atlattık ama böyle bir yaklaşık üç yüz on yedi tane falan hızlı gözaltı yapıldı depremden sonra. Yani herhangi bir kamu kurumu çalışanı değildi. Sadece mayıs ayındaydı, onu unutmuyorum. Bir kişiyi, o da bir bakanlık çalışanıydı ama Tacikistan'a kaçmaya çalışırken falan yakaladılar. Tam olarak sorumluluğu neydi onu da hatırlamıyorum. Belki başka bir mesele de vardır onun içinde. Düzce depremiyle ilgili biz de bu konuya biraz atıf yaparak aynı şeyler yaşanmasını istedik. Belki Atalay biliyordur. Yapılmış bir çalışma var mı? 99 depremine daha önce GDA perspektifinden bakan bildiğim kadarıyla yok. Güncel çalışmaları zaten biz yapıyoruz.

Atalay Göçer: Bu görünürlük meselesiyle ilgili kısma cevap verebilirim. Raporların içeriğinden ancak kısaca bahsedebildim ama burada değinmemi gerektiren bir konu var. İlk raporun giriş kısmında İngilizce "dolaptan çıkmak", c"oming out/açılma" olarak LGBTİ+'ların kendi kimliklerini paylaşmalarına dair bir kavramsallaştırmaya atıf var. Farklı ülkelerde yapılan araştırmalar, özellikle kriz/afet anlarında, örneğin; geçici barınma mekanlarında LGBTİ+'ların yeniden kapandıklarını söylüyor. Bu kavram (yeniden kapanma) literatüre de pekala geçmiş olabilir. LGBTİ+'lar kendi sosyal hayatlarında açık kimlikleriyle var olabiliyorken, afet sonrasında toplumun daha küçük bir evreni diyebileceğimiz sığınak, toplanma alanı ve geçici barınma

mekanı gibi şiddetin yaşanabileceği ortamlarda kapanmak zorunda kalabiliyorlar. Bu durum verilere ulaşma noktasında, kişilere ulaşma noktasında problem teşkil edebiliyor.

Bunun önüne nasıl geçilebilir? Sizin sorunuza cevap olabilir mi bilmiyorum ama şöyle deneyimler var: LGBTİ+'larla dayanışma içinde olan ağlar da bu yöntemleri izledi. LGBTİ+'ların tanışmaları için flört amacıyla kurulmuş belli uygulamalar var. O uygulamalarda LGBTİ+ ihtiyaç formunun tanıtımları yapıldı. Görünürlük problemi olan, yaşadığı küçük topluluk içerisinde kimliğinin ifşa edilmesini istemeyen kişilerle bu şekilde erişim sağlandı. Görüşmelerimizde bunun etkili bir yol ve yöntem olduğunu söyleyenler oldu LGBTİ+'lara erişim noktasında. Ama bir kesim de şöyle düşünüyor: Normalde cis-het atanabilecek biri, deprem sonrası oluşan ihtiyaçlarını karşılayabilme noktasında görece daha az sorun yaşayabilecekken bu uygulamalar üzerinden forma erişim sağlayınca ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanı buldu. Arkadaşlar formu dolduran kişilere cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair sorular yöneltmediler. Öyle bir duyarlılıkları olduğu için formu dolduran kişileri aradıklarında bir şekilde destek olmaya çalıştıkları için o uygulamalardan erişim sağlanan kişilerin yardım ve destek talepleri karşılanmış oldu. Ama o uygulamalarda yer alanların hepsi için LGBTİ+ diyebilir miyiz? Ya da LGBTİ+'larsa bile en azından belli bir öncelik sıralaması nasıl yapılabilir?

Örneğin; translar söz konusu olduğunda toplum içerisinde kabul görebilecek "alıktırmayan" veya makbul translar ya da kabul göremeyecek "alıktıran" veya makbul olmayan translar gibi kaba kategorilendirmeler yapmak hem çok zor hem de ayrımcı. Ama az önce Soner Cem'in sunumunda bahsettiği bir gönüllü sahaya

gökkuşağı renkli telefon kabıyla gitmiş. Bu tarz taktikler mesaj verebiliyor. Ya da başka bir örnek vermek gerekirse; Mor Tırın kurduğu çadırda bir süre gökkuşağı bayrağı yer almış. Maalesef daha sonradan gelen tepkiler nedeniyle o gökkuşağı bayrağı kaldırılmış. Ama insanlar bir şekilde erişim sağlayabiliyorlar. Saha deneyimi olan bir arkadaş diyor ki: "Ben görüyorum, 'zırlı' biri var. Onunla iletişim kurmak istiyorum ama bir türlü kuramıyorum. Bir karşılaşmamızda tanıdığım başka bir arkadaş'a 'zırlı' hareketler yaptım. Ondan sonra o da beni gördü ve biz iletişim kurabildik." Arkadaşların sahada tanıştıkları biri varmış. Hep birlikte onun evine gitmişler. Orada güvenli bir alan yaratarak sosyalleşmişler. Ama tabii ki kolay değil bu.

Katılımcı 3: Ben de görünürlük meselesine istinaden birkaç şey söyleyecektim. Pandemi sürecinde bir araştırmada SPoD ile birlikte çalıştık. Araştırma anketinin yaygınlaşması için Hornet'ten faydanıldı süreçte. Örnekleme Hornet'ten ya da benzer uygulamalardan ulaşmak demek, örneğin Hornet zaten ağırlıklı olarak da Atalay'ın söylediği cis bireylerden oluşuyor. Ya da başka uygulama sadece geylerden oluşuyor. Kriz anı olsun olmasın, mesela kriz an öncesine gittiğimizde bu sosyal platformlarda LGBTİ+'ların sosyal hizmetleri, pandemide sosyal hizmetlere erişim araştırmasında zorluk çektiği ve bu işte sosyalleşme, sözleşme uygulamaları verdiği reklam da en büyük bir veriyi oradan aldı. Ama bu örneklemin ağırlıklı olarak erkek ağırlıklı ve cis gey olmasına dayandığında, ki onların erişimini yani araştırmanın yanıtını veriyor mu aslında bu? Vermiyor. Ki aynı paralel şey pandemide de gözlemlendi. Ama mesela Tinder artık eskidi ve ayırt edemiyoruz zaten Atalay'ın da söylediği gibi. Flört uygulamaları kriz anlarında sorun çıkarıyor gerçekten bu bağlamda yani.

Örnekleme dair sonuç vermekte işleri güçleştiriyor ama kriz anı dışındaki durumlarda

yapılan araştırmalara yönelik bir katkı olur diye araya girmek istedim. Ben bu arada bir dernekte danışmanlık veriyorum. LGBTİ+'lar üzerinde araştırmaları öncesinde genelde akademisyenlerden geldiği için böyle bir şeyi söyleyeceğim, sivil alanda genelde böyle ilerlemiyor zaten. "Ya biz de LGBTİ+'lara da bu araştırma sürecinde bakmak istiyoruz ama ulaşamıyoruz. Bize iki tane trans gönderin oradan." Genelde böyle bir şeyle geliyor. İş isten geçmiş işte etik onay alınmış, şu yapılmış, bu yapılmış. Tam görüşme yapılacak, "sen bana bir tane trans ver oradan, bana bir tane lezbiyen lazım. İşte benim böyle bir araştırmam var". Bir tanesi de demiyor ki aranızda araştırma yapmak isteyen, görünür birisi varsa ya da ekiple birlikte yapalım bunu demiyor. Görünür değilseniz kurumsal olarak birlikte yapmanın yollarını arayalım denebilir. Ki denmiyor. Danışmanlığa gelenler ön ve ilk aşamada bize gelip araştırmasında bizimle birlikte yol alan da pek çok kişi oldu. Kriz anında, acil şeyler dışında. Ama onun dışında üzgünüm. Gerçekten on yıldır hani hareketin özellikle akademik araştırmalar kısmında yer alıyorum ve ne yazık ki telefonların, maillerin çoğunu da sanırım ben alıyorum. Ama soru ya da destek arayışı şu olmamalı bir akademisyenin "araştırmama bir tane trans birey gönderir misiniz?" Bunu kırmamız gerekiyor, hiyerarşiyi. Çünkü LGBTİ+'lar ya da saha araştırmadaki örneklem, görüşmeciler grubuyla ilişki eşit yerden kurulmadığı sürece, yani LGBTİ+'ları araştırma nesnesi olarak görmeden ve araştırmayı birlikte yürütebileceklerini idrak eden, uzmanlık kadar deneyimlerden de faydalanabileceğinin bilincindeki durumlar olduğu sürece bence LGBTİ+'lara erişmek çok kolay. O iletişimi elbette önceden kurmak gerekiyor. Yani araştırmanın içerisinde bir tutam lezbiyen serpiştiren ya da sergilik görüşmeciler arayışı yöntemi olarak bakmamak gerekiyor.

Katılımcı 4: Deprem bitti ama kırk sekiz saat sonra, yani iki gün sonra devlet halen

yoktu ortada. Dolayısıyla bahsettiğimiz gibi aslında sizin çalışmalarında geçtiği gibi, sivil toplum tamamladı her şeyi, işte bireysel aktivistler doldurdu boşlukları. Burada benim aslında merak ettiğim yer, deprem üzerinden yaklaşık yedi buçuk ay geçti ve bundan sonrası için bir yerde de mesele kültürün inşasına geliyor. Barış inşasını konuşuyorsak, geçiş dönemi adaletinin ardından kültür inşası geldi. Aslında hepimizin, yani daha çok arkadaşların ve çevremizin konuştuğu daha uzun sorular vardı. Kültürümüze ne olacak, ne olacaktı? Hani kültürün inşası aslında şu an devlet eliyle yapılıyor. Yani şu andaki örneklerle bakıyorum, İzmir'deki örneklerle bakıyorum. İşte dediğimiz gibi 99 depreminden sonraki alanlara bakıyorum ve aslında şehir bambaşka bir yerlere taşınıyor. Orada bir hafızalaştırma, bunlardan bahsetmiştiniz, hafızalaştırma konusunda gerçekten ciddi bir eksik var. Bu konuya bakış açınız nedir?

Atalay Göçer: Depremin hemen sonrasında iktidarın şöyle bir beyanı olmuştu televizyon ekranlarından: "Hatay'ın demografisini değiştirmeye çalıştığımızı iddia ediyorlar." O dönem kamusallaşmış böyle bir iddia var mıydı hatırlamıyorum. Ben muhalefet tarafından böyle bir bilginin paylaşıldığını duymamıştım. Mesele öyle bir hal almış ki artık açık açık söylenebiliyor. Bu söylemin karşılığı aslında şu: "Biz Hatay'ın demografik yapısını değiştireceğiz." Henüz yayınlamadığımız araştırma raporunda elde ettiğimiz bir bulgu bize şunu gösteriyor: Mülteci LGBTİ+'lar Hatay'daysa Gaziantep'e gitmiş. Gaziantep'te ise Hatay'a gitmiş. Yani daha çok Arap Alevilerinin ya da Alevilerin çoğunlukta olduğu yerlere gitme gibi bir durum var. Hatay sahasından bir arkadaşla görüştük. Altı kişiyi başka bir şehre göndermişler. Ama belli bir süre sonra o kişiler tekrar geri dönmüşler. Çünkü orada yaşamak istiyorlar. Gittikleri yerde kendilerine bir yaşam alanı bulamamışlar. Bu noktada iki örnek vermek istiyorum.

Tarlabaşı Toplum Merkezi deneyimi önemli. Yani deprem bölgelerinde toplum merkezleri oluşturma fikri. Bir diğer örnek de Düzce depremi sonrası kurulan Düzce Umut Evleri girişimi. Orada insanlar bir araya geldiler. Konut kooperatifi benzeri bir çalışma içine girmiştiler. Bu deneyimlerden bir şeyler öğrenmek gerekiyor ki insanlar başka bir yere gitmeden yaşamlarına bir şekilde devam edebilsinler. Çünkü kültürün korunması aslında buna da bağlı. Ya da insanların gidecekleri yerlerde kendi kuracakları yaşam alanlarının da bir şekilde gözetilmesi gerekiyor. Bunun için veri toplanıyor mu, bilmiyorum. Hangi illerden, hangi illere kimler gitmiş, hangi mahallelere yerleşmişler vs.? Oralarda muhtemelen bu MAG'lar o noktada yardımcı olabilir. Bu çok önemli bir mesele. Bunun üzerine gidilmesi gerekiyor.

Mertcan Doğan: Şunu söyleyeceğim. Ben de doğrudan rapordan alıntıyla okuyacağım. Aslında politik önerilerin bir kısmına değinememişim. Tam da bu senin söylediğin kültürel inşa meselesinde biz de şu şekilde değinmiştik. Afetlerden etkilenen kentlerin yeniden inşası yalnızca yıkıntıların ortadan kaldırılması ve yeni binalar dikilmesi üzerinden ilerlememeli. Afette yıkılanların da yalnızca birer bina değil, kimlikleri yaşam alanlarına bağlı olan Araplar, Kürtler, Aleviler, Hristiyan Araplar, Nusayriler, Çerkezler ve Ermenilerin kültürel varlıklarını sürdürmeleri için önem taşıyan yapılar olduğu kabul edilmelidir. Bu ön kabul üzerinden gerçekleştirilecek yeniden inşaat çalışmaları, var olan kültürel çeşitliliği yok etmeye değil, Atalay'ın daha değindiği gibi bu tehlike tabii ki çok bariz yani, yok etmeyi değil korumaya odaklanmalıdır. Mart 2024 seçimlerinde, yerel seçimleri de biraz bu perspektiften okumak lazım. Yani savunuculuğun yapılması gereken alanlardan bir tanesi yerel seçimler yaklaşırken tam da bu ilk kültürel yeniden inşa süreci. Özellikle deprem bölgesi, çok acı, çok fazla tarihi binanın yıkıldığını biliyoruz. Bunların mesela

yeniden yapılanması ve restorasyonu nasıl olacak? Türkiye'de genel anlamda böyle bir restorasyon sıkıntısı var ya zaten. Hani bu bile çok korkutucu başlı başına üstelik bunlar restore edilecekler mi hakikaten ve nasıl olacak? Hangi ustalarla çalışacak? Bu bile çok büyük bir mesele ve oradaki yerel halkın talebi ne? Oranı restorasyonu da ilgili, hangi yapıların geri dönmesini istiyor? İzi sürülebilen var, izi sürülemeyen var. Bunu daha önce konuşmuştuk. Şimdi Dilan belki birkaç şey bununla ilgili söylemek ister. Mekan meselesini mekan çalışıyor o da. Mesela o daha iyi bilir ama bazı yapılar yerine koyulabiliyor. Örneğin çok tarihi bir kilise var. O zarar görmüş ve bir şekilde restorasyonu yapılabilir ama bir de işte bazı daha yerelde kalan, köyde kalan, başka ilçelerde kalan vesaire falan farklı yapılar da olabiliyor. Özellikle türbeler mesela yani zarar gören türbelerin takibini kim yapacak örneğin? O türbeler nasıl restore edilebilir vesaire, bir kısmı çok daha belirsiz yerlerde belki bilinmiyor. Belki halkın buna yönelik bir talebi var ama bu görülüyor, duyulmuyor gibi. Çok geniş kapsamlı mesela mutlaka ele alınması gerekiyor. Tabii ki sivil toplum örgütleri bu meselenin savunuculuğunu yapmalı diye düşünüyorum. İyi ki sordun bunu. İyi ki hatırlattım. Bu vesileyle politika önerimizi paylaşmış oldum.

Dilan Elveren: Ben bir küçük bir şey ekleyip akabinde sözü versem olur mu? Böyle bu mekanın yeniden üretim meselesi bence de çok önemli. Çünkü işte Mertcan'ın söylediği gibi bir işte dini mekanlarını yeniden üretim, kültürel mekanlarını yeniden üretimden bahsediyoruz. Bir de içinde yaşadığımız mekanın daha bir yerden stresli durup mekanın yeniden üretiminden bahsediyoruz. Yani şimdi yurt dışı finansmanlarıyla deprem bölgesinde yeni konutlar inşa edilecek. İşte belediyelere, bakanlıklara para verilecek ve sanıyorum bakanlıklara. Yeni konutlar inşa edilecek. İşte atıyorum yüz elli bin tane konut inşası var. Bu kadar büyük değildi diye

hatırlıyorum. Ama bu inşa edilecek konutların dokusunu depremden önce var olan konutlardan çok farklı olduğunu herhalde tahmin ederiz değil mi? Yani tipik bir TOKİ dokusunda mekanlar inşa edilecek ve o alışılmışın, içinde yaşanan kültürel bağlamdan tamamen koparıldıkları bir mekan algısına hapsedilmiş olacaklar insanlar. Yani burada ideoloji ve mekan arasında ne kadar sıkı bir bağ olduğunu biz de tekrar görmüş olacağız. Ve bunun dışında Mertcan'ın biraz önce hatırlattığı gibi işte deprem bölgesine baktığımızda Maraş bölgesine Pazarcık Belediyesi falan deprem merkezlerinden biri ve ikisi de Alevi nüfusunun çok yoğun yaşadığı yerler, öte yandan Hatay işte Arap Alevi nüfusunun çok yoğun yaşadığı yerler ve dolayısıyla bu farklı kültürlerin kendine özgü inanç mekanizmaları var. İşte türbeler bunlardan biriydi. Ben türbe çalışmışım tezimde. Yani bu mekanların yeniden inşası demek bu mekanı kim yeniden inşa edecek sorusunu beraberinde getiriyor. Yani o kültürel bağlamdan tamamen koparıldığı ve işte daha yaygın olarak kurulduğu bir mekan inşası mı olacak? Atıyorum dini mekanların içi aslında yoksa gerçekten o bağlama özgü dokuyu kaybetmeyecek şekilde mi mekanlar üretilecek? Benim cevabım genelde ilki olacak. Baktığımızda temennim de ikincisi olsundur. Dolayısıyla bence de bu çok önemli: Hafıza ve mekan ilişkisi ve kimin hafızasını sürdürüyoruz meselesi de. Yani biz şu anda hafızayı inşa ediyoruz. Biz inşa ediyoruz demeyelim de hafızanın yeniden inşa edildiği bir döneme de giriyoruz bu mekanlar bağlamında. Dolayısıyla burada üretilecek hafıza iktidar hafızası olacak. Halkın, burada yaşayan halkın hafızası mı olacak sorusu, çok önemli bence de.

Atalay Göçer: Ben bir şey ekleyebilir miyim buraya? Suriçi örneği bence çok bilgilendirici bu açıdan. Şu an yeniden yapılaşma üzerinden orası bir "gentrification" merkezine dönüştürülmeye çalışılıyor, soylulaştırma yapılıyor. Çalışmalar kültürel

dokudan tamamen uzak. Tamamen sermayeye peşkeş çekilen bir durum söz konusu. Dolayısıyla salt turistik birer unsur halini alması diye deprem bölgelerinde kültürün ve kültürel mirasın korunması için mücadele etmemiz gerekiyor.

Katılımcı 5: Soner Cem'e olan sorum var. Merak ettiğim için söylüyorum kişisel olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha düşük olduğu ülkelerdeki yapılan çalışmalarda afet durumlarında o kadın erkek can kayıpları arasındaki fark görülüyor mu diye merak ediyorum.

Soner Cem Gür: Yani bu veriler şeydi, iki üç tane paylaştım sizinle sunumda. Böyle daha geniş hani işte kırk ülkeyi alıyor falan gibi. Açıkçası tam net bilmiyorum. Tahmin yürütecektim de gerek yok. Yani onu sonra konuşuruz.

Katılımcı 5: Mertcan'a da şeyi soracaktım, devlet deprem sürecinde zaten haber alma organlarımızın hepsini yönetmeye çalışıp hepsini kapattı ve bu bir sürü kesime hatta oradakileri ve yardım ihtiyaçlarını da etkiledi. Ama aynı zamanda oradan çok fazla dezenformasyon ve gene LGBTİ+'ları hedef gösteren, bütün azınlıkları hedef gösteren sürekli söylem dönmeye başladı. Hem bunu sansür uygulanmadan yapıp dezenformasyon nasıl kontrol edilir hem de bu haber alma organını açabilecek nasıl bir politika öneririz? Siz raporda sundunuz mu? Ya da sunabilir miyiz?

Mertcan Doğan: Ya sunmadık ama bu birazcık daha şey bir mesele yani, iletişim meselesi ile biraz daha ilişkili ve bizim aslında böyle bir uzmanlığımız yok. Yani burada nasıl etkili iletişim yapılır? Doğru haber kaynağına nasıl erişilir? Bilgi daha doğru sağlanır falan. Birçok uzmanlık gerektiren ayrı bir konu ama yani orada bizim vurgulamak istediğimiz şey şuydu: Çok da sınırlıydı aslında evet ama en azından

bilgi erişiminde şeffaflık olması gerektiği. Gerçekten çok zor bunu sağlamak ama ya bunu pekala yapan örgütler var, Teyit yapıyor mesela. Çok uzun süre bunun için çalıştılar. Bu bambaşka bir uzmanlık gerektiriyor gerçekten ve bayağı büyük bir iş. Mümkün olduğunca şey yapmak, bizim bilgiye erişimimiz kısıtlanmasın. Bugün Teyit'in yaptığı gibi belki başka kurumlar, organlar da bunu yapıyor olsalar tabii ki dezenformasyon kontrol edilir. Evet doğru bilgi teyit edilsin. Güvenilir kaynaklarla bu bilgi teyit edilsin. Ancak böyle önüne geçilebilir. Herhangi bir uzmanlığım olmadan dışarıdan bir görüş olarak söylüyorum. Biz sadece orada bilgiye erişim hakkımız engellenmesin diyebiliriz. Bu gasp edilmesin ve eriştiğimiz bilgi de hani o bilgiye şeffaf olarak erişebilelim ve eriştiğimiz bilgi tabii ki güvenilir olsun. Ancak bunu söylemeyiz uzmanlığımızdan ötürü, bunu kontrol etmenin yolu nedir? İşte tam olarak Teyit'in yaptığıdır. En temelden diyorum. Bu kadarını söyleyebilirim. Biraz o bilgi erişiminde erişim alanımız genişlese de tabii ki bilgin niteliğine dair de artık şey olduğu öyle bir çağda yaşıyoruz. Bunu sürekli sorgulamamız gerekiyor. Neticede ama bilgi erişimimizin kısıtlanmasını istemeyiz ve bundan taviz vermeyiz. O yüzden daha çok denetleme mekanizması. Ama yine de erişim kısıtlanmasın gibi bir cevap verebilirim.

Dilan Elveren: Varsa son bir soru alalım. Akabinde kapanışa geçelim diye öneriyorum. Herhangi bir katkı var mı? Kapatıyorum oturumu.

Kapanış:

Sevcan Tiftik-Mertcan Doğan: Başta konuşmacılarımız olmak üzere bugün eş zamanlı gerçekleşen iki etkinlik olmasına rağmen bizi burada yalnız bırakmayan tüm katılımcılarımıza hem burada oldukları için hem de etkin bir biçimde meseleleri birlikte ele almamızı, tartışmamızı sağladığınız için çok teşekkür ederiz. Ayrıca desteklerinden ötürü Mülkiyeliler Birliği'ne ve Friedrich Ebert Stiftung (FES) Türkiye Temsilciliği'ne çok teşekkür ederiz. Gelecekteki konferanslarımızda görüşmek üzere. Hoşça kalın.

